

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI
TÜRK-İSLAM SANATLARI PROGRAMI**

**OSMANLI MİMARLIĞINDA II. BAYEZİT DÖNEMİ MEDRESELERİNİN
YERİ VE ÖNEMİ
– AMASYA, EDİRNE, İSTANBUL ÖRNEKLERİ –**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
20126120 Merve FİLİZ**

**Danışman
Prof. Dr. Zeki SÖNMEZ**

İSTANBUL, 2015

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI
TÜRK-İSLAM SANATLARI PROGRAMI

OSMANLI MİMARLIĞINDA II. BAYEZİT DÖNEMİ MEDRESELERİNİN
YERİ VE ÖNEMİ
– AMASYA, EDİRNE, İSTANBUL ÖRNEKLERİ –

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
20126120 Merve FİLİZ

Danışman
Prof. Dr. Zeki SÖNMEZ

İSTANBUL, 2015

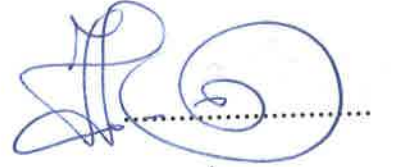
Merve FİLİZ tarafından hazırlanan **Osmanlı Mimarlığında II. Beyazıt Dönemi Medreselerinin Yeri ve Önemi: Amasya , Edirne, İstanbul Örnekleri** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / Oyçokluğuyla Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 11 / 03 / 2015

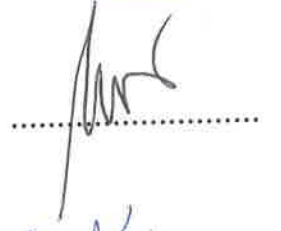
(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Zeki SÖNMEZ (Danışman)

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Banu MAHİR

Jüri Üyesi : Doç.Dr.Sibel KILIÇ (Marmara Ü. Öğr.Üy.)

İÇİNDEKİLER**Sayfa No:**

ÖNSÖZ	III
ÖZET.....	IV
SUMMARY	V
KISALTMALAR	VI
RESİM LİSTESİ	VII
PLAN LİSTESİ.....	XII
ÇİZİM LİSTESİ.....	XIII
1- GİRİŞ	1
1.1- Çalışmanın Amacı.....	1
1.2- Çalışmanın Kapsamı	2
1.3- Çalışmanın Yöntemi	4
2- BULGULAR ve YORUM	6
2.1- Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Medresenin Kuruluşu ve Gelişimi.....	6
2.2- II. Bayezit Dönemi Medreselerine Genel Bir Bakış	17
3- II. BAYEZİT DÖNEMİNDE AMASYA, EDİRNE VE İSTANBUL'DA İNŞA EDİLEN MEDRESELER KATALOĞU	26
3.1- Günümüze Ulaşan Mimari Eserler	26
3.1.1- Amasya Medrese Örnekleri	26
3.1.1.1- Sultan II. Bayezit Medresesi	26
3.1.1.2- Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi / Büyük Ağa Medresesi	38
3.1.2- Edirne Medrese Örnekleri.....	56
3.1.2.1- Sultan II. Bayezit Medresesi	56
3.1.3- İstanbul Medrese Örnekleri	67
3.1.3.1- Davut Paşa Medresesi	67
3.1.3.2- Koca Mustafa Paşa Medresesi	75
3.1.3.3- Atik Ali Paşa Medresesi	83
3.1.3.4- Sultan II. Bayezit Medresesi	92
3.2- Günümüze Ulaşamayan Mimari Eserler	101
4. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	108

4.1- Plan Kuruluşu	108
4.1.1- Bağımsız Medreseler	109
4.1.1.1- U Planlı Medreseler	109
4.1.1.2- Sekizgen Planlı Medreseler	111
4.1.2- Cami İle Aynı Avluyu Paylaşan Medreseler	112
4.1.2.1- U Planlı Medreseler	112
4.1.2.2- L Planlı Medreseler.....	113
4.2- Mimari Özellikleri	114
4.2.1- Cephe Düzeni.....	114
4.2.2- Üst Örtü	117
4.3- Yapı Malzemesi ve Teknik	119
4.4- Süsleme Özellikleri.....	121
5- KAYNAKLAR	124
6- ÖZGEÇMİŞ	132

ÖNSÖZ

Osmanlı medrese mimarisi içinde önemli bir yere sahip olan II. Bayezit dönemi medreseleri, üzerinde durulması gereken konulardan biridir. Osmanlı Devleti'nin önemli eğitim yapılarından biri olan medrese yapılarının birçoğunun günümüzde farklı fonksiyonlarla kullanıldığı görülmektedir. Erken dönem Osmanlı mimarisi içinde değerlendirilen II. Bayezit'in padişahlığı döneminde, Amasya, Edirne ve İstanbul illerinde inşa edilen medreseler, Osmanlı mimarisindeki sadeleşmenin görüldüğü yapılar arasında yer almaktadır. Söz konusu şehirlerde bulunan yapılardan pek çoğu çeşitli nedenlerden dolayı günümüze ulaşamamıştır.

“Osmanlı Mimarlığında II. Bayezit Dönemi Medreselerinin Yeri ve Önemi - Amasya, Edirne, İstanbul Örnekleri -” isimli araştırma boyunca, beni her zaman destekleyen aileme, özellikle annem Fatma FİLİZ'e, araştırmamın her safhasında bana yardım eden ve destek olan arkadaşım Murat GEYVE'ye, hiçbir yardımı esirgemeyen hocam Bahriye GÜRAY'a, Amasya Çevre ve Şehircilik İl Müdürü Ömer BOLAT, Bayezit İl Halk Kütüphanesi Müdürü Mustafa GÜL ve Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürü Yusuf ŞAMİLOĞLU'na yardımlarından dolayı teşekkürlerimi sunuyorum. Son olarak da desteğini her zaman hissettiğim sevgili ve değerli danışman hocam Prof. Dr. Zeki SÖNMEZ'e konunun sınırlarının çizilmesinden, yol göstericiliğinden ve her türlü katkısından dolayı teşekkürü borç bilirim.

Merve FİLİZ
Beşiktaş, Mart 2015

ÖZET

Beylik olarak kurulan ancak daha sonra imparatorluğa kadar yükselmiş olan Osmanlı Devleti'nin mimarisi, gerek dünya gerekse Türk mimarlık tarihinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Yüzyıllar boyunca sarayın, saray ileri gelenlerinin ve ülke topraklarında yaşayan zengin kişilerin yaptırdığı yapıların her biri Osmanlı mimari kimliğini yansıtan örnekler olmuştur.

Osmanlı mimarisinin erken dönemi olarak nitelendirilen 14. ve 15. yüzyıllarda inşa edilen medrese yapıları ilk yıllarda, Anadolu Selçuklu Devleti, Erken Dönem Anadolu Beylikleri ve Beylikler Dönemi'nin mimari ve süsleme özelliklerini yansıtsa da Osmanlı mimarisi daha sonra kendi kimliğini bulmuş ve bunu devam ettirmiştir. Osmanlı Devleti'nin sekizinci padişahı olan Sultan II. Bayezit tarafından Amasya, Edirne ve İstanbul illerinde yaptırılan külliyelerin içinde yer alan medreseler, gerek plan şeması gerekse süsleme özellikleri bakımından erken dönem Osmanlı medrese mimarisinin özelliklerini yansıtan örnekler olmuştur.

“Osmanlı Mimarlığında II. Bayezit Dönemi Medreselerinin Yeri ve Önemi - Amasya, Edirne, İstanbul Örnekleri-” isimli çalışmada, erken dönem Osmanlı mimarisinde medresenin kuruluşu ve gelişimi ile II. Bayezit döneminde sözü geçen şehirlerde inşa edilen ve günümüze ulaşabilen medrese yapıları detaylı olarak anlatılmıştır. Günümüze ulaşamayan medreseler ise kaynaklarda yer alan bilgiler doğrultusunda anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Medrese, mimari, II. Bayezit, Amasya, Edirne, İstanbul.

SUMMARY

The architecture of Ottoman Empire, which was founded as a principality then became an empire, has had an important role in history of both world and Turkish architecture. In the course of centuries, every constructions built by demands of Sultans and prominent members of the Palace, had been characteristical designs of Ottoman Empire Architecture.

Madrasah structures, which had been built in early 14th and 15th centuries, specified as early period of Ottoman Architecture, were symbolizing the architectural features and figuration art of Anatolian Seljuk State, early founded principalities and principalities terms in the beginning, then the Ottoman Architecture created its own form and sustained it. The madrasahes, located in külliye's of Amasya, Edirne and Istanbul, built by demand of 2nd Beyazıt, 8th Sultan of Ottoman Empire, were said to be representatives of early term of Ottoman madrasahes architecture regarding to both schemes of plans and features of figurations.

On this study, named “Importance and Role of 2nd Bayezit Term Madrasah in the Ottoman Architecture -Samples from Amasya, Edirne, Istanbul-” the establishment and development of Madrasah in the Early Term of Ottoman Architecture and the madrasah structures built in the term of Sultan 2nd Bayezit and remained till today have been explained in details.

Key words: Madrasah, architecture, 2nd Bayezit, Amasya, Edirne, Istanbul.

KISALTMALAR

A.g.e.	Adı geçen eser.
A.g. m.	Adı geçen makale.
A.Ş.	Anonim Şirketi.
Bkz.	Bakınız.
Çev.	Çeviren.
DBİA.	Dünden Bugüne İslam Ansiklopedisi.
H.	Hicri.
Haz.	Hazırlayan.
Hız.	Hazreti.
İA.	İstanbul Ansiklopedisi.
Ltd.	Limited Şirketi.
M.	Miladi.
MTTB.	Milli Türk Talebe Birliği Neşriyatı.
M.Ü.	Marmara Üniversitesi.
San.	Sanayi.
S.a.v	Sallallahu aleyhi ve sellem.
Şti.	Şirketi.
TDVİA.	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
Tic.	Ticaret.
Yay.	Yayınları.
Yy.	Yüzyıl.

RESİM LİSTESİ

- Resim 1.** Amasya Sultan II. Bayezit Külliyesi tepeden görünümü (2014).
- Resim 2.** Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi tepeden görünümü (Amasya Bayezit Yazma Eserler Kütüphanesi Arşivi'nden).
- Resim 3.** Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi doğu cephesi (2014).
- Resim 4.** Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi güney cephesi (2014).
- Resim 5.** Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi kuzey cephesinin doğu bölümü (2014).
- Resim 6.** Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi kuzey cephesinin batı bölümü (2014).
- Resim 7.** Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi kuzey cephesinin avludan görünümü (2014).
- Resim 8.** Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi güney cephe revakları (2014).
- Resim 9.** Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi doğu cephe revakları (2014).
- Resim 10.** Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi batı cephe revakları (2014).
- Resim 11.** Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi güney cephe revakları ve revakların üst örtüsü (2014).
- Resim 12:** Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi dersane bölümü giriş kapısı (2014).
- Resim 13.** Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi dersane mekanının içinden bir görünüm.
- Resim 14.** Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi dersane mekanı önündeki revak biriminin üst örtüsünde bulunan kalem işi süsleme (2014).
- Resim 15.** Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi dersane mekanının üst örtüsü (2014).
- Resim 16.** Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi tepeden görünüm (Doğan Kuban, Osmanlı Mimarisi, YEM Yayın, İstanbul, 2007, s. 221).
- Resim 17.** Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi kuzey cephesi (2014).
- Resim 18.** Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi güney cephesi (2014).
- Resim 19.** Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi taç kapısı (2014).

Resim 20. Amasya Kapı ağası Hüseyin ağa Medresesi kitabe metni (İ. Aydın Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri, Cilt: 5, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1983, s. 48)

Resim 21. Amasya Kapı Ağası Medresesi güneydoğu, güney ve güneybatı cephe revakları (2014).

Resim 22. Amasya Kapı Ağası Medresesi kuzeybatı, kuzey ve kuzeydoğu cephe revakları (2014).

Resim 23. Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi derslane mekanı önündeki revak biriminin üst örtüsü (2014).

Resim 24. Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi derslane mekanı giriş kapısı (2014).

Resim 25. Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi derslane mekanının içinden bir görünüm (2014).

Resim 26. Amasya Kapı Ağası Medresesi derslane bölümünün doğu ve batı cephelerdeki yan mekanları (2014).

Resim 27. Amasya Ayas Ağa Medresesi kuzey cephesi (2014).

Resim 28. Amasya Ayas Ağa Medresesi batı cephesi (2014).

Resim 29. Amasya Ayas Ağa Medresesi güney cephesi (2014).

Resim 30. Amasya Ayas Ağa Külliye avlusu (www.mustafacambaz.com , 19.09.14).

Resim 31. Amasya Ayas Ağa Medresesi kuzey revakları ve revakların üst örtüsü (2014).

Resim 32. Amasya Ayas Ağa Medresesi öğrenci odası (2014).

Resim 33. Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi tepeden görünümü (Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'nden).

Resim 34. Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi güney cephesinin restorasyon öncesi görünümü (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi'nden).

Resim 35. Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi güney cephesi (2014).

Resim 36. Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi batı cephesi (www.mustafacambaz.com , 19.09.14).

Resim 37. Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi doğu cephesinin restorasyon öncesi görünümü (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi'nden).

Resim 38. Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi doğu cephesi (2014).

- Resim 39.** Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi doğu cephesi (2014).
- Resim 40.** Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi güney cephe revakları (2014).
- Resim 41.** Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi batı cephe revaklarının restorasyon öncesi görünümü (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi'nden).
- Resim42.** Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi batı cephe revakları (2014).
- Resim 43.** Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi kuzey cephe revakları (2014).
- Resim 44.** Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi doğu cephe revaklarının restorasyon öncesi görünümü (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi'nden).
- Resim 45.** Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi doğu cephe revakları (2014).
- Resim 46.** Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi ğrenci odası (2014).
- Resim 47.** Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi derslane mekanı giriş kapısı (solda, 2014), derslane balkon merdivenleri (sağdaki fotoğraf Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi'nden).
- Resim 48.** Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi derslane mekanının içinden görünüm (2014).
- Resim 49.** İstanbul Davut Paşa Medresesi doğu cephesi (Medâris-i İstanbul, Cilt: 2, (Danışman Zekeriya Kurşun), İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü, 2008, s. 179).
- Resim 50.** İstanbul Davut Paşa Medresesi güney cephesi (2014).
- Resim 51.** İstanbul Davut Paşa Medresesi derslane mekanının doğu cephesi (2014).
- Resim 52.** İstanbul Davut Paşa Medresesi derslane mekanının batı cephesi (2014).
- Resim 53.** İstanbul Davut Paşa Medresesi batı cephesinin avludan görünümü (2014).
- Resim 54.** İstanbul Davut Paşa Medresesi avlusundan genel görünüm (Medâris-i İstanbul, Cilt: 2, (Danışman Zekeriya Kurşun), İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü, 2008, s. 181).
- Resim 55.** İstanbul Davut Paşa Medresesi kuzey cephe revakları (2014).
- Resim 56.** İstanbul Davut Paşa Medresesi doğu cephe revakları (2014).
- Resim 57.** İstanbul Davut Paşa Medresesi sütün başlıkları (2014).
- Resim 58.** İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi'nin restorasyon öncesi görünümü (Medâris-i İstanbul, Cilt: 2, (Danışman Zekeriya Kurşun), İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü, 2008, s. 202).

Resim 59. İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi tepeden görünüm (Medâris-i İstanbul, Cilt: 2, (Danışman Zekeriya Kurşun), İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü, 2008, s. 197).

Resim 60. İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi doğu cephesinin restorasyon öncesi görünümü (Medâris-i İstanbul, Cilt: 2, (Danışman Zekeriya Kurşun), İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü, 2008, s. 202).

Resim 61. İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi doğu cephesi (Medâris-i İstanbul, Cilt: 2, (Danışman Zekeriya Kurşun), İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü, 2008, s. 199).

Resim 62. İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi güney cephesi (2014).

Resim 63. İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi taç kapısının onarım öncesi ve sonrası görünümü (soldaki fotoğraf İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'nden), (sağ, 2014).

Resim 64. İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi doğu cephe revakları (2014).

Resim 65. İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi dersane mekanının alt katı (2014).

Resim 66. İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi dersane mekanının üst katı (2014).

Resim 67. İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi tepeden görünüm (Medâris-i İstanbul, Cilt: 1, (Danışman Zekeriya Kurşun), İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü, 2008, s. 165).

Resim 68. İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi batı cephesi (2014).

Resim 69. İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi güney cephesi (2014).

Resim 70. İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi kuzey cephesinin doğu bölümü (2014).

Resim 71. İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi kuzey cephesinin batı bölümü (2014).

Resim 72. İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi doğu cephe revakları (2014).

Resim 73. İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi güney cephe revaklarının restorasyon öncesi görünümü ((Medâris-i İstanbul, Cilt: 1, (Danışman Zekeriya Kurşun), İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü, 2008, s. 170).

Resim 74. İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi güney cephe revakları (2014).

Resim 75. İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi batı cephe revakları (2014).

Resim 76. İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi dersane mekanı giriş kapısı (2014).

- Resim 77.** İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi dersane mekanından görünüm (2014).
- Resim 78.** İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi tepeden görünüm (Medâris-i İstanbul, Cilt: 1, (Danışman Zekeriya Kurşun), İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü, 2008, s. 225).
- Resim 79.** İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi doğu cephesi (2014).
- Resim 80.** İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi güney cephesi (2014).
- Resim 81.** İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi batı cephesi (2014).
- Resim 82.** İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi kuzey cephesi (2014).
- Resim 83.** İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi taç kapısı (2014).
- Resim 84.** İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi taç kapısında bulunan kalem işi süslemeler (2014).
- Resim 85.** İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi güney cephe revakları (2014).
- Resim 86.** İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi dersane mekanı (2014).
- Resim 87.** İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi dersane mekanı giriş kapısı (2014).
- Resim 88.** İstanbul Ayasofya Medresesi (Fatih Güldal, İstanbul'un 100 Kaybolan Eseri, İstanbul Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, 2009, s. 123).
- Resim 89.** İstanbul Ayasofya Medresesi (Fatih Güldal, İstanbul'un 100 Kaybolan Eseri, İstanbul Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, 2009, s. 122).

PLAN LİSTESİ

Plan 1. Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi planı (İ. Aydın Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri, Cilt: 5, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1983, s. 27).

Plan 2. Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi planı (İ. Aydın Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri, Cilt: 5, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1983, s. 46).

Plan 3. Amasya Ayas Ağa Külliye ve Medresesi planı (İ. Aydın Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri, Cilt: 5, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1983, s. 13).

Plan 4. Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi planı (İ. Aydın Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri, Cilt: 5, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1983, s. 119).

Plan 5. İstanbul Davut Paşa Medresesi planı (İ. Aydın Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri, Cilt: 5, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1983, s. 240).

Plan 6. İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi planı (İ. Aydın Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri, Cilt: 5, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1983, s. 274).

Plan 7. İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi planı (İ. Aydın Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri, Cilt: 5, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1983, s. 173).

Plan 8. İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi planı (İ. Aydın Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri, Cilt: 5, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1983, s. 205).

Plan 9. İstanbul Ayasofya Medresesi planı (Ekrem Hakkı Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Fâtih Devri, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1989, s. 319).

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1. Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi kesidi, (İ. Aydın Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri, Cilt: 5, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1983, s. 27).

Çizim 2. Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi kesidi, (İ. Aydın Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri, Cilt: 5, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1983, s. 46).

Çizim 3. Amasya Ayas Ağa Külliye kesidi, (İ. Aydın Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri, Cilt: 5, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1983, s. 13).

Çizim 4. Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi kesidi (İ. Aydın Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri, Cilt: 5, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1983, s. 119).

Çizim 5. İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi kesidi (İ. Aydın Yüksel, Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri, Cilt: 5, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1983, s. 205).

1- GİRİŞ

1.1- Çalışmanın Amacı

İslam inancında camilerden sonra eğitim ve öğretimin yapıldığı ilk yer olan medreseler, Osmanlı Devleti'nin gerek erken gerekse klasik döneminde, en önemli eğitim kurumları olarak işlevlerini sürdürmüşlerdir. Erken dönem Osmanlı mimarisindeki sadeleşmenin görüldüğü en önemli yapı tiplerinden biri olan medrese binalarının birçoğunun, günümüzde farklı fonksiyonlarla hala kullanıldığı bilinmektedir. Osmanlı devri medrese mimarisinin gelişim sürecini ve teşkilat yapısını anlayabilmek için; Osmanlı Devleti'nde mimari yapıların inşa edilmeye başlandığı erken dönemin medrese mimarisini incelemek gerekmektedir.

Osmanlı devri medreseleriyle ilgili olarak günümüze kadar pek çok araştırma yapılmıştır. Ancak yapılan bu araştırmalarda daha çok medreselerin genel özelliklerinden bahsedilmiş, yapıların mimari özellikleriyle ilgili detaylı incelemelere yeteri kadar yer verilmemiştir.

Tez konusu olarak seçtiğimiz “ Osmanlı Mimarlığında II. Bayezit Dönemi Medreselerinin Yeri ve Önemi –Amasya, Edirne, İstanbul Örnekleri- ” isimli bu araştırmanın amacı; 15. yüzyılda, Sultan II. Bayezit döneminde Amasya, Edirne ve İstanbul şehirlerinde inşa edilen medreselerin hem mimari hem de yapısal özelliklerinin yeri ve önemini belirtmektir.

1.2- Çalışmanın Kapsamı

Osmanlı mimarlığında oldukça önemli bir yere sahip olan medreseler, eğitim ve öğretimin yapıldığı en önemli yapı gruplarından birisi olmuştur.

Bu araştırmanın kapsamı; Osmanlı mimarlığında, Amasya, Edirne ve İstanbul illerinde, Sultan II. Bayezit döneminde inşa edilen medreselerdir. Sultan II. Bayezit dönemi medreselerinin anlatıldığı araştırmada öncelikle medrese kelimesinin tanımına, daha sonra Büyük Selçuklu Devleti, Erken Dönem Anadolu Beylikleri ve Anadolu Selçuklu Devleti'nde görülen medrese yapılarının teşkilatlanma sürecine ve mimari gelişimine yer verilmiştir. Söz konusu devletlerde görülen medrese mimarisinin ve teşkilatlanmasının Osmanlı devri medrese mimarisine ve yapılanma sürecine getirdiği etkilerden bahsedilmiştir. Bu genel süreç sonrasında Sultan II. Bayezit'in hayatından, kişiliğinden, dönemin siyasal, sosyal ve kültürel yapısından, bu dönemde inşa edilen ve günümüze ulaşabilen medreselerin inşa malzemesinden, mimarisinden, plan ve süsleme özelliklerinden bahsedilmiş, günümüze ulaşamayan yapıların ise sadece isimlerine yer verilmiştir.

Araştırmanın iki başlık halinde düzenlenen kataloğunun ilk bölümünde Amasya, Edirne, İstanbul illerinde yer alan ve günümüze ulaşmış olan medrese yapılarının müderrislerinden, inşa malzemesinden, mimarisinden, plan ve süsleme özelliklerinden, yapıların geçirdiği restorasyon ve onarımlardan ayrıntılarıyla bahsedilmiştir. Kataloğun tek metin halinde düzenlenen ikinci bölümde ise Sultan II. Bayezit döneminde, Amasya, Edirne ve İstanbul illerinde inşa edilip günümüze ulaşamayan medreseler hakkında bilgi verilmiştir. Medreselerin inşa tarihlerinden, banilerinden ve bilinen mimari özelliklerinden bahsedilmiştir. Çalışma metni, araştırılan kaynaklarda yer alan bilgiler, İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivlerinden edinilen fotoğraflar doğrultusunda anlatılmıştır.

“Değerlendirme ve Sonuç” bölümünde ise Osmanlı devri medreseleri, kuruluş şemalarına ve plan tiplerine göre gruplandırılmıştır. Daha sonra bu gruplandırmanın içinden Sultan II. Bayezit dönemi medreselerinde görülen plan tipleri doğrultusunda ikinci bir plan şeması yapılmıştır. Bu plan şemasına göre Sultan II. Bayezit döneminde inşa edilen medrese yapıları, plan kuruluşu, mimari ve süsleme özellikleri, cephe düzeni, üst örtüsü, kullanılan malzeme ve inşa tekniği gibi yönlerden öncesinde, döneminde ve sonrasında inşa edilen medrese yapılarıyla karşılaştırılıp değerlendirilmiştir.

1.3- Çalışmanın Yöntemi

Sultan II. Bayezit döneminde inşa edilen medreseler hakkındaki bu araştırma, iki ana başlık ve bunların alt başlıkları halinde düzenlenmiştir. İlk başlık kendi içerisinde iki alt başlığa ayrılmaktadır. Bu alt başlıkların ilkinde, öncelikle medrese kelimesinin tanımı üzerinde durulmuş, daha sonra kurumsal bir yapı olarak ilk kez Büyük Selçuklu Devleti ile medresenin ortaya çıkış sürecinden bahsedilmiştir. Erken Dönem Anadolu Beylikleri ve Anadolu Selçuklu Devleti'nde görülen medrese yapılarının mimari özellikleri ve süsleme kompozisyonlarından örneklerle bahsedilmiş, medresenin mimari kökeninin kaynağına yer verilmiştir. Osmanlı devri medreselerinin genel özellikleri ve Sultan II. Bayezit dönemi öncesi ve sonrasında inşa edilen medreselerin hem genel hem de mimari özellikleri örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Medresenin gerek mimari gerekse yapısal özelliklerinin tek başlık altında toplandığı en önemli yapılardan ikisi olan Fatih Sahn-ı Seman ve Süleymaniye medreselerinden bahsedilmiştir. Son olarak da klasik dönemin sonlarına doğru başlayan ve medreselerin sonunu hazırlayan olaylara değinilmiştir.

İlk ana başlığın ikinci alt başlığında ise Sultan II. Bayezit'in hayatından, kişiliğinden, bu dönemde yaşanan siyasi olaylardan, asıl yapılanmasını Sultan II. Bayezit döneminde gerçekleştiren Ehl-i Hiref Teşkilatı'ndan, bu dönemde, söz konusu şehirler dışındaki bölgelerde yer alan ve günümüze ulaşan medrese yapılarının plan, mimari ve süsleme özelliklerinden bahsedilmiş, günümüze ulaşamayan medrese yapılarının ise sadece isimlerine yer verilmiştir.

Amasya, Edirne ve İstanbul'da, Sultan II. Bayezit döneminde inşa edilen yapı kataloğundan oluşan ikinci ana bölüm, günümüze ulaşan ve günümüze ulaşamayan mimari yapılar olmak üzere iki alt başlığa ayrılmaktadır. Günümüze ulaşan mimari eserlerden oluşan katalog bölümünün ilkinde yapıların genel, plan, mimari ve süsleme özelliklerinden, geçirdikleri restorasyon ve onarımlardan ayrıntılı olarak

bahsedilmiştir. Katalog bölümünün ikinci başlığında ise günümüze ulaşamayan medrese yapıları, kaynaklarda verilen bilgiler doğrultusunda tek metin halinde anlatılmıştır.

İkinci ana başlıktan sonra “Değerlendirme ve Sonuç” bölümüne yer verilmiştir. Daha sonra araştırma sırasında yararlanılan kaynakların listesi verilmiştir.

Çalışma, görsel malzemeyle desteklenmiş, kullanılan çizim, plan ve resimlerin alındığı kaynaklar, gerekli listelerde belirtilmiştir. Resimlerin altlarındaki açıklamalarda kişi ya da yayın adının bulunmadığı fotoğraflar tarafımızdan çekilmiştir. Bu araştırmanın metninde kullanılan kısaltmalar liste şeklinde çalışmaya eklenmiştir.

2- BULGULAR ve YORUM

2.1- Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Medresenin Kuruluşu ve Gelişimi

Arapça'da 'derase' kökünden gelen 'medrese' kelimesi 'öğrencinin ilim öğrendiği yer' anlamına gelmekte olup, sıbyan mektebinin üzerindeki bir seviyede eğitim ve öğretimin yapıldığı orta ve yüksek eğitim müesseselerine denk gelmektedir.¹

İlk olarak 10. yüzyılda Buhara, Nişabur ve Horasan gibi İslam dünyasının doğu bölgelerinde ortaya çıkan ve buradan Bağdat, Suriye, Mısır, Tunus ve Endülüs gibi diğer İslam merkezlerine yayılan medrese, Anadolu'da ise ilk defa 12. yüzyılda, Selçuklular ve Erken Anadolu Beylikleri döneminde, Suriye ve Bağdat medreseleri örnek alınarak kurulmuştur.²

Fatımilerin Şii propagandası yapmak ve Şii mezhebini yaymak amacıyla kurdukları kurumlara karşı Sünniliği yaymak amacıyla medreseler kurulmuştur. Sünniliği yayma amacının yanı sıra Şiilere karşı hem askeri hem de siyasi alanda güçlü olma düşüncesiyle ortaya çıkan bu yapılar daha sonra önemli birer eğitim merkezi olmuştur. Medreseleri kurumsallaştıran ve bağımsız bir müessese olarak düşünen ilk kişi Büyük Selçuklu Devleti sultanlarından Alp Arslan (1029-1072) ve Melikşah'ın (1055-1092) vezirliğini yapan Nizamülmülk'tür (1018-1092). İsminden dolayı Nizamiye Medreseleri olarak anılan bu eğitim kurumlarında sayısız devlet adamı yetişmiştir. Bu yapıların en önemlilerinden biri Nizamülmülk'ün Bağdat'ta yaptırdığı medresedir.

¹ Cahid Baltacı, **XV.-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, Cilt: 1, s. 107.

² Yaşar Sarıkaya, **Medreseler ve Modernleşme**, s.23.

Büyük Selçuklu medrese mimarisine ilişkin eldeki veriler oldukça azdır. Bu bilgilerin az olmasının nedenleri arasında yeteri kadar araştırmanın yapılmamış olması, geçmişten günümüze değin yaşanan doğa olaylarının ve insanların yapılara verdikleri zararlar sayılabilir. Büyük Selçuklu sultanlarından Melikşah zamanında, Hargird ve Rey’de yapılan iki medrese dışında başka medrese örneği günümüze ulaşmamıştır.³ Horasan’da bulunan ve tonozu yıkık kible eyvanı dışında başka bir şeyi görünmeyen Hargird Medresesi’nde Godard tarafından yapılan kazılar sonucunda kare bir avlu etrafında 4 adet eyvan izleri ortaya çıkarılmış ve yine Godard tarafından 1937 yılında Rey’de gün yüzüne çıkarılan ikinci medresenin de 4 eyvanlı olduğu anlaşılmıştır.⁴ Büyük Selçuklular döneminde medreselerde inşa malzemesi olarak genellikle tuğla kullanılmış, yapılarda bitkisel, yazı ve geometrik bezemelerden oluşan yoğun süsleme kompozisyonlarına yer verilmiştir.

Büyük Selçuklular döneminde Nizamülmük’ün önderliğinde gelişen medrese teşkilatı ve mimarisi en büyük ilerlemeyi Anadolu’da göstermiştir. Erken Dönem Anadolu Beylikleri ve Anadolu Selçuklu mimarisini besleyen özellikler arasında Türklerin Orta Asya’da oluşturdukları mimarlık ve kültür ortamının etkileri, Orta Asya’dan Anadolu’ya geliş sürecinde geçtikleri coğrafyalardan kendi mimarilerine kattıkları, Türklerin Anadolu’ya yerleştikleri dönemde burada bulunan mimari öğeleri, kendi birikimleri ile değiştirip eklemeler yaparak kullanmaları sayılabilir.

Birer vakıf müessesesi olan bu yapılar; sultanlar, devlet ileri gelenleri, sultanların ve devlet ileri gelenlerinin eşleri ile zengin kişiler tarafından inşa ettirilir ve bu yapılara ait vakfiyelerle kurumların giderleri karşılanır böylece devamlılık sağlanırdı. Medreseler, birer vakıf müessesesi olmasının yanında her dönemde olduğu gibi bu dönemde de yaptıran kişinin hem idari hem de sosyal ve ekonomik gücünün birer simgesi olma niteliği taşımaktaydı. Bu nedenle yapıların gerek mimari gerekse süsleme özellikleri, kişilere ve kişilerin durumlarına göre değişebilmekteydi.

³ Oktay Aslanapa, **Türk Sanatı**, s. 86.

⁴ Oktay Aslanapa, **A.g.e.** , s. 86.

Medrese mimarisi en büyük gelişimini 12. ve 13. yüzyıllarda, Anadolu topraklarında yaşamış olan Erken Dönem Beylikleri (Artuklular (1102-1409), Danişmentliler (1080-1178), Saltuklular (1072-1202), Mengüçüklüler (1080-1228)) ve Anadolu Selçuklu Devleti (1077-1308) dönemlerinde yaşamıştır. Bu yüzyıllarda görülen medreseler plan tipi olarak açık ya da kapalı avlulu olma durumuna göre sınıflandırılır ancak eyvan ya da kat sayısına göre alt başlıklara da ayrılabilir. Eyvan sayısı 1 ile 4; kat sayısı ise 1 ile 2 arasında değişen medrese yapılarında daha çok taç kapıya önem verilmiş, taç kapı beden duvarlarından dışarıya taşırılmış ve daha yüksek tutulmuştur. Ancak, inşa edilen medreselerde, 13. yüzyılın ilk yarısında sadece taç kapı önemle ele alınmışken, yüzyılın ikinci yarısında ön cephenin bütünüyle ele alındığı görülmektedir.

Anadolu'da söz konusu yüzyıllarda görülen medreselerde, plastik etkisi oldukça kuvvetli olan taş oymacılığının yanı sıra sırlı tuğla ve çini kullanımı da oldukça yaygındır. Süsleme öğeleri olarak bitkisel, geometrik ve yazı kompozisyonlarının yanı sıra figürlü süslemeler de Erken Dönem Anadolu ve Anadolu Selçuklu medreselerinde yoğun olarak kullanılmıştır. Gelişimini 13. yüzyılda tamamlayan ve Anadolu'da inşa edilen ilk kapalı avlulu medreseler Danişmentliler'e; gelişimini 13. yüzyılın sonlarına doğru tamamlayan ilk açık avlulu medreseler ise Artuklular'a aittir. Kapalı avlulu medreselerde üst örtü olarak kubbe kullanılmış ve genellikle kubbenin ortasına bir açıklık yapılmıştır.

Anadolu'da inşa edilen kapalı avlulu medreselerin ilk örnekleri Tokat (H. 546 / M. 1151-52) ve Niksar (H. 552 / M. 1157-58)'daki Yağlıbasan Medreseleri'dir. Çeşitli onarımlarla günümüze kadar ulaşabilen Tokat Yağlıbasan Medresesi, eyvanlı ve tek katlı bir yapı olup taş malzemeyle inşa edilmiştir. Anadolu Selçuklularına ait olan Konya Karatay Medresesi (H. 649 / M. 1251) ise tek eyvanlı ve kapalı avlulu medreselerin en gelişmiş örneğidir. Simetrik bir plan şemasına sahip olan yapı, tek katlı olup, her bir köşede üzeri kubbe ile örtülü 1'er mekana sahiptir. Kapalı avlulu medreseler inşa edilmeye başlandığı ilk yıllardan itibaren sürekli bir gelişme arz

ederek Osmanlı devri mimarisinde görülen merkezi planlı cami yapılarına birer ön örnek teşkil etmişlerdir.

Anadolu Selçuklu dönemine ait olan ve açık avlulu medrese yapılarının erken örneklerinden biri sayılan Konya Sırçalı Medrese (M. 1242) 2 katlı ve 2 eyvanlı olup simetrik bir plan şemasına sahiptir. Giriş eyvanının karşısında yer alan ana eyvanın her iki yanında üzeri kubbe ile örtülü 1'er mekan vardır. Erzurum'da yer alan Çifte Minareli Medrese (M. 1270'ler) hiç şüphesiz, gerek simetrik ve anıtsal plan şeması ile gerekse süsleme özellikleri ile Anadolu Selçuklu dönemine ait en güzel örneklerden biridir. Selçuklu döneminde görülen mimari ve süsleme özelliklerinin pek çoğunu bünyesinde barındıran bu yapı 2 katlı ve 4 eyvanlıdır. Açık avlulu medrese plan tipi, Anadolu topraklarında yaşayan Türk topluluklarının çoğu tarafından benimsenmiş ve her bir sonraki yapıda biraz daha geliştirilerek uygulanmıştır.

Medrese yapılarının mimari kaynağıyla ilgili iki farklı görüş vardır. Bu iki farklı görüşten biri medreselerin Budizm inancıyla bağlantılı olan manastır yapılarından, diğeri ise Horasan'da görülen eyvanlı ve iç avlulu konut mimarisinden geldiğini söylemektedir. Medreselerin kökeninin Budist külliyelerden geldiği yönündeki görüşü ortaya atan ilk kişi Barthold⁵ olmuş ve bu görüş daha sonra Ernst Diez ve Oktay Aslanapa tarafından desteklenmiştir. Medrese mimarisinin kökeninin Horasan evlerine dayandığı görüşüne yer veren kişi ise Doğan Kuban'dır.⁶ Ancak, bu iki görüşten ilki Sanat Tarihi camiasında daha çok kabul görmektedir. Bu yapı grubunun açık ya da kapalı avlulu, eyvanlı, tek ya da çift katlı oluşu göz önünde bulundurulduğunda medreselerin mimari kökenini Horasan'da bulunan iç avlulu ve eyvanlı konut mimarisine dayandırmak akla daha yatkın gelmektedir.

⁵ Cahid Baltacı, **A.g.e.** , Cilt: 1, s. 61.

⁶ Doğan Kuban, **Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Ana Hatları**, s. 104.

Bağımsız bir kurum olarak Büyük Selçuklu Devleti ile başlayıp, Anadolu'daki Erken Dönem Beylikleri ve Anadolu Selçukluları ile gelişen medrese mimarisi daha sonra Osmanlı Devleti'nde yeni yorum ve uygulamalarla anıtsal boyutlarına ulaşmıştır. Erken Osmanlı devrinde eğitim-öğretim ilk başlarda mahalle mescitlerinde, camilerde, tekke ve zaviyelerde, hocaların evlerinde ya da benzeri yapılarda verilmiştir.⁷ Ancak zaman içinde cemaatin eğitim sırasında çıkan gürültüden rahatsız olması, öğrenci sayısının artması ve programa çeşitli derslerin eklenmesi gibi nedenlerle ayrı eğitim yapıları inşa edilmeye başlanmıştır.⁸

Osmanlı medreselerinde eğitim, genel ve ihtisas olmak üzere iki gruba ayrılmış ve bu gruplama yapılırken medreselerde verilen eğitim düzeyi, işlenen dersler ve kişi veya kurumların amaçları göz önünde tutulmuştur.⁹ Osmanlı topraklarında şehirlerden köylere varıncaya kadar pek çok yerleşim yerinde inşa edilmiş olan genel medreselerde, İslami ilimlerle ilgili derslerin yanı sıra dinin dışında kalan pozitif bilim derslerine de yer verilir ve buralardan mezun olan kişiler kadılık, müftülük ve müderrislik makamlarına getirilirdi.¹⁰ İhtisas medreseleri ise bir konuda uzmanlaşmak amacıyla gidilen eğitim kurumlarıydı. Pozitif bilimlerin ya da dini bilimlerin herhangi bir dalı üzerinde uzmanlaşmak, daha ayrıntılı bir eğitim görmek isteyen kişiler ihtisas medreselerine gitmekteydi; ancak genel medreselerde olduğu gibi bu medreselerde de eğitim görebilmenin ön koşulu sıbyan mektebinden ya da onunla aynı seviyedeki bir başka eğitim kurumundan mezun olmaktı.¹¹ İhtisas medreseleri, Dâru'l-Hadis, Dâru'l-Kurrâ ve Tıp olmak üzere kendi içerisinde 3 farklı gruba ayrılmaktadır. Dâru'l-Hadis medreseleri, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) söylediği sözleri, davranışlarını ve eylemlerini ifade eden hadislerin eğitiminin verildiği yerdir.¹² Dâru'l-Kurrâ medreselerinde okumak isteyen bir öğrenci ilk önce alt seviyedeki bir Dâru'l-Kurrâ'ya giderek hıfzı tamamlar, daha sonra da yüksek

⁷ Salih Zengin, *II. Meşrutiyette Medreseler ve Din Eğitimi*, s. 15.

⁸ Mustafa Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri*, s.2.

⁹ Cahid Baltacı, *XV.-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri: Teşkilat, Tarih*, s. 20.

¹⁰ Cahid Baltacı, *A.g.e.*, s. 20.

¹¹ Cahid Baltacı, *A.g.e.*, s. 20, 23.

¹² Cahid Baltacı, *A.g.e.*, s. 21.

seviyedeki Dâru'l-Kurrâ'ya gidip ilm-i kıraat ve ilm-i mahârici'l-hurûfu öğrenir, mezun olduktan sonra da imam ya da müezzin gibi din görevlisi olurdu.¹³ Gerek sözlü gerekse uygulamalı eğitim anlayışına dayanan tıp eğitimi ise tıp medreselerinin inşasına kadar Dâru'ş-şifâ'larda yapıyordu.

Medreselerde eğitim veren kişiye müderris, müderrisin yardımcısına muid, başlangıç seviyesindeki öğrenciye suhte ya da softa, ileri düzeyde eğitim almış olan öğrenciye ise danişmend denilmekteydi. Müderrisler, almış oldukları eğitim ve medreselerin düzeyi göz önünde tutularak atanmaktaydı. Medresenin derecesi, o medresede çalışan müderrisin almış olduğu günlük yevmiye ile belirtilmekte; günde 30 akçe alıyorsa 30'lu medrese, 40 akçe alıyorsa 40'lı medrese olarak adlandırılmaktaydı.¹⁴ Muid, en çalışkan danişmedler arasından seçilir, ihtiyaç duyulduğu takdirde müderristen sonra dersi tekrar eder,¹⁵ öğrencilerin geri kalmış olduğu konularda onların eksiklerini giderirdi.

Medreselerde görülen eğitim süresinin ne kadar olduğuyla ilgili kesin bir bilgi yoktur. Ancak öğrencilerin başarıyla bitirdikleri her ders için hocalarından temessük ve icazetname¹⁶ alıyor olması, eğitim süresinin öğrenciye bağlı bir durum olduğunu ve öğrenciden öğrenciye değişebildiğini göstermektedir. Öğrenciler medrese eğitimlerini tamamladıktan sonra isimlerini Ruznamçe-i Hümayun Defteri'ne yazdırırlar ve müderrislik yapmak için sıra beklerlerdi, tayinlerinin yapılması için beklenen bu süre zarfına mülâzım denilmekteydi.¹⁷ Birer vakıf müessesesi olan medreselerde her bir üyeye günde iki öğün yemek, öğrencilere kalacak yer ve öğrenim gören öğrenciler de dahil olmak üzere herkese belirli bir miktar para verilirdi. Kime ne kadar verileceği, medresede hangi derslerin görüleceği, hangi

¹³ Cahid Baltacı, **A.g.e.** , s.23,24.

¹⁴ Zeynep Ahunbay, "Osmanlı Medreseleri", **Osmanlı-Kültür Sanat**, Cilt: 10, s. 301.

¹⁵ Yaşar Sarıkaya, **A.g.e.** , s. 35.

¹⁶ Cahid Baltacı, **A.g.e.** , s. 34.

¹⁷ Cahid Baltacı, **A.g.e.** , s. 34.

günlerin tatil olduğu ve bunun gibi pek çok bilgi medrese yapılarının kendilerine ait vakfiyelerinde yazmaktaydı.¹⁸

Zaman içerisinde gerek siyasi gerekse askeri alanda gösterdiği başarılarla beylikten devlete, devletten de imparatorluğa kadar yükselen Osmanlı Devleti'nde pek çok alanda olduğu gibi mimari alanda yaşanan değişim ve gelişimler devletin başkentinin İznik'ten Bursa'ya, Bursa'dan Edirne'ye ve Fatih Sultan Mehmet'in 1453 yılında İstanbul'u fethetmesi sonucunda da Edirne'den İstanbul'a taşınmasıyla doğru orantılıdır. Her yeni başkentle bir önceki merkez önemini yitirmiş, yeni yapılar yeni gözde kentlere inşa edilmiştir.

Osmanlı devri mimarisinde temel yapı tiplerinden birisi olarak görülen medreselerin tipolojik değerlendirmesi yapılırken yapılar ilk önce kuruluş şemasına göre bağımsız ya da cami ile aynı avluyu paylaşan medreseler olmak üzere 2'ye ayrılmış, daha sonra inşa edildikleri plan tiplerine göre alt başlıklarla sınıflandırılmışlardır.

Osmanlı Devleti'nin ilk medresesi başkent İznik'teki Orhan Gazi Medresesi'dir. Ancak Osmanlı Devleti'nin günümüze ulaşmış en eski medrese yapısı, 1331 yılında inşa edilen İznik Süleyman Paşa Medresesi'dir. Bağımsız medreseler grubunda ve aşağı yukarı simetrik bir U plan şemasına sahip olan yapı, açık avlulu ve revaklı olup öğrenci odaları kuzey, güney ve batı cephelere; dersane mekanı ise öğrenci hücrelerinin arasına yerleştirilmiştir.

Bursa şehrinin 1326 yılındaki fethine kadar önemini koruyan bu yapılar, fetihden sonra burada inşa edilen Orhan Gazi (1335), Murat Hüdavendigâr (1365-6),

¹⁸ Yaşar Sarıkaya, **A.g.e.** , s. 34; Mustafa Bilge, **A.g.e.** , s. 5.

Yıldırım Bayezit (1400), Yeşil (1418-9) ve Muradiye (1425-6) medreseleriyle yaşadığı parlak dönemi geride bırakmıştır. 1365-6 yılları arasında yapılan Bursa Hüdavendigâr Medresesi yukarıda verilen gruplamaların dışında kalan ünik bir örnektir. İki katlı olarak düzenlenen yapının alt katı cami, üst katı medrese olarak kullanılmaktaydı. Osmanlı mimarisinde bir tek burada kullanılan plan şemasında orta mekan ve mihrap önündeki ibadet mekanı medrese katına kadar yükseltilmiştir. Bu nedendir ki üst katta yer alan medrese bölümünün kuzey, doğu ve batı cephelerinde yer alan koridorlara korkuluklar yapılmış ve öğrencilerin alt katta anlatılan dersi dinlemelerine olanak sağlanmıştır. 1400 yılında inşa edilen Bursa Yıldırım Medresesi U planlıdır, ancak burada dersane mekanı öğrenci odalarından ayrıdır. Simetrik bir plan şemasına sahip olan medrese açık avlulu ve revaklı olup, öğrenci odaları kuzey, doğu ve batı cephelere yerleştirilmiştir.

1414 yılında inşa edilen Merzifon Çelebi Sultan Mehmed Medresesi dikdörtgen planlı ve açık avlulu bir yapıdır. Dört eyvanlı plan şemasına sahip olan yapıda kuzey ve güney eyvanları kapalı, batı eyvanı ise açık dersane mekanı olarak düzenlenmiş, öğrenci odaları ise eyvanların aralarına yerleştirilmiştir. 1415 inşa edilen Gümüş Hacı Halil Paşa Medresesi de yine dikdörtgen planlı ancak kapalı avlulu bir yapıdır. Merzifon Çelebi Sultan Mehmed Medresesi ile eyvan, dersane ve öğrenci hücreleri bakımından benzer özelliklere sahiptir.

Edirne fethedildikten (1361) ve yeni başkent yapıldıktan sonra imar hareketleri Edirne'ye kaydırılmıştır. Yeni başkent in Edirne olması ve imar hareketlerinin Bursa'dan Edirne'ye kaydırılması gibi nedenlerden dolayı Bursa medreseleri de İznik medreseleriyle aynı kaderi paylaşmış ve eski önemini yitirmiştir. Edirne'de II. Murat tarafından inşa ettirilen Dâru'l-Hâdis (1435) ve Saatli (1437-47) medreseler dönemin önemli eğitim yapıları arasında yer almaktaydı. 15. yüzyılın ikinci yarısında, Fatih Sultan Mehmet döneminde dikdörtgen plan şemasında inşa edilen Edirne Peykter Medresesi ise açık avlulu ve revaklı olup, öğrenci odaları kuzey, doğu ve batı cephelere sıralanmıştır. Güney cephede hem açık

hem de kapalı derslane mekanının yer alması Osmanlı medrese mimarisinde çok fazla örneği bulunmayan bir uygulamadır. Bunlardan açık olan yazlık, kapalı olan ise kışlık derslane mekanı olarak kullanılmaktadır. Yapıda üst örtü olarak kubbe ve tonoz kullanılmış, taç kapı beden duvarlarından dışarıya taşırılmış ve yüksek tutulmuştur.

Fatih Sultan Mehmet'in 1453 yılında İstanbul'u fethetmesiyle birlikte başkent İstanbul'a taşınmıştır. Sultan Mehmet ile birlikte İstanbul'da başlayan mimari çalışmaların en önemlilerinden biri hiç kuşkusuz Fatih'in kendi adına 1462-70 yılları arasında yaptırdığı büyük külliyesidir. Fatih Külliyesi içinde yer alan ve Sahn-ı Seman olarak adlandırılan sekiz medrese ile bu medreselere gidecek öğrenciler için birer hazırlık okulu olan Tetimme Medreseleri Osmanlı Devleti'nin eğitim hayatında önemli bir yere sahiptir. Bu yüksek öğretim müesseseleriyle birlikte medreselerde çeşitli düzenlemelere gidilmiş, eğitim basamakları sırasıyla Haşiye-i Tecrid (Yirmili), Miftâh (Otuzlu), Kırklı, Elili (Hâric ve Dâhil) ve Sahn-ı Seman olarak sıralanmışlardır.¹⁹ 15. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen diğer yapılara örnek olarak Afyon Gedik Ahmet Paşa (1470-73) ve İnegöl İshak Paşa (1481) medreseleri verilebilir.

Sekizgen planlı medreselere ait tek erken dönem örneği ise çalışma dâhilinde olan ve 1488 yılında inşa edilen Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi'dir. Simetrik bir plan şemasına sahip olan medrese açık avlulu ve revaklı olup öğrenci odaları güney cephe hariç diğer tüm cephelere yerleştirilmiştir. Bu plan şeması daha sonra 1551 yılında Rüstem Paşa tarafından Cağaloğlu'nda Mimar Sinan'a yaptırılan Rüstem Paşa Medresesi'nde uygulanmıştır. Ancak burada mimar, Kapı Ağası Medresesi'nden farklı olarak sekizgen şemayı kare içerisine yerleştirmiştir. Dıştan kare, içten sekizgen planlı olan yapının köşe noktaları da kullanılmış ve daha fazla yer kazanılmıştır.

¹⁹ Zeynep Ahunbay, **A.g.m.** , s. 303.

Sahn-ı Seman medreseleri, Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1550-7 yılları arasında Mimar Sinan'a inşa ettirilen Süleymaniye Külliyesi'nde yer alan ve Süleymaniye Medreseleri olarak adlandırılan medreselere kadar en yüksek dereceli eğitim kurumları olma özelliklerini korumuştur. Süleymaniye Medreseleri ile birlikte eğitim alanına yeni konular girmiş ve bu nedenle medreselerdeki eğitim sisteminde yeni düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan düzenleme sonucunda 12 basamağa ayrılan eğitim sistemi şu şekildedir: İptida-i Hariç, Hareket-i Hariç, İptida-i Dahil, Hareket-i Dahil, Musıla-i Sahn, Sahn-ı Seman, İptidai Altmışlı, Hareket-i Altmışlı, Musıla-i Süleymaniye, Hamse-i Süleymaniye, Süleymaniye (4 medrese) ve Darülhadis.²⁰ Süleymaniye Medreseleri ile en parlak dönemini yaşayan Osmanlı medrese eğitimi böylelikle yeni bir yön kazanmıştır.

Ancak Osmanlı Devleti'nin eğitim ve öğretim hayatında oldukça önemli bir yere sahip olan medrese teşkilatında Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman dönemleriyle birlikte yaşanan gelişim ve değişimler, 16. yüzyılın ikinci yarısından yani Süleymaniye Medreseleri'nden sonra duraklamaya başlamıştır. Duraklama nedenleri arasındaki sebeplerin en önemlilerinden biri hiç kuşkusuz teşkilat içinde çeşitli usulsüzlüklere yer verilmiş olmasıdır. Müderrislik yapmak isteyen kişiler rüşvet karşılığında atamalarının yapılmasını istemiş,²¹ derslerin müderris olmak için gerekli niteliklere sahip olmayan kişiler tarafından verilmesi nedeniyle de eğitim kalitesi düşmüştür. Müderrislerin atanmalarında ortaya çıkan usulsüzlükler neticesinde atama sırası gelen ancak ataması yapılmayan öğrenciler tarafından isyanlar çıkarılmıştır.²² Medreselerin duraklama ve gerileme nedenleri arasında sayılabilecek diğer bir konu da sosyal, kültürel, siyasi ve askeri konularda Osmanlı Devleti'nin çağdaşı olan Avrupa ülkelerindeki değişim ve gelişimleri geç fark etmesidir.

²⁰ Zeynep Ahunbay, **A.g.m.**, s. 303.

²¹ Yaşar Sarıkaya, **A.g.e.**, s. 46.

²² Yaşar Sarıkaya, **A.g.e.**, s. 47.

Kanuni Sultan Süleyman'dan sonra gelen pek çok Osmanlı sultanı tarafından medreselere yönelik çeşitli ıslahat çalışmaları yapılmış, ancak gerek devletin gerilemeye başlaması gerekse yapılan ıslahat çalışmalarının olumlu sonuçlar vermemesi nedeniyle durum daha kötüye gitmiştir. Devletin siyasi ve askeri olarak gerilemeye başlaması eğitim alanı da dahil olmak üzere pek çok alanda yeni arayışlara gidilmesine neden olmuş, bu arayışlarda Osmanlı Devleti kendisine, geliştirmekte olan Batı'yı örnek almıştır.

Yüzyıllarca süren ıslahat çalışmaları ve medrese teşkilatını kurtarma çabaları olumlu bir sonuca ulaşamamış ve eğitim alanında birliğin sağlanması istenerek 3 Mart 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile tekke ve zaviyelerle birlikte medreseler de kapatılmıştır.

2.2- II. Bayezit Dönemi Medreselerine Genel Bir Bakış

Sultan Bayezid Han-ı Sani, Bayezid-i Velî ve Sultan Bayezid olarak bilinen Sultan II. Bayezit, 1448 yılında, Dimetoka Abalar Köyü'nde, Gülbahar Hatun ve Fatih Sultan Mehmet (II. Mehmet)'in oğlu olarak dünyaya gelmiştir.²³

Osmanlı padişahlarının sekizincisi olan Sultan II. Bayezit, şehzade olarak 1454 yılında gittiği Amasya ilinde, 4 Mayıs 1481 tarihinde babası Fatih Sultan Mehmet'in ölümüne kadar yaşamış ve 22 Mayıs 1481 tarihinde İstanbul'da tahta çıkmıştır.²⁴ Karaman'da Sancak Beyi olan Sultan II. Bayezit'in kardeşi Cem Sultan bu durumdan memnun olmamış ve abisine karşı mücadele başlatarak topladığı birliklerle Bursa'ya kadar ilerlemiş, ancak bu ilerleyiş II. Bayezit tarafından Yenişehir Ovası'nda engellenmiştir.²⁵ Cem Sultan bunun üzerine önce Mısır'a kaçmış, daha sonra Karaman'a dönerek Konya civarında birkaç defa daha II. Bayezit'in birliklerine karşı direniş göstermiş fakat bu birlikler tarafından, 29 Temmuz 1482 tarihinde Rodos Şövalyeleri'ne sığınmak zorunda bırakılmış ve bundan sonra Cem Sultan meselesi iki kardeş arasındaki taht mücadelesi olmaktan çıkarak uluslar arası bir sorun haline gelmiştir.²⁶

Hem Fatih Sultan Mehmet'in hem de kendisinin hükümdarlığı döneminde pek çok savaşa katılan Sultan II. Bayezit, çıktığı çoğu seferden başarı ile dönmüş; babası Fatih Sultan Mehmet ile birlikte 1472 Otlukbeli Savaşı'nda yer almış, 1484 Boğdan Seferi ile Kili ve Akkirman kaleleri Osmanlı topraklarına katılmış, Venedik'in kendilerine karşı Fransa ile ittifak yapması üzerine Venediklilere karşı 1498 yılında ilan edilen savaş neticesinde de Modon ve Koron limanları ele

²³ Necdet Sakaoğlu, "Bayezid II", **Yaşamları Ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, Cilt: 1, s.299.

²⁴ Necdet Sakaoğlu, **A.g.m.**, s.299, 300.

²⁵ Anonim, "II. Bayezit (1481-1512)", **Osmanlı-Hanedan**, Cilt: 12, s. 74.

²⁶ Anonim, **A.g.m.**, Cilt: 12, s. 74.

geçirilmiştir.²⁷ Ancak Sultan II. Bayezit, dışarıda başarılı bir politika izlerken içeride aynı başarıyı gösterememiş ve hükümdarlığının son yıllarında mezhep ve tarikat farklılıkları nedeniyle çıkan karışıklıklar sonucunda hem manevi hem de maddi anlamda oldukça büyük kayıplar vermiştir.²⁸

Bütün bunlara karşılık İstanbul'un Osmanlı Devleti'nin başkenti ve kültür merkezi olma süreci II. Bayezit döneminde başlamış, hattat ve şair olup Adli mahlasını kullanan II. Bayezit birçok sanatçı, tarihçi, yazar ve şairi himayesine almış, Leonardo da Vinci'ye Haliç ve Boğaz köprüleri için projeler hazırlatmış, Michelangelo'nun köprü projeleri hakkındaki önerilerini dikkate almış, 1509 yılında yaşanan ve Kıyamet-i Suğra (Küçük Kıyamet) olarak adlandırılan deprem sonrası hasar gören ve yıkılan pek çok yapının onarımının yapılmasını sağlamış, ülke topraklarındaki imar faaliyetlerine büyük destek ve önem vererek Amasya, Edirne, İstanbul ve Tokat şehirlerinde büyük külliye yapıtırmıştır.²⁹

Ayrıca, Sultan II. Bayezit döneminde asıl yapılanmasını gerçekleştiren Ehl-i Hiref Teşkilatı'na önem verilmiş, sanat ve zanaat alanındaki gelişmeler desteklenmiştir. Küçük el sanatlarıyla uğraşan sanatkâr ve zanaatkârları tanımlamak için kullanılan Ehl-i Hiref Teşkilatı'nın İstanbul'da tam olarak teşkilatlanması 15. yüzyıl sonlarında, Sultan II. Bayezit zamanında gerçekleşmiştir.³⁰ Sanatçı ve zanaatçıların, devşirme, pençik oğlanları ya da saray dışından olmak koşuluyla çeşitli yollarla sanat ve zanaat alanındaki yeterliliğini kanıtlamış kişiler arasından seçildiği bu teşkilatın birincil görevi, padişahın el sanatları alanındaki siparişlerini hazırlamak ve söz konusu ihtiyaçlarını karşılamaktır.³¹

²⁷ Şerafettin Turan, "Bayezid II", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 5, s. 234, 235.

²⁸ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Şerafettin Turan, **A.g.m.** , s. 234-38; Necdet Sakaoğlu, **A.g.m.** , s. 299-302.

²⁹ Necdet Sakaoğlu, **A.g.m.** , s.301, 302.

³⁰ <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/31177,pelinbozcupdf.pdf?0> , (Erişim Tarihi: 14.01.2015).

³¹ <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/31177,pelinbozcupdf.pdf?0> , (Erişim Tarihi: 14.01.2015).

Sultan II. Bayezit, Osmanlı hanedanlığında mensup diğer pek çok sultanın aksine ölüm sebebiyle tahtan inmemiştir. Oğlu Şehzade Selim (Yavuz Sultan Selim)'in ve yeniçerilerin baskısı üzerine kendi isteğiyle 24 Nisan 1512 tarihinde tahttan inmiş ve Edirne'ye giderken 5 Rebûlevvel H. 918 / M. 21 Mayıs 1512'de vefat etmiştir.³²

Sultan II. Bayezit döneminde inşa edilen medrese yapılarının çok azı restorasyon ve onarımlarla günümüze kadar ulaşabilmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda çalışma dahilinde olan medreseler dışında söz konusu dönemden günümüze kadar gelebilen ve planları okunabilen yapıların İnegöl İshak Paşa Medresesi (1481), Bayındır Hacı Sinan Medresesi (1496'dan önce), Hereke (Düzce) Köyü Medresesi (15. yüzyıl sonu-16. yüzyıl başı), ve Bursa Gökdere Medresesi (15. yüzyıl sonu-16. yüzyıl başı)³³ olduğu sonucuna varılmıştır.³⁴ Ancak İnegöl İshak Paşa ve Bursa Gökdere medreselerinin planları tam olarak okunabilmişken, Bayındır Hacı Sinan ve Hereke (Düzce) Köyü medreselerinin planlarının kısmi olarak okunabildiği görülmüştür.

İnegöl İshak Paşa Medresesi'ne ait olan inşa kitabesinden yapının Sultan II. Bayezit döneminde H. 886 / M. 1481 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır.³⁵ Erken dönem Osmanlı medrese yapılarında oldukça sık uygulanan U plan şemasının simetrik bir örneği bu yapının plan tipinde de görülmektedir. Doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı, açık avlulu ve revaklı olan medresede öğrenci odaları batı, kuzey ve doğu cephelere yerleştirilmiştir. Öğrenci odalarının, öğrenci odaları arasına yerleştirilen dersane mekanının ve dersane mekanı önündeki revak birimin üst örtüsünde kubbe; revaklarda güneybatı, kuzeybatı, kuzeydoğu ve güneydoğu

³² Şerafettin Turan, **A.g.m.**, s. 237.

³³ Bazı kaynaklarda bu yapının günümüze ulaşamadığından bahsedilmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Cahid Baltacı, **A.g.e.**, s. 99; İ. Aydın Yüksel, **Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid, Yavuz Selim Devri**, Cilt:5, s. 69, 70.

³⁴ Yekta Demiralp, **Erken Dönem Osmanlı Medreseleri**, s. 131, 187, 171, 189.

³⁵ Yekta Demiralp, **A.g.e.**, s. 135.

köşelerde aynalı tonoz, diğer bölümlerde ise manastır tonozu kullanılmıştır. Yapının kuzey cephesi 2 sıra kaba yonu taş ve 2 sıra tuğla düzenin oluşturduğu almaşık duvar örgü tekniğinde inşa edilmiş olup medresenin bazı yerlerinde düzgün kesme taş malzemeye yer verilmiş, ayrıca düzgün kesimli tuğla ve taş malzemelerle altı kollu yıldız ve altıgenlerin bulunduğu süsleme kompozisyonları oluşturulmuştur.³⁶

İzmir'in Bayındır ilçesinde bulunan ve inşa kitabesi olmayan Hacı Sinan Medrese'sinin, Mevlâna el-hac Mehmed Sinan Çelebi adına düzenlenen H. 25 Zilkade 901 / M. 6 Ağustos 1496 tarihli külliye vakfiyesine göre medresenin bu tarihten önce inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir.³⁷ Yapının bugünkü plan şemasının ve söz konusu bilgilerin yeterli olmaması nedeniyle plan tipi hakkında kesin bir sonuca varılamamaktadır. Doğu-batı yönünde uzunlamasına dikdörtgen planlı, revaklı ve açık avlulu olan medresenin doğu ve batı cephelerinin her birinde 4'er adet öğrenci odası bulunmaktadır. Yapının öğrenci odalarında ve revaklarında üst örtü olarak kubbe kullanılmıştır. Bayındır Hacı Sinan Medresesi'nde inşa malzemesi olarak moloz taş, kaba yonu taş ve tuğla; bazı bölümlerde duvar örgü sistemi olarak kasetleme tekniği kullanılmıştır.³⁸

Banisi Kasım ibn Yusuf ibn Evren olan Hereke (Düzce) Köyü Medresesi'nin inşa kitabesi bulunmamakta ancak medreseyle aynı avluyu paylaşan caminin kitabesinden ebced hesabı sonucunda caminin H. 894 / M. 1489 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır.³⁹ Yapılan incelemeler sonucunda medresede ayrı bir dersane mekanı bulunmadığı, dersane mekanı olarak camiden yararlanıldığı anlaşılmakta ve bu nedenle yapı 15. yüzyılın sonu ile 16. yüzyılın başlarına tarihlendirilmektedir.⁴⁰ Bugünkü durumu neticesinde cami ile aynı avluyu paylaşan medreseler grubuna

³⁶ Yekta Demiralp, **A.g.e.**, s. 131-36.

³⁷ Yekta Demiralp, **A.g.e.**, s. 173.

³⁸ Yekta Demiralp, **A.g.e.**, s. 171.

³⁹ Yekta Demiralp, **A.g.e.**, s. 188.

⁴⁰ Yekta Demiralp, **A.g.e.**, s. 188.

giren yapı, simetrik bir L plan şeması göstermektedir.⁴¹ Medresenin kuzey-güney yönlü doğu cephesi uzun kenarı; doğu-batı yönlü kuzey cephesi ise kısa kenarı oluşturmaktadır. Açık avlulu ve revaklı olan yapıda öğrenci odalarının ve revak birimlerinin üzeri kubbeye örtülmüştür. Yapıda inşa malzemesi olarak moloz taş, köşelerde düzgün kesme taş, tuğla; bazı bölümlerde duvar örgü sistemi olarak kasetleme tekniği kullanılmıştır.⁴²

İnşa kitabesi bulunmayan ve banisinin II. Bayezit döneminde müderrislik yapan Zeyrek-zâde Paşa Çelebi olduğu düşünülen Bursa Gökdere Medresesi, 15. yüzyılın sonları ile 16. yüzyılın başlarına tarihlendirilmektedir.⁴³ II. Bayezit döneminde inşa edilen medreselerin büyük bir çoğunluğu ile aynı plan grubuna giren yapı simetrik bir U plan şeması göstermektedir. Kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı, açık avlulu ve revaklı olan medresede öğrenci odaları kuzey, doğu ve batı cephelere yerleştirilmiştir. Güney cephede yer alan ve cepheden dışarıya taşırılmış olan dersane mekanının üzeri kubbe; dört köşede yer alan öğrenci odaları aynalı tonoz, diğerleri beşik tonoz ile örtülmüştür. Girişi ve dersane mekanı eyvan şeklinde düzenlenen Bursa Gökdere Medrese'sinin giriş eyvanında ve önündeki revak biriminde ise üst örtü olarak 8 dilimli kubbe; revaklarında da tonoz kullanılmıştır. Yapıda inşa malzemesi olarak kesme taş, kaba yonu taş ve tuğla; bazı bölümlerde duvar örgü sistemi olarak almaşık teknik kullanılmıştır.⁴⁴

Sultan II. Bayezit'in hükümdarlığı süresince inşa edilen medrese yapıları, gerek plan özellikleri itibarıyla gerekse mimari ve süsleme özellikleriyle Osmanlı Devleti'nin henüz beylik olduğu dönemde inşa edilen medreselerle benzer özellikler

⁴¹ Yekta Demiralp, yaptığı alan çalışmaları neticesinde medresenin kuzeybatısında bulunan giriş eyvanının yapıya sonradan eklendiğini, eyvanın batı cephesi üzerinde medresenin batı kanadı ile birleştiğine işaret edebilecek herhangi bir iz bulunmadığını söylemektedir. Bu nedenle yapının plan şemasının orijinalinin de aşağı yukarı böyle olduğu düşünülebilir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Yekta Demiralp, **A.g.e.**, s. 185-8.

⁴² Yekta Demiralp, **A.g.e.**, s. 185.

⁴³ Yekta Demiralp, **A.g.e.**, s. 191, 192.

⁴⁴ Yekta Demiralp, **A.g.e.**, s. 189-191.

taşımakta hatta onların devamı niteliğinde yapılar olarak değerlendirilmektedir. Osmanlı devri mimarisinde, devletin kuruluşundan yıkılışına kadar pek çok medrese yapısı inşa edilmiş olup bunlardan Sultan II. Bayezit Dönemini kapsayıp günümüze ulaşmış olanların büyük çoğunluğunda plan tipi olarak bağımsız medreseler grubundan U plan şeması kullanılmıştır. Bu plan şeması uygulanırken dersane mekanının, öğrenci odalarının arasında ya da öğrenci odalarından ayrı olarak konumlandırıldığı görülmektedir.

İnegöl İshak Paşa Medresesi ve Bursa Gökdere Medresesi, çalışma dahilinde olan Amasya, Edirne ve İstanbul'da yer alan Sultan II. Bayezit medreseleri, İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi, İstanbul Davut Paşa Medresesi ve İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi ile aynı plan şemasına sahiptir. Tümü U planlı olan bu yapılardan Atik Ali Paşa, Davut Paşa, Koca Mustafa Paşa, Edirne ve Amasya Sultan II. Bayezit medreselerinde dersane mekanı öğrenci odalarının arasına yerleştirilmiş; İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi'nde ise dersane mekanı diğerlerinden farklı olarak öğrenci odalarından bağımsız bir şekilde inşa edilmiştir.

Bağımsız medreseler grubunda yer alan ve Sultan II. Bayezit dönemi medrese mimarisinde karşımıza çıkan bir diğer örnek ise sekizgen plan şemasına sahip olan yapılardır. Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi, bu plan tipinde inşa edilmiş iki yapıdan biri olarak mimarlık tarihinde oldukça önemli bir yere sahiptir.⁴⁵

Sultan II. Bayezit döneminde inşa edilen medrese yapıları arasında çok fazla örneği bulunmayan ve ikinci bir plan tipi olan cami ile aynı avluyu paylaşan medreseler grubunun, U ve L plan şemasının uygulandığı yapılar Amasya Ayas Ağa Medresesi ve Hereke (Düzce) Köyü Medresesi'dir. Külliye içerisinde bulunan cami

⁴⁵ Diğer medrese, Mimar Sinan tarafından Sadrazam Rüstem Paşa'nın isteği üzerine 1551 yılında İstanbul'da inşa edilen Cağaloğlu Rüstem Paşa Medresesi'dir. Ancak Mimar Sinan bu yapıda, Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi'nden farklı olarak içte sekizgen, dışta ise kare plan bir uygulamıştır.

ile aynı avluyu paylaşan Amasya Ayas Ağa Medresesi, U plan şemasında inşa edilmiş olup, simetrik bir plan kuruluşu göstermemektedir. Hereke (Düzce) Köyü Medresesi, Amasya Ayas Ağa Medresesi gibi cami ile aynı avluyu paylaşmakta fakat ondan farklı olarak simetrik bir L plan şeması göstermektedir.

Osmanlı devri medrese mimarisinin II. Bayezit döneminde inşa edilen yapılarda kullanılacak malzemenin seçiminde, yapıyı yaptıran kişinin zenginliği kadar yapının bulunduğu yerdeki coğrafi koşulların ve kaynakların etkisi de yadsınamayacak bir gerçektir. Amasya, Edirne ve İstanbul'daki Sultan II. Bayezit medreselerinin beden duvarlarında inşa malzemesi olarak düzgün kesme taş kullanılmıştır. Ancak İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi'nin derslane mekanı Amasya ve Edirne' deki örneklerden farklı olarak düzgün kesme taş ve tuğla malzemeyle inşa edilmiştir.

Genellikle mimari yapıların inşasında, yapının yer aldığı bölge ve o bölgenin civarında yoğun olarak bulunan malzemenin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca kullanılan malzemenin yapının inşa edileceği coğrafyanın koşullarına dayanıklı olması gerekmektedir. Bu ve bunun gibi birçok nedenden ötürü, pek çok Anadolu şehrinde, kasabasında ya da köyünde inşa edilen medrese yapılarında malzeme olarak genellikle kaba yonu taş, moloz taş ve tuğla kullanılmıştır. Amasya Ayas Ağa ve Bayındır Hacı Sinan Medresesi'nde inşa malzemesi olarak moloz taş ve kaba yonu taş; Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi'nde kaba yonu taş ve tuğla kullanılmıştır.

Anadolu şehirlerinde II. Bayezit döneminde inşa edilen medreselerden sultan yapıları dışında kalanlarda, yapının beden duvarlarında düzgün kesme taş malzemenin kullanıldığı görülmemektedir. Sultan yapılarının düzgün kesme taşla inşa edilmiş olması ise kişinin maddi imkânlarıyla alakalıdır. Söz konusu örnekler çoğaltılabilir fakat yukarıda verilen örneklerden de anlaşılmaktadır ki sultanların

yaptırdığı yapılar ile diğer kişilerin yaptırdığı yapılar arasında malzeme, boyut ve süsleme açısından farklılıkların olduğu görülmektedir.

Sultan II. Bayezit dönemi medrese yapılarından birkaç örnek dışında neredeyse hiçbirinde süsleme ögesine rastlanılmamıştır. Medreselerde bulunan süsleme öğeleri ise kubbelerde yer alan kalem işleri ya da yapıların beden duvarlarına taş ve tuğlanın çeşitli şekillerde dizilmesiyle oluşturulmuş kompozisyonlardır. Bunlar dışında yapıların beden duvarları ile üst örtüsünün birleştiği yerlerde bulunan kirpi saçaklar, tuğla ve taş malzemeyle oluşturulan duvar örgü sistemleri de süsleme öğeleri olarak değerlendirilebilir. Genellikle kubbelerin merkezine yerleştirilen, rumi, kıvrık dallar ve çeşitli çiçeklerden oluşan kalem işi süslemeler ise beyaz zemin üzerine kırmızı, mavi ve yeşil renklerden yapılmış bitkisel motiflerdir.

Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi'nin derslane mekanının önünde bulunan revak biriminin üst örtüsünde, derslane mekanının kubbesinde ve kubbeye geçiş öğelerinde yer alan bitkisel süsleme kompozisyonları beyaz zemin üzerine kırmızı, mavi ve yeşilin tonlarıyla yapılmıştır. Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi'nin derslane mekanının dış beden duvarlarında, tuğlanın farklı şekillerde dizilmesiyle oluşturulmuş ve süsleme ögesi olarak nitelendirilebilecek formlar bulunmaktadır. İnegöl İshak Paşa Medresesi revak cephesinde taş ve tuğla malzemeyle yapılmış olan altı kollu yıldız ve altıgenlerle meydana getirilen süslemeler bulunmaktadır.

Sultan II. Bayezit döneminde söz konusu şehirler dışındaki bölgelerde inşa edilen ancak günümüze ulaşamayan yapılar ise Ahmet Çelebi bin Hızır Bey Medresesi (Bursa), Baba Kasabası II. Bayezit Medresesi (Tokat), Candarlı İbrahim Paşa Medresesi (Kastamonu), Faik Paşa Medresesi (İzmir), Filibe Karagöz Paşa Medresesi (Bulgaristan), Gümüş Firuz Ağa Medresesi (Amasya), Hatuniye

Medresesi (Tokat), Havza Firuz Ağa Medresesi (Samsun), İnebahtı II. Bayezit Medresesi (Yunanistan), Karagöz Ahmed Paşa Medresesi (Kütahya), Manastır-Bitola İshak Çelebi Medresesi (Yugoslavya), Mesih Paşa Medresesi (Gelibolu), Molla Halik Medresesi (Kütahya), Modon Sultan II. Bayezit Medresesi (Yunanistan), Musluhiddin Mustafa Çelebi Medresesi (Bursa), Mustafa Paşa Medresesi (Üsküp), Norda Faik Paşa Medresesi (Yunanistan), Serez Selçuk Sultan Medresesi (Yunanistan), Seyyidgazi Seyyid Battal Gazi Medresesi (Eskişehir), Yahya Paşa Medresesi (Üsküp) ve Yenice Vardar Ahmed Bey Medresesi (Yunanistan)'dir.⁴⁶

Osmanlı dönemi medrese mimarisinin en sade örneklerinin verildiği dönemlerden biri olan II. Bayezit dönemi medreseleri hem mimari hem de süsleme özellikleri ile gösterişsiz, işleve dayalı yapılardır. Sultan II. Bayezit döneminde, ülke topraklarının çeşitli yerlerinde, birçok medrese yapısının inşa edildiği anlaşılmaktadır. Fakat bu yapılardan pek çoğu gerek doğa olayları gerekse kişilerin yapılara verdiği zararlar neticesinde günümüze ulaşamamıştır. Günümüze ulaşabilen yapılar ise onarımlar sonucunda varlığını sürdürebilmiştir. Sultan II. Bayezit döneminin medrese mimarisi hakkında verilen bilgiler, günümüze ulaşabilen yapılar üzerinden verilmiş, günümüze ulaşamayan yapılar hakkında çok fazla bilgi elde edilemediği için sadece yapıların isimlerine yer verilmiştir.

⁴⁶ İ. Aydın Yüksel, **A.g.e.** , s. 13-413.

3- II. BAYEZİT DÖNEMİNDE AMASYA, EDİRNE VE İSTANBUL'DA İNŞA EDİLEN MEDRESELER KATALOĞU

3.1- Günümüze Ulaşan Mimari Eserler

3.1.1- Amasya Medrese Örnekleri

3.1.1.1- Sultan II. Bayezit Medresesi

Yapının Adı: Sultan II. Bayezit Medresesi.

Katalog No: 3.1.1.1.

İnceleme Yılı: 2014.

Plan No: 1.

Çizim No: 1.

Resim No: 1-15.

Banisi: Yapının banisi,1448-1512 yılları arasında yaşayan ve Osmanlı Devleti'nin sekizinci padişahı olan Sultan II. Bayezit'tir.

Mimarı: Yapının mimarı Hayreddin'dir.

Müdürrisleri: Medresede görev yapmış müdürrislerden bir kaçı Zenbilli Ali Efendi, Emîr Efendi ve Hüsâmeddin Hüseyin Efendi'dir.⁴⁷

Yeri: Yapı, Ziya Paşa Bulvarı, Hacı İlyas Mahallesi, Mustafa Kemal Paşa Caddesi'nde yer almaktadır.

İnşa Tarihi: H. 891 / M. 1486.

Yapım Türü ve Malzeme Kullanımı: Yapının beden duvarlarında inşa malzemesi olarak sadece düzgün kesme taş kullanılmıştır.

⁴⁷ Cahid Baltacı, **A.g.e.** , s. 488.

Plan Özellikleri: Amasya Sultan II. Bayezit Külliyesi içinde yer alan yapılar, nehre dik olarak, doğu-batı yönünde inşa edilmiştir (Resim 1). Plan kuruluşu olarak bağımsız medreseler grubunda yer alan medresenin batısında cami, caminin batısında da imaret yer almaktadır. Külliyei oluşturan diğer yapılar ise; cami, tabhane, imaret ve sıbyan mektebi olup, külliyeeye daha sonra sıcak su sebili, 2 adet şadırvan, kar sebili, 6 dükkan, muvakkithane, kütüphane ve türbe eklenmiştir.⁴⁸

Simetrik bir plan şemasına sahip olan medrese, bağımsız medreseler grubunun U planlı yapıları arasında yer almaktadır (Plan 1, Resim 2). Açık avlulu ve revaklı olan medresede öğrenci odaları batı, güney ve doğu cephelere sıralanmıştır. Doğu ve batı cephede 6'şar, güney cephede ise dersane mekanının sağ ve solunda 3'er tane olmak üzere toplamda 18 adet öğrenci odası bulunmaktadır. Kuzeybatı köşedeki hariç tümü kare planlı olan öğrenci odalarında pencereler, kapılar ve ocaklar kendi içerisinde belirli bir düzen göstermektedir. Avlu ile bağlantısı dikdörtgen formlu 1'er kapıyla sağlanan öğrenci odalarının köşelerdeki mekanlarında 4'er diğerlerinde ise 2'şer adet pencere bulunmaktadır. Güneydoğu ve güneybatı köşede yer alan öğrenci odalarında ocaklar, odaların kuzey yönündeki duvarına, diğer odalarda ise avluya bakan duvarların içine yerleştirilmiştir. Osmanlı devri medrese yapılarında genellikle her odada karşımıza çıkan öğelerden biri olan dolap nişleri bu yapıda neredeyse hiçbir odada bulunmamaktadır. Güney cephenin ortasında yer alan kare planlı dersane mekanının giriş kapısının sağ ve solunda 1'er adet kare planlı küçük oda yer almakta olup bunlar da yine dikdörtgen formlu 1'er kapıyla avluya açılmaktadır. Güney duvarına yerleştirilen yarım daire formlu mihrap nişinin iki yanında 1'er, doğu ve batı cephelerde de 2'şer olmak üzere toplamda 6 adet pencere açıklığı bulunan dersane mekanında giriş kapısının iki yanında 1'er adet niş yer almaktadır.

⁴⁸ Doğan Kuban, **Osmanlı Mimarisi**, s. 195.

Yapıda üst örtü olarak öğrenci odalarında, kışlık dersane mekanında ve dersane önündeki revak biriminde kubbe; sekizgen formlu 14 adet sütun üzerinde taşınan revaklarda ise çapraz tonoz kullanılmıştır. Medrese odalarının ve dersane mekanının üzerini örten kubbeler sekizgen kasnakların üzerine oturtulmuş ve kubbe geçişlerinin tümünde pandantifler kullanılmıştır. Açık avluda dairesel formlu havuz yer almaktadır.

Mimari Özellikleri: Yapının güney, doğu ve batı dış beden duvarlarında 2 katlı pencere düzenlemesi görülmekte olup alt katta dikdörtgen formlu, demir şebekeli; üst katta ise sivri kemerli alçı revzen pencereler yer almaktadır (Resim 3, 4). Üst katta yer alan alçı revzenler güneydoğu ve güneybatı köşelerdeki odalar hariç her bir öğrenci odasına 1'er tane gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Güneydoğu köşede yer alan odanın güney ve doğu duvarında; güneybatı köşedeki ise güney ve batı duvarında 1'er tane olmak üzere toplamda 2'şer adet alçı revzen pencere bulunmaktadır. Dersane mekanının üst sırasında ise doğu ve batı duvarlarında 2'şer, güney duvarında ise 3 adet pencere yer almaktadır. Kuzey cepheyi oluşturan avlu duvarında ise giriş kapısının sağında, solunda ve her iki revak duvarında 2'şer tane olmak üzere toplamda 8 adet dikdörtgen formlu, demir şebekeli pencere bulunmaktadır (Resim 5, 6).

Kuzey cephede yer alan basık kemerli, üzeri beşik tonoz ile örtülü giriş eyvanı avlu duvarından yüksek tutulmuştur (Resim 7). Pencerelerle kapatılan revaklar çokgen formlu sütunların taşıdığı yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmıştır (Resim 8-10). Günümüzde, Bayezit Yazma Eserler Kütüphanesi ve Amasya Bayezit İl Halk Kütüphanesi olmak üzere iki farklı kütüphaneyi içinde barındıran yapı, buna göre şekillendirilmiş olup bazı öğrenci odalarını birbirinden ayıran duvarlar kaldırılmış, revaklarda yer alan sekilerin üzerine masalar konularak öğrenciler için çalışma alanları oluşturulmuştur (Resim 11). Batı cephede kuzeyden ikinci ve üçüncü; doğu cephede ise yine kuzeyden ilk üç odayı birbirinden ayıran duvarlar

kaldırılarak bu mekanların birbirleriyle içeriden bağlantıları sağlanmıştır.⁴⁹ Güneydoğu ve güneybatı köşelerde yer alan öğrenci odaları kütüphane müdürlerine tahsis edilmiş çalışma odaları, kuzeybatı köşede yer alan ve tuvalet olarak kullanılan mekan dışında kalan diğer odalar ise il halk kütüphanesi olarak düzenlenmiştir. Güney cephede bulunan ve yazma eserler kütüphanesi olarak kullanılan derslane mekanının önünde yer alan revak biriminin üzeri diğerlerinden farklı olarak kubbe ile örtülmüş ve derslane mekanına dikkat çekilmek istenmiştir. Derslane mekanının giriş bölümü sağır, yuvarlak bir kemerle içeriye çekilmiş olup, iç mekana giriş basık kemerli kapı vasıtasıyla sağlanmaktadır (Resim 12). İç mekana geçildiğinde kare planlı yapının üzerini örten kubbenin, beden duvarlarına yerleştirilmiş 4 adet sivri kemer üzerine oturtulduğu görülmektedir. Beden duvarları belirli bir yüksekliğe kadar kitaplıklarla kaplanmış, alt sırada yer alan pencere derinlikleri ise demir kapılarla kapatılarak buralara kütüphane yararına olacak şekilde fonksiyon verilmeye çalışılmıştır (Resim 13). Alt sıradaki pencerelerin kapatılması nedeniyle alçı revzenler, iç mekanın aydınlatılmasında yeterli olmamıştır. Güney cephede yer alan yarım daire formlu mihrap nişi oldukça sadedir. Raflarında pek çok önemli yazma eseri barındıran kütüphanenin içinde il halk kütüphanesinde olduğu gibi çalışma masaları bulunmaktadır. Avlunun ortasında yer alan dairesel formlu havuz taş malzemeye yapılmış sade bir örnektir.

Süsleme Özellikleri: Yapıda bulunan süsleme öğeleri derslane mekanı ile sınırlı kalmıştır. Derslane bölümünün önünde bulunan kubbenin merkezinde beyaz zemin üzerine kırmızı ve yeşilin tonlarıyla yapılan kalem işi şemse motifi görülmektedir (Resim 14). Bu mekana girişi sağlayan kapının basık kemeri kırmızı-beyaz iki renkli taş işçiliği ile oluşturulmuştur. İç mekana girildiğinde ise kubbe merkezinin, kubbe eteğinin ve kasnağının, kubbeye geçiş ögesi olan pandantiflerin ve alçı revzen pencerelerin etrafının kalem işi süslemelerle bezendiği görülmektedir (Resim 15). Beyaz zemin üzerine mavi ve kırmızının tonlarıyla oluşturulmuş olan süsleme kompozisyonlarında rumi ve palmet gibi birçok bitkisel motif geometrik süslemelerle

⁴⁹ 1980 ile 1994 yılları arasında yapılan onarımlardan birinde bu duvarlar kaldırılmış olmalıdır. Çünkü Aydın Yüksel'in 1980 yılında çizdiği planda bu duvarların yerinde olduğu; ancak Yekta Demiralp'in 1994 yılında çizdiği planda ve günümüzde bu duvarların kaldırılmış olduğu görülmektedir. Plan için Bkz. Yekta Demiralp, **A.g.e.** , s. 142.

bir arada kullanılmıştır. Kubbe merkezinde yer alan şemse motifi de aynı süsleme özelliklerine sahiptir. Öğrenci odalarında ya da revaklarda herhangi bir süsleme ögesine yer verilmemiş, bu bölümlere beyaz renkli boya sürülmüştür.

Bunlar dışında yapının beden duvarlarının alt sırasında yer alan dikdörtgen formlu pencerelerin etrafı kırmızı renkli; dersane mekanının üzerini örten kubbenin oturduğu sivri kemerlerin ise kırmızı ve açık sarı renkte boya ile boyandığı görülmektedir. Bunların ne kadar doğru bir uygulama olduğu tartışılır, çünkü dış beden duvarlarında pencere çerçevelerinde kullanılan kırmızı renkli boya bazı pencerelerin etrafına gelişi güzel bir şekilde sürülerek gözü rahatsız etmektedir. Bu tip gelişi güzel boyamalar yapının kuzey cephesinde bulunan avlu giriş kapısının beşik tonozunda ve üzeri kubbe ile örtülü revak bölümünde de görülebilmektedir. Eskiden sarı renkte olan duvar boyasının üzerine beyaz renkte boya sürüldüğü, kubbeli revak bölümünde yer alan şemse motifinin etrafında seçilebilmektedir.

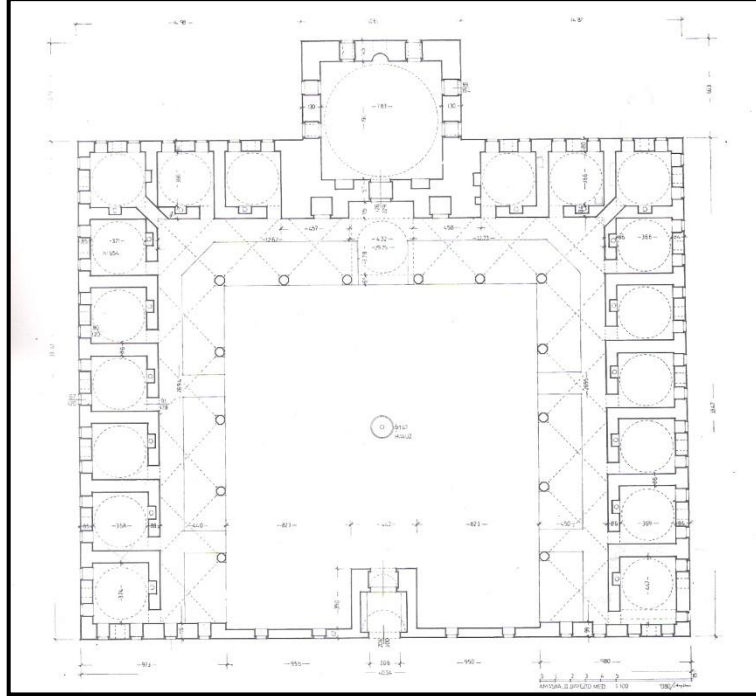
Geçirdiği Restorasyon ve Onarımlar: Birçok defa depremi yaşamış olan Amasya kenti belki de en büyük yıkımı 1938 yılında yaşanan ve Erzincan Depremi olarak adlandırılan deprem ile yaşamıştır. Bu deprem sırasında medrese ve külliye içinde bulunan diğer yapılarda da büyük hasarlar oluşmuştur. “1938 Erzincan depremi sonrasında çekilen fotoğraflarda, revakların büyük bir bölümünün yıkılmış olduğu görülmektedir. Bu nedenle, revakların son onarımda yeniden inşa edildikleri, başlıkların, sütunların ve demir gergilerin tekrar kullanıldığı, kalem işi bezemelerin de bu onarım sırasında yapıldığı anlaşılmaktadır.”⁵⁰ Medrese, 1952-1971 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore ettirilmiştir.⁵¹ Mevcut planlar değerlendirildiğinde restorasyonun orijinaline uygun olarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak bazı öğrenci odalarını birbirinden ayıran duvarların kaldırılması ve bu yolla bu mekanların içeriden birbirleri ile bağlantılarının sağlanmış olması yapının orijinalinde olan bir durum değildir. İ. Aydın Yüksel’in çizmiş olduğu plan ve Yekta Demiralp’in çizdiği plan ya da diğer medrese

⁵⁰ Yekta Demiralp, **A.g.e.**, s. 143.

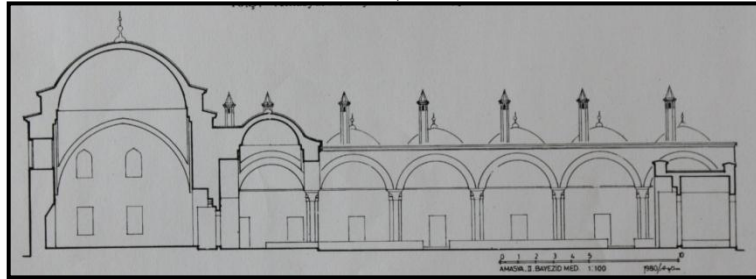
⁵¹ Yekta Demiralp, **A.g.e.**, s. 141.

yapılarında bulunan öğrenci odaları göz önünde bulundurulduğu vakit bu duvarların daha sonradan kaldırılmış olduğu aşikârdır.

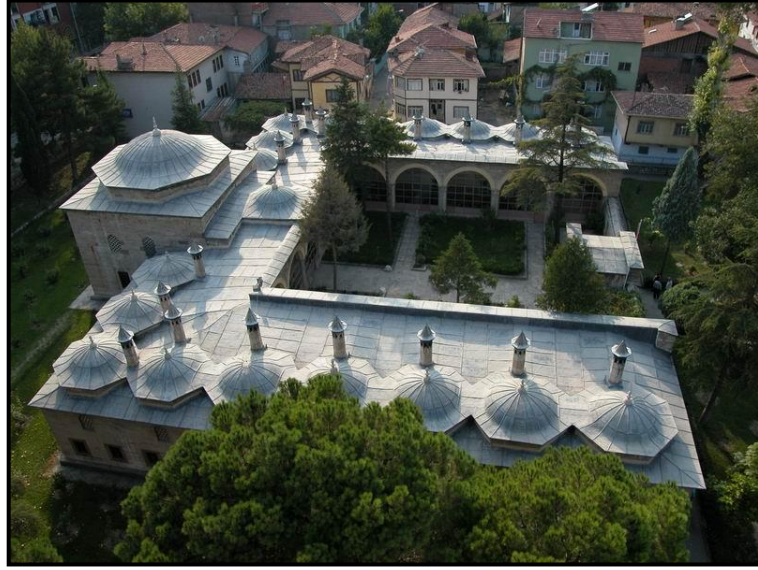
Plan 1: Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi Planı (Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri kitabından).

Çizim 1: Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi kesidi (Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri kitabından).

Resim 1: Amasya Sultan II. Bayezit Külliyesi tepeden görünümü (2014).

Resim 2: Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi tepeden görünümü (Amasya Bayezit Yazma Eserler Kütüphanesi Arşivi'nden).

Resim 3: Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi doğu cephesi (2014).

Resim 4: Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi güney cephesi (2014).

Resim 5: Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi kuzey cephesinin doğu bölümü (2014).

Resim 6: Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi kuzey cephesinin batı bölümü (2014).

Resim 7: Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi kuzey cephesinin avludan görünümü (2014).

Resim 8: Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi güney cephe revakları (2014).

Resim 9: Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi doğu cephe revakları (2014).

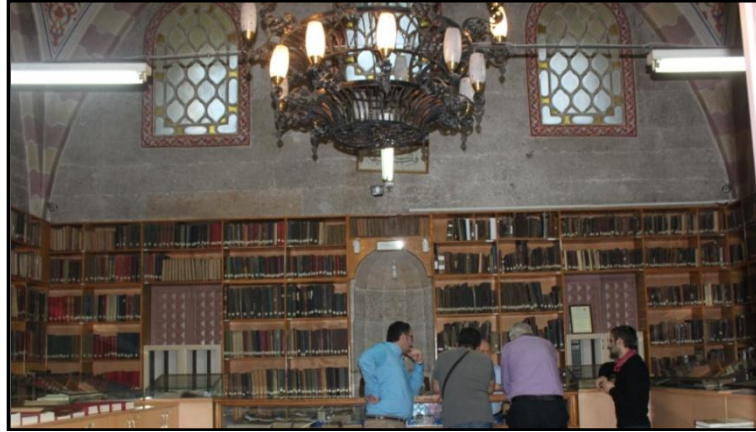
Resim 10: Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi batı cephe revakları (2014).

Resim 11: Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi güney cephe revakları ve revakların üst örtüsü (2014).

Resim 12: Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi derslane bölümü giriş kapısı (2014).

Resim 13: Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi derhane mekanının içinden bir görünüm (2014).

Resim 14: Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi derhane mekanı önündeki revak biriminin üst örtüsünde bulunan kalem işi süsleme (2014).

Resim 15: Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi derhane mekanının üst örtüsü (2014).

3.1.1.2- Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi / Büyük Ağa Medresesi

Yapının Adı: Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi / Büyük Ağa Medresesi.

Katalog No: 3.1.1.2.

İnceleme Yılı: 2014.

Plan No: 2.

Çizim No: 2.

Resim No: 16-26.

Banisi: Yapı, Sultan II. Bayezit döneminin kapı ağalarından Hüseyin Ağa tarafından yaptırılmıştır.

Mimarı: Yapının mimarı, Sultan II. Bayezit döneminin ünlü mimarlarından ve bu dönemde bir süre mimarbaşılık da yapmış olan Hayrettin'dir.

Müdürlükleri: Medresede görev yapmış müdürlüklerden bir kaç Tışkoprölü Muslihiddin Mustafa Efendi, Gıyâseddin Paşa Çelebi ve Şemseddin Ahmed Efendi'dir.⁵²

Yeri: Yapı, Bahçeleriçi Mahallesi Menderes Sokak'ta yer almaktadır.

İnşa Tarihi: H. 894 / M. 1488.

Yapım Türü ve Malzeme Kullanımı: Açık avlu ortasında yer alan çiçek formlu havuzda, revaklı avluda ve taç kapıda düzgün kesme taş; banyo olarak kullanılan bölümde moloz ve kaba yonu taş; yapının beden duvarlarında ise kaba yonu taş ile tuğla birlikte ve almaşık duvar örgü sisteminde kullanılmıştır.

Plan Özellikleri: Orijinal bir plan şemasına sahip olan Amasya Kapı Ağası Medresesi, plan kuruluşu olarak bağımsız medreseler grubuna girmektedir. Osmanlı medrese mimarisinde Cağaloğlu Rüstem Paşa Medresesi (1551) dışında başka bir örneği bulunmayan yapının planı alışık olunan plan şemalarından farklı olarak içte ve dışta sekizgendir (Plan 2, Resim 16). Yapının mimarı olan Mimar Hayrettin uygulanması oldukça zor olan sekizgen plan şemasını bu yapıda denemiş ve oldukça başarılı olmuştur.

⁵² Cahid Baltacı, **A.g.e.**, s. 138.

Simetrik bir plan şemasına sahip olan medrese sekizgen planlı, açık avlulu ve revaklı olup öğrenci odaları kuzey, kuzeydoğu, doğu, güneydoğu, güneybatı, batı ve kuzeybatı cephelere yerleştirilmiştir. Kuzey, doğu, batı ile güneydoğu ve güneybatı cephelerde 3'er; kuzeydoğu ve kuzeybatı cephelerde ise 2'şer tane olmak üzere toplamda 19 adet öğrenci odası bulunmaktadır. Kuzeydoğu cephede yer alan ve iki öğrenci odasının arasına yerleştirilen mekan eyvan olarak düzenlenmiş olup yanındakilerle aynı büyüklüğe sahiptir. Bu bölümden uzunlamasına dikdörtgen planlı, üzeri tonoz örtülü ve bugün banyo olarak kullanılmakta olan ayrı bir mekana geçilmektedir. Mekanın dar olan cephesinde 1 adet mazgal pencere bulunmaktadır. Tümü kare planlı olan öğrenci odalarında pencereler, kapılar, nişler ve ocaklar kendi içerisinde genel olarak bir düzen göstermektedir.

Avluyla bağlantısı dikdörtgen formlu 1'er kapı ile sağlanan öğrenci odalarında 1'er adet pencere bulunmaktadır. Öğrenci odalarında yer alan ocaklar, hücreleri birbirinden ayıran duvarların içine yerleştirilmiştir. Ancak batı cephede, ortada yer alan öğrenci odasında ocak bulunmamaktadır. Yapının plan şemasının bir sonucu olarak köşelerdeki öğrenci odalarının arasında kalan duvarlar daha kalın inşa edilmiştir. Fakat bu durum artıya çevrilerek, bir köşeyi paylaşan iki öğrenci odasından birine diğerlerinden daha büyük ve derin nişler yapılmış böylece bu bölümler değerlendirilmiştir. Öğrenci odalarında yer alan dolap nişlerinin sayısı 2 ile 4 arasında değişmektedir. Güney cephenin tamamını kaplayan derslane mekanı iki yanındaki bölümlerle birlikte tek kubbeli tabhaneli camileri anımsatmaktadır. Kare planlı derslane mekanının ana bölümünde kuzey ve güney cephelerde 2'şer; doğu, batı ve yan kanatlarının güney cephesinde 1'er pencere, kuzey cephede 1'i dershaneye diğer 2'si yan kanatlara girişi sağlayan toplam 3 adet kapı; doğudaki yan mekanın güneydoğu, batıdaki yan mekanın ise güneybatı köşesinde ise 1'er adet niş yer almaktadır. Güney cephede ise çokgen formlu mihrap nişi bulunmaktadır.

Yapıda üst örtü olarak öğrenci odalarında, kışlık derslane mekanında kubbe; banyo olarak kullanılan bölümde ve giriş eyvanında tonoz; çokgen formlu 24 adet

sütun üzerinde taşınan revaklarda çapraz tonoz; derslane mekanın önünde yer alan revak bölümünde ise mukarnas dolgular kullanılmıştır. Medrese odalarının ve derslane mekanının üzerini örten kubbeler kasnakların üzerine oturtulmuş ve kubbe geçişlerinin tümünde pandantifler kullanılmıştır. Açık avlu ortasında çiçek formu bir havuz yer almaktadır.

Mimari Özellikleri: Yapının kuzey, doğu, güneydoğu, güneybatı ve batı cephelerinde 2 katlı 3 sıralı; kuzeybatı cephesinde 2 katlı 2 sıralı; kuzeydoğu cephesinde alt katta 3, üst katta 2 sıralı; derslane mekanının güney cephesinde 2 katlı 2 sıralı, doğu ve batı cephelerinde 2 katlı tek sıralı; derslane mekanının yan bölümlerinde ise alt katta 1'er pencere açıklığı bulunmaktadır (Resim 17, 18). Derslane mekanının batı yan bölümünde, üst katta tuğla malzemeyle örülen sivri kemerden, bu yan bölümlerde de 2 katlı pencere düzenlemesinin olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca derslane mekanının kasnağında 4 yönde yer alan sivri kemerli alçı revzen pencereler örülerek kapatılmıştır. Yapının dikdörtgen formu, demir şebekeli ve sivri kemerli alt kat pencerelerinde kemer alınlıkları bulunmamaktadır. Ancak derslane mekanının batı ve batıdaki yan mekanının da güney cephesindeki alt kat pencerelerinde alınlıklar görülmekte ve buralarda tuğlanın değişik formlarda dizilmesi suretiyle yapılan süslemeler yer almaktadır. Üst katta ise Osmanlı devri medrese yapılarında yaygın olarak gördüğümüz sivri kemerli alçı revzen pencerelere yer verilmiştir.

Gerek İslam gerek Bizans gerekse Antik dönem mimarisinde birbirine paralel akslar üzerine inşa edilme gereksinimi duyulan öğeler bulunmaktadır. İslam mimarisinde taç kapı, portal ya da cümle kapısı olarak nitelendirilen, avluya ya da yapının iç mekanına girişi sağlayan kapılar ile yön olarak Kabe'yi gösteren mihrap nişinin bulunduğu bölümün aynı aks üzerine inşa edilmesi de bu gereksinimlerden biri olarak pek çok mimari yapıda karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu gereksinim yapıların inşa edildiği arazinin topografik koşulları nedeniyle her yapıya uygulanamamıştır. Amasya'da Kapı Ağası Hüseyin Ağa'nın inşa ettirmiş olduğu medresede de aynı durum söz konusu olup, arazi koşullarının uygun olmaması

nedeniyle taç kapı ve dersane mekanı aynı akslar üzerinde yer alamamıştır (Bkz. Resim 18). Kuzeybatı cephede bulunan taç kapı yapının beden duvarlarından dışarıya taşırılmış ve beden duvarlarından yaklaşık olarak $\frac{1}{2}$ oranında daha yüksek tutulmuştur (Resim 19). Almaşık duvar örgüsünde 3 sıra tuğla, 1 sıra düzgün kesme taş ile inşa edilen sivri kemerli taç kapının yüzeyi silmelerle hareketlendirilmiştir.

Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi'nin taç kapısı üzerindeki kitabe yeri boş bırakılmıştır. 1940 yılından sonra terk edilen medresenin kitabesi yerinden sökülmüş ve kırılmıştır; fakat bugün parçaları Amasya Müzesi'nde bulunan kitabenin Türkçe metni şu şekildedir (Resim 20):⁵³

“İki kara parçasının sultanı ve iki denizin hakanı sultan oğlu sultan, Allah saltanatını ve buyruğunu devamlı kılsın, Muhammed Han oğlu Bayezid Han zamanında Kapu Ağası diye şöhret bulan ve hayrat yaptırmış olan Abd'ül Mu'in oğlu Hüseyin Ağa, cömertliğinin ve ihsanının bedeli olarak, 894 yılında bu medreseyi yaptırdı. Allah onu yargılama denizine gark etsin.”

Taç kapının yan yüzlerinde sivri kemerli mihrap nişleri yer almaktadır. İkinci bir kemeri bulunmayan kapıdan üzeri tonoz örtülü giriş eyvanına geçildiğinde eyvanın iki yanında yüksek ve derin nişler olduğu görülmektedir. Sekizgen avlunun revakları çokgen formlu ayaklar üzerinde taşınmakta ve birbirlerine sivri kemerlerle bağlanmaktadır (Resim 21, 22). Oldukça yüksek kare kaideler üzerine oturan ve düzgün kesme taşla yapılan ayakların başlıkları mukarnaslıdır. Revak kemerlerinin yapının avluya bakan cepheleri ile birleştiği yerlerde sağır Bursa kemerleri bulunmaktadır. Günümüzde Amasya Müftülüğü'ne bağlı olan yapı Büyükağa Hafızlık Kur'an Kursu adıyla hizmet vermektedir. Bu işlev doğrultusunda düzenlenen yapının öğrenci hücreleri derslik ve yatakhanelere çevrilmiş, dersane

⁵³ Yekta Demiralp, *A.g.e.*, s. 160, 61.

mekanı ise mescit olarak düzenlenmiştir. Yan kanatları ile birlikte güney cephenin tamamını kaplayan dersane mekanının önünde yer alan revak biriminin üst örtüsü diğerlerinden farklı olarak mukarnas dolgularla kaplanmış ve bu bölüme dikkat çekilmek istenmiştir (Resim 23). Dersane mekanının giriş cephesi taç kapı formunda düzenlenmiş olup basık kemerli kapıda silmelere ve 2 sıra mukarnaslı bir kavsaraya yer verilmiştir (Resim 24). İç mekana geçildiğinde kare planlı dersane mekanının üzerini örten kubbenin, beden duvarlarına yerleştirilen 4 adet sivri kemer üzerine oturtulduğu görülmektedir (Resim 25). Üzeri yarım daire kubbelerle örtülen yan mekanlar sivri kemerlerle dersane mekanına, güney cephe üzerinde yer alan dikdörtgen formlu kapılarla da revaklara açılmaktadır (Resim 26). Dersane mekanının doğu ve batı cephelerinde bulunan alçı revzen pencereler içeriden örülerek kapatılmıştır. Mihrap, minber, yan kanatlar, dersane mekanı, örülü vaziyette olan alçı revzenlerin üst yüzeyi, nişler, pencere ve kapıların iç yan kenarları alt kattaki pencere üstlerine kadar 20. yüzyıl çinileriyle kaplanmıştır.

Süsleme Özellikleri: Yapının dersane mekanı dışında herhangi bir yerinde pek fazla süsleme ögesi bulunmamaktadır. Dersane mekanının batı ve batıdaki yan mekanının da güney cephesindeki alt kat pencere alınlıklarında tuğlanın değişik formlarda dizilmesi suretiyle süslemeler yapılmıştır. Öğrenci odalarıyla dersane mekanında görülen kirpi saçaklar ve kemer alınlıklarına tuğlanın dik yerleştirilmesi süsleme ögesi olarak değerlendirilebilir. Yekta Demiralap yapının onarım öncesi çekilen fotoğraflarında kubbe eteğinde malakâri tekniği ile yapılmış palmetlerden oluşan bir süsleme şeridinin bulunduğunu söylemektedir.⁵⁴

Geçirdiği Restorasyon ve Onarımlar: “Girişin tam karşısında yer alan mihrap tuğladan olup oldukça sadedir... 1942’deki Amasya depreminde büyük çatlaklarla zedelenen dersane kubbesinin dökülen sıvalarında da malakâri süsleme izleri vardı. Fakat 1965’ten sonra dershanenin kubbesi yıkılmış, öndeki revak da hemen hemen ortadan kalkmıştı. Sadece iki sütunla bunların taşıdığı kemerler görülmekteydi. 1980’li yıllarda Vakıflar İdaresi tarafından restore edilerek tamamen yenilenmiştir.

⁵⁴ Yekta Demiralp, **A.g.e.**, s. 160.

Bu restorasyondan sonra yıkık olan dersane kubbesi, revak kemerleri, sütunlarıyla sütun başlıkları yeniden yapılmıştır. Avlunun ortasına bir şadırvan yerleştirilmiştir.”⁵⁵

Amasya kentinde yaşanan depremler neticesinde oldukça harap olan yapı 1970'lere kadar bu durumunu sürdürmüştü; fakat yapı, 1978 yılında restore edilerek tekrar kullanıma açılmıştır.⁵⁶ Bu onarımlar sırasında yapının kuzeydoğu cephesinde bulunan eyvanın önüne bir duvar örülmüş ve dersane mekanının beden duvarlarının iç yüzü 20. yüzyıl çinileriyle kaplanmıştır. Bu çiniler 1994-2014 yılları arasında yapılmış olmalıdır.⁵⁷ Yapının orijinalinde bulunmadığı ve yapıya sonradan eklenildiği düşünülen diğer bir konu da yine kuzeydoğu cephede bulunan ve bugün tuvalet-banyo olarak kullanılan bölümdür.⁵⁸

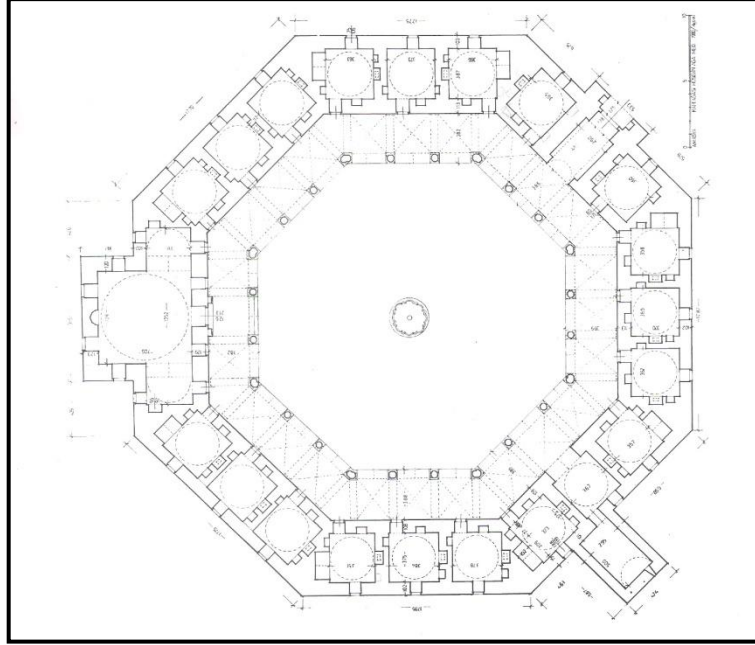
⁵⁵ <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c24/c240215.pdf>, (Erişim tarihi 14.02.2015).

⁵⁶ <http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/amasya/gezilecekyer/kapi-agasi-buyuk-aga-medreses>, (Erişim tarihi 14.02.2015).

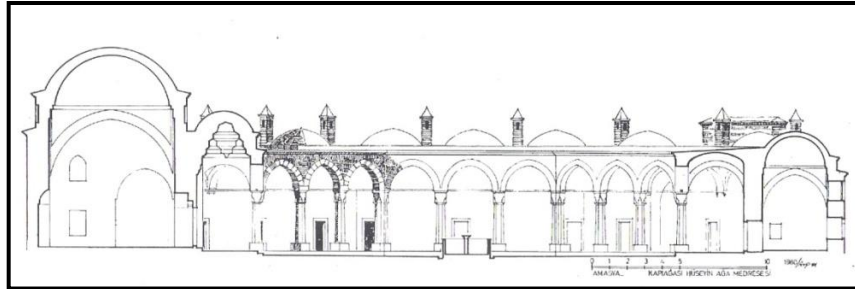
⁵⁷ Yekta Demiralp 1994 yılında yaptığı çalışmada dersane mekanının içinde herhangi bir süsleme ögesi bulunmadığını söylemektedir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Yekta Demiralp, **A.g.e.**, s. 160.

⁵⁸ Bu bölüm, Albert Gabriel'in çizmiş olduğu planda bulunmamaktadır. Plan için Bkz. Albert Gabriel, **Monuments Turcs D'Anatolie**, s. 54.

Plan 2: Amasya Kapı Ağası Hüseyn Ağa Medresesi planı (Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri kitabından).

Çizim 2: Amasya Kapı Ağası Hüseyn Ağa Medresesi kesidi (Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri kitabından).

Resim 16: Amasya Kapı Ağası Hüseyn Ağa Medresesi tepeden görünüm (Osmanlı Mimarisi kitabından).

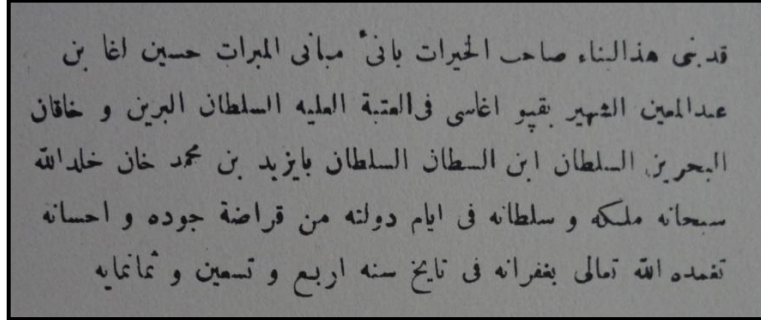
Resim 17: Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi kuzey cephesi (2014).

Resim 18: Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi güney cephesi (2014).

Resim 19: Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi taç kapısı (2014).

Resim 20: Amasya Kapı ağası Hüseyin ağa Medresesi kitabe metni (Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri kitabından).

Resim 21: Amasya Kapı Ağası Medresesi güneydoğu, güney ve güneybatı cephe revakları (2014).

Resim 22: Amasya Kapı Ağası Medresesi kuzeybatı, kuzey ve kuzeydoğu cephe revakları (2014).

Resim 23: Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi derslane mekanı önündeki revak biriminin üst örtüsü (2014).

Resim 24: Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi derslane mekanı giriş kapısı (2014).

Resim 25: Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi derslane mekanının içinden bir görünüm (2014).

Resim 26: Amasya Kapı Ağası Medresesi dersane bölümünün doğu ve batı cephelerdeki yan mekanları (2014).

3.1.1.3- Ayas Ağa Medresesi / Küçük Ağa Medresesi

Yapının Adı: Ayas Ağa Medresesi / Küçük Ağa Medresesi.

Katalog No: 3.1.1.3.

İnceleme Yılı: 2014.

Plan No: 3.

Çizim No: 3.

Resim No: 27-32.

Banisi: Yapının banisi, Sultan II. Bayezit dönemi kapı ağalarından Ayas Ağa'dır.

Mimarı: Bilinmemektedir.

Müdürrisleri: Medresede görev yapmış müdürrislerden birkaçı Şamlı-Zâde Tâceddîn İbrâhim Efendi, Emîr Kulu Şemseddîn Ahmet Efendi ve Sefer bin Mehmed Kayserî'dir.⁵⁹

Yeri: Yapı, Şamlar Mahallesi Türbedar Sokak'ta yer almaktadır.

İnşa Tarihi: H. 900/ M. 1494-5.

Yapım Türü ve Malzeme Kullanımı: İnşa malzemesi olarak yapının beden duvarlarında moloz taş, kemerlerde ise tuğla kullanılmıştır.

Plan Özellikleri: Amasya Ayas Ağa Medresesi, bitişik olduğu cami ve sıbyan mektebi ile birlikte küçük bir külliye olarak değerlendirilebilir. Plan kuruluşu olarak cami ile aynı avluyu paylaşan medreseler grubunun U planlı yapıları arasında yer almaktadır. Medresenin güneydoğu köşesinde cami; kuzeydoğu köşesinde ise sıbyan mektebi ve mektebin önünde de külliyenin haziresi bulunmaktadır (Plan 3).

Simetrik bir U plan şeması göstermeyen yapının güneyinde, caminin kuzeybatısına bitişik olarak inşa edilen bölüm, diğer odalardan daha büyük ve farklı olarak yuvarlak kemerli girişe sahiptir. Dershane mekanı olarak düşünülen bu bölümün iç mekanına giriş izni verilmediği için üst örtüsü ya da diğer özellikleri

⁵⁹ Cahid Baltacı, **A.g.e.**, s. 84.

hakkında ayrıntılı bilgi verilememektedir.⁶⁰ Medresenin kuzey cephesinde 5, batı cephesinde ise 4 olmak üzere toplamda 9 adet öğrenci odası bulunmaktadır. Kareye yakın dikdörtgen planlı öğrenci odalarından kuzeybatı köşedeki hariç diğerlerinde avluya bakan 1'er pencere yer almaktadır. Avluyla bağlantısı dikdörtgen formlu 1'er kapıyla sağlanan odalarda, ocak ve nişlere yer verilmiştir. Kuzeybatı köşede yer alan öğrenci odası, medresenin geçirdiği onarımlardan biri sırasında kuzey yöne doğru uzatılmıştır.⁶¹ Kuzey yöne doğru uzatılan bu bölüm günümüzde tuvalet olarak kullanılmaktadır. Tuvaletin doğu cephesinde 3, kuzey ve batı cephelerinde ise 1'er tane olmak üzere toplam 5 adet mazgal penceresi bulunmaktadır. Dışarıdan kiremit kaplı kırma bir çatıyla örtülen medresenin içinde üst örtü olarak öğrenci odalarının bazılarında beşik tonoz; dairesel formlu 14 adet sütun üzerinde taşınan revaklarda ise aynalı tonoz kullanılmıştır.

Mimari Özellikleri: Yapının kuzey dış beden duvarında tek katlı, 2 sıralı pencere düzenlemesi görülmekte olup bunlar mazgal pencerelerdir (Resim 27). Batı cephede yer alan öğrenci odalarında pencere görülmezken, güney cephede yer alan ve dersane mekanı olarak düşünülmekte olan odada 2 katlı, tek sıralı pencere düzenlemesi görülmektedir (Resim 28, 29). Alt katta yer alan pencere dikdörtgen formlu, demir şebekeli; üst katta yer alan pencere ise yuvarlak kemerli alçı revzen penceredir. Öğrenci odalarının avluya bakan cephelerinde de yine dikdörtgen formlu, demir şebekeli pencereler bulunmaktadır.

Külliye olarak değerlendirilen yapı kompleksinde 2 ayrı avlu duvarı yer almaktadır. Bunlardan biri en dışta olup külliye çevrelemekte, diğeri ise medresenin doğusunda ve açık avluyu sınırlandırmaktadır. Caminin son cemaat yerinin kuzeydoğu köşesinden sıbyan mektebinin güneybatı köşesine kadar uzanmakta olan ikinci avlu duvarının son cemaat yeri köşesinde basık kemerli bir

⁶⁰ Yekta Demiralp, yapının Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan planından buranın doğu-batı yönünde yuvarlak kemerli bir tonoz ile örtülü olduğunu; batı duvarında 2, kuzey ve güney duvarlarında ise 1'er adet nişin bulunduğunu söylemektedir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Yekta Demiralp, **A.g.e.**, s. 167.

⁶¹ Plan için Bkz. Yekta Demiralp, **A.g.e.**, s. 164.

kapı bulunmaktadır. Oldukça basit olan bu kapıdan medrese ve caminin ortak olan revaklı avlusuna geçildiğinde dairesel formlu sütunların taşıdığı revakların birbirine yuvarlak kemerlerle bağlandıkları görülmektedir (Resim 30). Revaklı avlunun taşındığı sütunlarda, sütun başlıkları ve kaidelerinde mermer malzeme kullanılmıştır (Resim 31). Sütunlardan bazıları kaideler üzerine bazıları ise revak zeminine oturtulmuştur. Avlu ortasında yer alan ve mermer malzemeyle yapılmış olan sekizgen şadırvan yapıya daha sonra eklenmiştir.

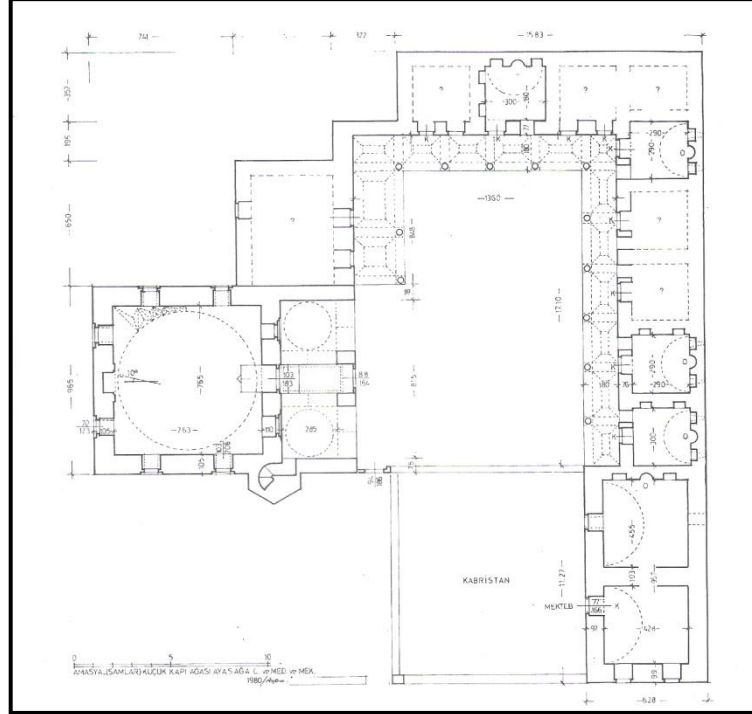
Alan çalışması sırasında inceleme amacıyla açılan öğrenci hüccresinin içinin beyaz renk ile boyandığı görülmüştür. İki kat halinde bölünen ocağın üst bölümü niş şeklinde, alt bölümü ise ocak formunda düzenlenmiştir (Resim 32). Dershane mekanı olarak düşünülen odaya ya da diğer öğrenci hüccrelerinin içine girme imkanı bulunmadığı için herhangi bir bilgiye yer verilememektedir.

Süsleme Özellikleri: Yapıda herhangi bir süsleme ögesine yer verilmemiştir.

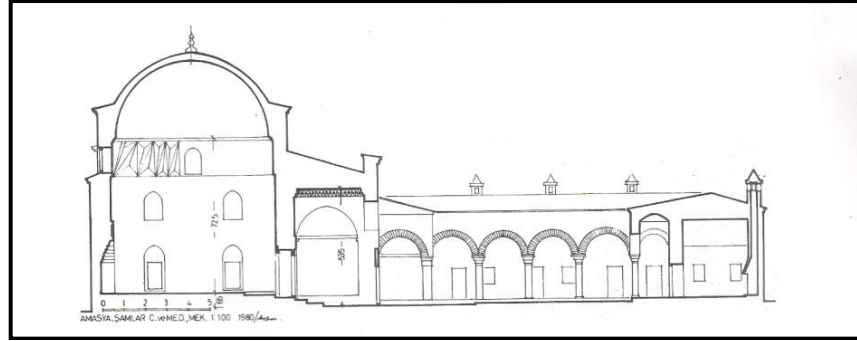
Geçirdiği Restorasyon ve Onarımlar: 2007 yılının nisan ayında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarım ve restorasyonu yapılmış⁶² olan külliyeinin bundan başka herhangi bir onarımına araştırma sırasında yararlanılan kaynaklarda rastlanılmamıştır. Yapılan restorasyon sonucunda öğrenci odaları ve revaklar beyaz renk ile boyanmış ve bu nedenle yapının üst örtüsünde kullanılan malzemenin tespiti mümkün olmamıştır.

⁶² Anonim, **Amasya Kültür Envanteri**, s. 116.

Plan 3: Amasya Ayas Ağa Külliye ve Medresesi planı (Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri kitabından).

Çizim 3: Amasya Ayas Ağa Külliye kesidi (Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri kitabından).

Resim 27: Amasya Ayas Ağa Medresesi kuzey cephesi (2014).

Resim 28: Amasya Ayas Ağa Medresesi batı cephesi (2014).

Resim 29: Amasya Ayas Ağa Medresesi güney cephesi (2014).

Resim 30: Amasya Ayas Ağa Külliye avlusu (www.mustafacambaz.com , 19.09.14).

Resim 31: Amasya Ayas Ağa Medresesi kuzey revakları ve revakların üst örtüsü (2014).

Resim 32: Amasya Ayas Ağa Medresesi öğrenci odası (2014).

3.1.2- Edirne Medrese Örnekleri

3.1.2.1- Sultan II. Bayezit Medresesi

Yapının Adı: Sultan II. Bayezit Medresesi.⁶³

Katalog No: 3.1.2.1.

İnceleme Yılı: 2014.

Plan No: 4.

Çizim No: 4.

Resim No: 33-48.

Banisi: Yapının banisi,1448-1512 yılları arasında yaşayan ve Osmanlı Devleti'nin sekizinci padişahı olan Sultan II. Bayezit'tir.

Mimarı: Mimar Hayreddin'dir.

Müdürrisleri: Medresede görev yapmış müdürrislerden bir kaçı Şeyh Lütfullah-Zâde Bâhâüddin Efendi, Şücâeddin İlyas Rûmî ve Kara Haydar Efendi'dir.⁶⁴

Yeri: Yapı, Yeni İmaret Mahallesi, II. Bayezit Caddesi, Nazar Baba Yolu Sokak'ta yer almaktadır.

İnşa Tarihi: H. 889/ M. 1484 – H. 893/ M. 1488.

Yapım Türü ve Malzeme Kullanımı: Yapının beden duvarlarında inşa malzemesi olarak sadece düzgün kesme taş kullanılmıştır.

Plan Özellikleri: Edirne Sultan II. Bayezit Külliyesi içinde bulunan yapılar nehre dik olarak, doğu-batı yönünde inşa edilmiştir. Yapı, plan kuruluşu olarak bağımsız; plan tipi olarak U planlı medreseler grubuna girmektedir (Plan 4). Külliye

⁶³ Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi bazı kaynaklarda "medrese-i etibba" yani tıp medresesi olarak geçmektedir. Ancak bilinen vakfiyelerin hiçbirinde medrese bu adla geçmemektedir. Prof. Dr. Bedii Şehsuvaroğlu, bu medreseyi bitiren bazı öğrencilerin darüşşifadaki hekimlerin yanında tıp eğitimi aldıkları ihtimalini öne sürmektedir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Ratip Kazancıgil, **Edirne Sultan 2. Bayezit Külliyesi**, s. 37. Evliya Çelebi ve Oktay Aslanapa bu medresenin tıp medresesi olduğunu, İ. Aydın Yüksel ve Semavi Eyice ise tıp medresesi olmadığını söylemektedir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Oktay Aslanapa, **Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri**, s. 62; İ. Aydın Yüksel, **A.g.e.**, s. 119; Semavi Eyice, "Bayezit II. Camii ve Külliyesi", **TDVİA**, Cilt: 6, s. 42-45.

⁶⁴ Cahid Baltacı, **A.g.e.**, s. 481.

oluşturan diğer yapı gruplarının arasında cami, darüşşifa, imaret, kervansaray, köprü ve çeşme bulunmaktadır.

Simetrik bir plan şemasına sahip olan medrese kuzey-güney yönünde kareye yakın dikdörtgen planlı, açık avlulu ve revaklı olup öğrenci odaları kuzey, güney ve batı cephelere sıralanmıştır. Kuzey ve güney cephelerde 6'şar, batı cephede ise dersane mekanının sağ ve solunda 3'er tane olmak üzere toplamda 18 adet öğrenci odası bulunmaktadır. Tümü kare planlı olan öğrenci odalarında pencereler, kapılar, nişler ve ocaklar genel olarak kendi içerisinde belirli bir düzen göstermektedir. Avlu ile bağlantısı dikdörtgen formlu 1'er kapı ile sağlanan öğrenci odalarının kuzeydoğu, kuzeybatı ve güneybatı köşelerdeki mekanlarında 2'şer diğerlerinde ise 1'er adet pencere görülmektedir. Öğrenci odalarında yer alan yarım daire formlu ocaklar kuzeybatı ve güneybatı köşelerdeki odalarda hücrelerin doğu duvarında; diğerlerinde ise odaların avluya bakan cephelerinde bulunmaktadır. Kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerdeki öğrenci odalarında dolap nişine yer verilmemiş, ancak bunlar dışında kalan tüm odalarda 1'er adet dolap nişine yer verilmiştir.

Batı cephenin ortasında yer alan ve kareye yakın dikdörtgen bir plana sahip olan dersane mekanının kuzey ve güney cephelerinde 1'er pencere ve 1'er niş; doğu cephesinde 1 pencere; batı cephesinde ise 2 adet pencere ve bu pencerelerin arasına yerleştirilmiş yarım daire formlu ocak bulunmaktadır. Dersane mekanının doğu beden duvarı diğer cephe duvarlarından daha kalın inşa edilmiştir. Bu beden duvarına iç mekanda, mahfil şeklinde balkon inşa edilmiş olup buraya çıkış duvar içine yerleştirilen merdivenlerle sağlanmaktadır (Bkz. Resim 47).⁶⁵

⁶⁵ Fatih Müderrisoğlu, burasının yapılan dersi ya da uygulamayı üstten seyretmek isteyen öğrenci, öğretim elemanı ya da ilgili kişilere tahsis edilmiş olabileceğini; Yekta Demiralp ise medresede çalışan kütüphane görevlisinin bulunması nedeniyle kitapların korunduğu mekan olabileceğini yazmaktadır. İ. Aydın Yüksel ise buradan asma kat olarak bahsetmekte, kitapların ise sandıklarda muhafaza edilebileceğine değinmektedir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Fatih Müderrisoğlu, "Edirne II. Bayezit Külliyesi", **Vakıflar Dergisi**, Sayı: 22, s. 161; Yekta Demiralp, **A.g.e.**, s. 154; İ. Aydın Yüksel, **A.g.e.**, s. 120.

Yapıda üst örtü olarak öğrenci odalarında, kışlık dersane mekanında ve dairesel formlu 17 adet sütun üzerinde taşınan revaklarda kubbe; doğu cephede bulunan giriş önündeki kubbenin iki yanında ise tekne tonozu kullanılmıştır. Medrese odalarının ve dersane mekanının üzerini örten kubbeler sekizgen kasnakların üzerine oturtulmuş ve kubbe geçişlerinin tümünde pandantifler kullanılmıştır. Açık avluda günümüzde sadece kaidesi kalan dairesel formlu havuz ve kuzeybatı köşede kuyu yer almaktadır.

Mimari Özellikleri: Yapının kuzey ve güney beden duvarlarında 2 katlı 7 sıralı; batı cephede yer alan dersane mekanının sağ ve solunda 2 katlı 3'er sıralı; dersane mekanının kuzey ve güney cephelerinde 2 katlı tek sıralı, batı cephesinde ise 2 katlı 2 sıralı pencere düzenlemesi görülmektedir (Resim 34-36). Doğu cephede ise alt katta 6; üst katta 3 adet pencere bulunmaktadır (Resim 37-39). Üst katta yer alan pencerelerden ikisi kuzey cephe revaklarının doğu cephe ile birleştiği yere; diğeri ise güneydoğu köşedeki odaya denk gelmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere doğu cephe hariç sözü edilen diğer beden duvarlarında belirli bir simetri göze çarpmaktadır. Alt katta yer alan dikdörtgen formlu, demir şebekeli pencerelerin etrafı silme ve bordürlerle çevrili olup sivri kemerli ve alınlıklıdır. Üst kattakiler ise klasik sivri kemerli alçı revzen pencerelerdendir. Üst katta yer alan alçı revzenler kuzeydoğu, kuzeybatı ve güneybatı köşelerdeki odalar hariç her bir öğrenci odasına 1'er tane gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Kuzeydoğu köşede yer alan odanın kuzey ve doğu duvarında; kuzeybatı köşesinde kuzey ve batı duvarında; güneybatı köşesinde ise güney ve batı duvarında 1'er tane olmak üzere toplam 2'şer adet alçı revzen pencere bulunmaktadır.

Doğu cephede yer alan basık kemerli giriş kapısının etrafı medresenin alt sıra pencerelerinde olduğu gibi silmelerle çevrilmiştir (Bkz. Resim 38, 39). İki renkli taş işçiliğiyle oluşturulan kapı oldukça sade olup alt sıra pencerelerinden biraz daha yüksek tutulmuştur. Ayrıca güney cephe revağının doğu beden duvarı ile birleştiği kesimde, alçı revzen pencerenin altında, bir açıklık daha bulunmaktadır. Alt kat

pencereleriyle benzer form ve özelliklere sahip olan bu açıklığın diğer pencerelerden farkı, etrafında silme ve bordür sıralarının görülmemesidir. İ. Aydın Yüksel'e göre bu kapı, pencerelerden birisi dönüştürülerek açılmış ve Şifahane'nin köşesindeki tuvalet, çarpık bir duvar ile medreseye bağlanmış böylelikle de bu kapıdan tuvaletlere geçiş sağlanmıştır.⁶⁶ Ancak bu duvarın çarpık olan kesimi daha sonra kaldırılmış ve düz olarak devam edilerek medresenin doğu beden duvarına bağlanmıştır. Bu nedenle sözü edilen açıklık bugün dışarıda kalmış ve içi taş malzemeyle örülerek kapatılmıştır. Herhangi bir özelliği bulunmayan basık kemerli ana giriş kapısından revaklı avluya geçildiğinde dairesel formlu sütunların taşıdığı revakların birbirine sivri kemerlerle bağlandıkları görülmektedir (Resim 40-45). Revaklı avlunun taşındığı sütunlarda farklı malzemeler; sütun kaidelerinde ve başlıklarında ise farklı formlar kullanılmıştır. Köşelerdeki sütunlar yeşil, diğerleri beyaz mermer, girişin sağ ve solundaki 2 sütun ise granittir.⁶⁷ Doğu cephede ortada yer alan 4 adet sütunun kaideleri silmelerle hareketlendirilmişken diğer sütunlar revak sekilerinin üzerine kaidesiz olarak yerleştirilmiştir. Köşelerde yer alan sütunların başlıkları baklavalı, diğerleri ise mukarnaslıdır. Ancak doğu cephedeki mukarnaslı başlıklar da kendi içlerinde iki forma ayrılmaktadır. Girişin sağ ve solunda yer alan granit sütunların başlıkları sekizgen, geri kalanları ise karedir. Bugün Edirne II. Bayezit Darüşşifa ve Müzesi olarak kullanılan yapının öğrenci odaları ve dersane mekanı o günkü işlevi göz önüne alınarak düzenlenmiş ve cansız mankenlerle o dönemde yaşanmış olabilecek olaylar anlatılmak istenmiştir (Resim 46). Batı cephede bulunan dersane mekanının girişi öğrenci odalarının kapıları gibi dikdörtgen forma sahiptir (Resim 47). Kare planlı dersane mekanını örten kubbe, beden duvarlarına yerleştirilen 4 adet yuvarlak kemer üzerine oturtulmuştur. Dersane mekanının içinde bulunan yarım daire formu ocak, batı cephede yer almakta ve mihrap nişi görülmemektedir (Resim 48). Dersane mekanında bulunan pencerelerden iç mekanı aydınlatmaya yetecek kadar ışığın geldiği görülmektedir.

Süsleme Özellikleri: Yapının içinde ya da dışında çok fazla süsleme ögesi bulunmamaktadır. Revaklı avlu kemerleri ve doğu cephede bulunan giriş kapısının

⁶⁶ İ. Aydın Yüksel, **A.g.e.** , s. 120.

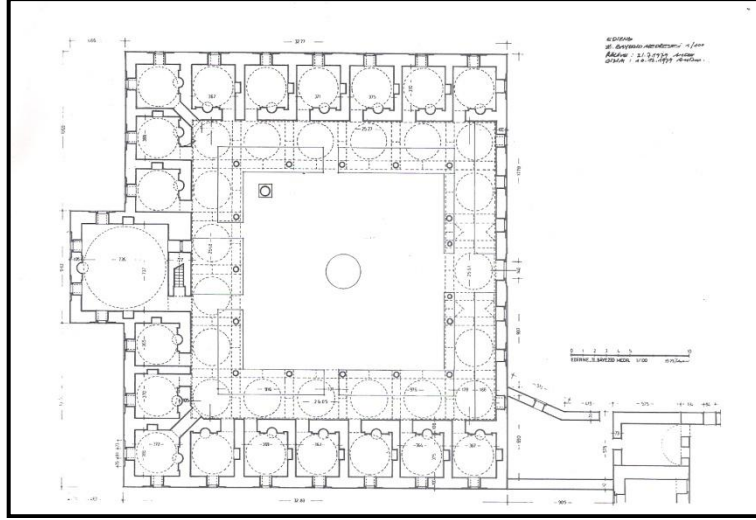
⁶⁷ İ. Aydın Yüksel, **A.g.e.** , s. 120.

basık kemeri kırmızı-beyaz iki renkli taş işçiliğiyle oluşturulmuştur. Avlu revaklarının sütun başlıkları baklavalı ve mukarnaslı, sütun kaidelerinden bazıları silmelidir. Öğrenci odalarının ve dersane mekanının içi beyaz renkle boyanmıştır. Alt kat pencerelerinin etrafı dış beden duvarlarında silmelerle çevrilmiş, alçı revzen pencerelere orijinal olmayan renkli camlar takılmıştır.

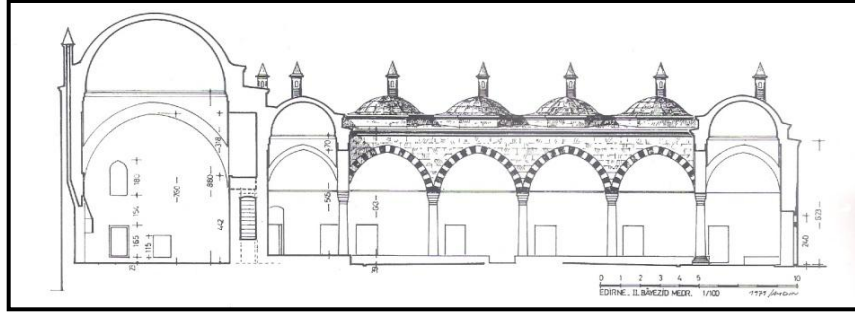
Geçirdiği Restorasyon ve Onarımlar: Edirne Anıtlar Kurulu'nda yer alan bilgiler doğrultusunda 1963 yılında, medresenin çökmüş olan revak kubbeleri, revak kemerleri, taş ve imitasyon şap işleri ile yapının dış tesirlere karşı onarımı yapılmış, 2009 yılında kubbe kurşunları değiştirilmiş, dış yüzeyler temizlenmiş, kalorifer petekleri kafeslerle kapatılmış, kapı ve pencere kapakları restore edilmiştir. Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi, 2011 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmıştır.⁶⁸

⁶⁸ Anonim, **Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri**, Cilt:1, s. 34.

Plan 4: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi planı (Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri kitabından).

Çizim 4: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi kesidi (Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri kitabından).

Resim 33: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi tepeden görünümü (Edirne Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'nden).

Resim 34: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi güney cephesinin restorasyon öncesi görünümü (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi'nden).

Resim 35: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi güney cephesi (2014).

Resim 36: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi batı cephesi (www.mustafacambaz.com , 19.09.14).

Resim 37: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi doğu cephesinin restorasyon öncesi görünümü (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi'nden).

Resim 38: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi doğu cephesi (2014).

Resim 39: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi doğu cephesi (2014).

Resim 40: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi güney cephe revakları (2014).

Resim 41: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi batı cephe revaklarının restorasyon öncesi görünümü (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi'nden).

Resim42: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi batı cephe revakları (2014).

Resim 43: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi kuzey cephe revakları (2014).

Resim 44: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi doğu cephe revaklarının restorasyon öncesi görünümü (Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi'nden).

Resim 45: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi doğu cephe revakları (2014).

Resim 46: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi öğrenci odası (2014).

Resim 47: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi derslane mekanı giriş kapısı (solda, 2014), derslane balkon merdivenleri (sağdaki fotoğraf Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi'nden).

Resim 48: Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi derslane mekanının içinden görünüm (2014).

3.1.3- İstanbul Medrese Örnekleri

3.1.3.1- Davut Paşa Medresesi

Yapının Adı: Davut Paşa Medresesi.

Katalog No: 3.1.3.1.

İnceleme Yılı: 2014.

Plan No: 5.

Çizim No: -

Resim No: 49-57.

Banisi: Külliye'nin banisi olan Arnavut asıllı Davut Paşa, 1483 yılında önce vezir, daha sonra da İshak Paşa'nın yerine veziriazam olmuş, bu görevini 1497 yılına kadar sürdürmüş ve 1498 yılında da Dimetoka'da ölmüştür.⁶⁹

Mimarı: Bilinmemektedir.

Müdürrisleri: Medresede görev yapan müdürrislerden bir kaçı Aşıcı-Zâde Hasan Çelebi, Müeyyed-Zâde Abdulvehhab Efendi ve Alâeddin Ali b. Şeyh Abdurrahim Müeyyedî'dir.⁷⁰

Yeri: Yapı, Cerrahpaşa Mahallesi, Davut Paşa Medresesi Sokağı, Davutpaşa semtinde yer almaktadır.

İnşa Tarihi: H. 890/ M. 1485.

Yapım Türü ve Kullanılan Malzeme: Yapının ana beden duvarlarında inşa malzemesi olarak kaba yonu taş; dersane mekanının doğu cephesinde ise taş ve tuğla birlikte kullanılmış ve almaşık duvar örgüsü oluşturulmuştur. Kubbelerde, kubbe geçiş öğelerinde ve revak kemerlerinde tuğlanın inşa malzemesi olarak kullanıldığı görülmektedir.

Plan Özellikleri: İstanbul Davut Paşa Külliyesi içinde yer alan medrese, plan kuruluşu olarak bağımsız; plan tipi olarak U planlı medreseler grubunda yer

⁶⁹ Anonim, "Davud Paşa (Koca)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Cilt:1, s. 372.

⁷⁰ Cahid Baltacı, *A.g.e.*, s. 185.

almaktadır (Plan 5). Külliyei oluşturan diğer yapılar ise; cami, mektep, tabhane, türbe ve çeşmedir.⁷¹

Simetrik plan şemasına sahip olan medrese kuzey-güney yönünde uzunlamasına dikdörtgen planlı, açık avlulu ve revaklı olup öğrenci odaları kuzey, güney ve doğu cephelere sıralanmıştır. Kuzey ve güney cephede 5'er, doğu cephede ise derslane mekanının sağ ve solunda 3'er tane olmak üzere toplamda 16 adet öğrenci odası bulunmaktadır. Avlu ile bağlantısı dikdörtgen formlu 1'er kapı ile sağlanan ve tümü kare planlı olan öğrenci odalarının kuzeydoğu ve güneydoğu köşelerdeki mekanlarında 3'er; diğerlerinde ise 2'şer adet pencere yer almaktadır. Öğrenci odalarında yer alan yarım daire formlu ocaklar kuzeydoğu köşedeki odanın güney duvarında; güneydoğu köşesinde kuzey duvarında; diğerlerinde ise odaların avluya bakan cephelerinde bulunmaktadır. Dolap nişlerinin sayısı bazı odalarda 1, bazılarında 2 adettir. Doğu cephenin ortasında bulunan kare planlı derslane mekanının batı cephesinde, kapının iki yanında 1'er; kuzey ve güney cephelerde de 1'er; doğu cephede ise 2 adet pencere açıklığı yer almaktadır. Derslane mekanında ocak, dolap nişi ya da mihrap bulunmamaktadır.

Yapıda üst örtü olarak öğrenci odalarında, kışlık derslane mekanında ve dairesel formlu 14 adet sütun üzerinde taşınan revaklarda kubbe kullanılmıştır. Medrese odalarının, derslane mekanının ve revakların üzerini örten kubbeler kasnak kullanılmadan beden duvarlarının üzerine oturtulmuş ve kubbe geçişlerinde pandantif kullanılmıştır. Günümüzde oldukça harap olan yapının derslane mekanının üzerini örten kubbe yıkılmış olmasına rağmen kubbe geçiş ögesi olan pandantifler görülebilmektedir.

Mimari Özellikleri: Yapının kuzey, güney ve doğu dış beden duvarlarında 2 katlı pencere düzenlemesi görülmekte olup alt katta dikdörtgen formlu, sivri kemerli ve

⁷¹ Anonim, **Medaris-i İstanbul**, Cilt: 2, (Danışman Zekeriya Kurşun), s. 181.

alınlıklı; üst katta ise dikdörtgen formlu, yuvarlak kemerli pencereler yer almaktadır (Resim 49, 50). Pencere kemerleri tuğla malzemenin dik olarak yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Üst katta yer alan pencereler alt kattaki iki pencerenin ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Dershane mekanının üst sırasında doğu cephede 2; kuzey ve güney cephelerde 1'er adet pencere görülürken batı cephenin üst katında herhangi bir pencere açıklığı görülmemektedir (Resim 51, 52). Bu pencerelerden batı cephenin alt katında yer alanlar yuvarlak, diğer cephelerdekiler ise sivri kemerlere sahiptir. Batı cephede girişin sağ ve solunda tek katlı, dikdörtgen formlu, sivri kemerli ve alınlıklı 2'şer adet pencere bulunmaktadır (Resim 53). Ancak kuzeybatı köşede yer alan öğrenci odasının batı cephesinde yer alan ve diğerleriyle aynı özelliklere sahip olan pencere ile bu cephede toplamda 5 adet pencere açıklığı görülmektedir.

Batı cephede bulunan ancak günümüze ulaşmamış olan giriş kapısından revaklı avluya geçildiğinde dairesel formlu sütunların taşıdığı revakların birbirine yuvarlak kemerlerle bağlandıkları görülmektedir (Resim 54-56). Revaklı avlunun taşıdığı sütunlarda farklı malzemeler; sütun başlıklarında ise farklı formlar kullanılmıştır. Sekizgen kaideler üzerine oturtulan sütunlardan dershane mekanının önünde yer alan ikisi yeşil, diğerleri ise beyaz mermerdir. Revaklı avluda, Osmanlı dönemine ait olan baklavalı sütun başlıklarının yanı sıra kuş figürlerinin, geometrik ve bitkisel motiflerin bulunduğu devşirme sütun başlıkları da görülmektedir (Resim 57). Öğrenci odalarının dikdörtgen formlu giriş kapılarının üzerinde içeride ve dışarıda, tuğla malzemeyle oluşturulan yuvarlak kemerler bulunmaktadır. Odaların içerisinde alt ve üst pencerelerde de benzer bir durum söz konusudur ancak buralarda kapılardakinden farklı olarak sivri kemerlere yer verilmiştir. Doğu cephede yer alan dershane mekanının basık kemerli giriş kapısının ve her iki yanındaki, kapı açıklığı ile yaklaşık aynı boyutlara sahip olan pencerelerinin üzerinde de yuvarlak kemerler görülmektedir.

Süsleme Özellikleri: Yapının içinde ya da dışında süsleme ögesi olarak değerlendirilebilecek çok fazla özellik bulunmamaktadır. Dershane mekanının

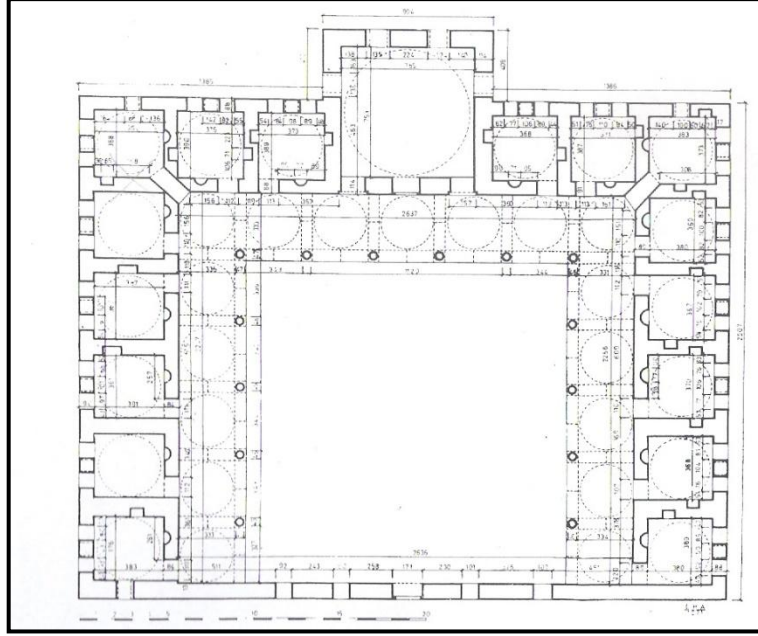
kuzeydoğu pandantifinde mavi ve kırmızı boyalarla işlenen kabak yaprağı motifi bulunmaktadır.⁷² Revaklı avlunun sütun başlıklarında kuş figürlerinin, geometrik ve bitkisel motiflerin kullanılmış olduğu görülmektedir. Ayrıca pencere ve kapı açıklıklarının üzerinde, tuğla malzemenin dik olarak yerleştirilmesiyle oluşturulan kemerler yapıya hareket kazandırmıştır.

Geçirdiği Restorasyon ve Onarımlar: İstanbul Davut Paşa Medresesi'nin derslane mekanı ve iki odası 1648 yılında yaşanan depremden sonra yeniden yapılmış; 1869'da su yolları tamir edilmiş; 1870'de derslane mekanına hasır döşenmiş; 1911 yılında da şadırvanı ile bazı kısımları tamir edilmiştir; ancak medresede bunlar dışında 1766, 1846, 1871, 1893, 1894, 1897 ve 1902 yıllarında da çeşitli onarımlar yapılmıştır.⁷³

⁷² Füsün Karadağ, **Davud Paşa Medresesi Örneğinde 15. Yy. İstanbul Medreseleri Koruma Sorunları ve Önerileri**, MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003, s. 82.

⁷³ Mübahat S. Kütükoğlu, **XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri**, s.286-88.

Plan 5: İstanbul Davut Paşa Medresesi planı (Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri kitabından).

Resim 49: İstanbul Davut Paşa Medresesi doğu cephesi (Medâris-i İstanbul, Cilt: 2 kitabından).

Resim 50: İstanbul Davut Paşa Medresesi güney cephesi (2014).

Resim 51: İstanbul Davut Paşa Medresesi derslane mekanının doğu cephesi (2014).

Resim 52: İstanbul Davut Paşa Medresesi derslane mekanının batı cephesi (2014).

Resim 53: İstanbul Davut Paşa Medresesi batı cephesinin avludan görünümü (2014).

Resim 54: İstanbul Davut Paşa Medresesi avlusundan genel görünüm (Medâris-i İstanbul, Cilt: 2 kitabından).

Resim 55: İstanbul Davut Paşa Medresesi kuzey cephe revakları (2014).

Resim 56: İstanbul Davut Paşa Medresesi doğu cephe revakları (2014).

Resim 57: İstanbul Davut Paşa Medresesi sütun başlıkları (2014).

3.1.3.2- Koca Mustafa Paşa Medresesi

Yapının Adı: Koca Mustafa Paşa Medresesi.

Katalog No: 3.1.3.2.

İnceleme Yılı: 2014.

Plan No: 6.

Çizim No: -

Resim No: 58-66.

Banisi: Devşirme olarak saraya alınan ve 1511 yılında sadrazam olan Koca Mustafa Paşa, 1512 yılında Yavuz Sultan Selim (I. Selim) tarafından idam ettirilmiştir.⁷⁴

Mimarı: Bilinmemektedir.

Müdürrisleri: Medresede görev yapan müdürrislerden bir kaçı Pîrî Paşa-Zâde Muhyiddin Mehmed Efendi, Kocaelili Muhyiddin Efendi ve Koca Mustafa-Zâde Mehmed Efendi'dir.⁷⁵

Yeri: Yapı, Sümbül Efendi Mahallesi, Koca Mustafa Paşa Caddesi, Koca Mustafa Paşa semtinde yer almaktadır.

İnşa Tarihi: H. 891/ M. 1486.

Yapım Türü ve Kullanılan Malzeme: Yapıda inşa malzemesi olarak kaba yonu taş kullanılmış, ancak kuzey cephenin ve avlu revaklarının dış yüzü düzgün kesme taş ile kaplanmıştır.

Plan Özellikleri: İstanbul Koca Mustafa Paşa Külliyesi içinde yer alan yapı, plan kuruluşu olarak bağımsız; plan tipi olarak U planlı medreseler grubunda yer almaktadır (Plan 6). Külliyei oluşturan diğer yapılar cami, imaret, hanikah ve mekteptir.⁷⁶

⁷⁴ Mehmet Yılmaz, "Mustafa Paşa (Koca)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Cilt: 2, s. 311.

⁷⁵ Cahid Baltacı, *A.g.e.*, s. 282.

⁷⁶ Semavi Eyice-Baha Tanman, "Koca Mustafa Paşa Külliyesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt: 5, s. 31.

Simetrik bir plan semasına sahip olan medrese doğu-batı yönünde kareye yakın dikdörtgen planlı, açık avlulu ve revaklı olup öğrenci odaları, doğu, batı ve güney cephelere sıralanmıştır (Resim 58, 59). Doğu ve batı cephelerde 5'er; güney cephede derslane mekanının sağ ve solunda 2'şer tane olmak üzere toplamda 14 adet öğrenci odası bulunmaktadır. Kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerdekiler ile derslane mekanının iki yanındaki 1'er öğrenci odası diğerlerinden farklı olarak dikdörtgen planlıdır. Öğrenci odalarında yer alan ocak ve kapılar yerleşim açısından belirli bir düzen gösterirken nişlerde böyle bir uyum söz konusu değildir. Avluyla bağlantısı dikdörtgen formlu 1'er kapı ile sağlanan öğrenci hücrelerinin kuzeydoğu, güneydoğu ve güneybatı köşelerdeki mekanlarında 2'şer; diğerlerinde 1'er adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Öğrenci hücrelerinde yer alan ocaklar, güneydoğu köşedeki odada hücrenin batı duvarında; güneybatı köşedekinde kuzey duvarında; diğerlerinde ise odaların avluya bakan cephelerinde bulunmaktadır. Doğu cephe üzerinde yer alan odalarda sayıları 1 ile 3 arasında değişen dolap nişleri, batı cephede hiçbir odada bulunmamaktadır. Güney cephe ortasında bulunan dikdörtgen planlı derslane mekanı, $\frac{1}{2}$ oranında yapının beden duvarlarından dışarıya taşırılmış ve dışarıya taşkın olan bu bölüm sekizgenin yarısı olarak tasarlanmıştır. Derslane mekanında, kuzey cephede bulunan kapının her iki yanında, batı, doğu, güneydoğu ve güneybatı cephelerde 1'er adet olmak üzere toplamda 6 adet pencere açıklığı yer almaktadır. Derslane mekanının güney cephesinde mihrap nişi bulunmaktadır. Yapıda üst örtü olarak derslane mekanında köşeli bir tavan, revaklı avluda ve geride kalan diğer tüm öğrenci odalarında kubbe; geçişlerde ise pandantifler kullanılmıştır.

Mimari Özellikleri: Yapının doğu ve batı cephelerinde 2 katlı 6 sıralı; güney cephesinde 2 katlı 8 sıralı; kuzey cephesinde ise tek katlı 2 sıralı pencere düzenlemesi görülmekte olup bunlardan kuzeydoğu köşede ve derslane mekanının batısında yer alan odaların alt kat pencereleri kapıya çevrilmiştir (Resim 60-62). Yapılan alan çalışması sırasında, kuzey cephedeki taç kapının batısında iki adet daha pencere açıklığı olduğu tespit edilmiş; ancak bu pencerelerin içlerinin örülerek kapatıldığı görülmüştür. Alt kattaki pencereler dikdörtgen formlu, sivri kemerli ve alınlıklı; üst kattakiler ise klasik özelliklere sahip yuvarlak kemerli alçı revzenlerdir. Alt kat pencerelerinin sivri kemerleri 2 ile 3 sıra tuğla ve tek sıra kesme taşın birlikte

oluşturduğu almaşık düzendedir, üst kat pencereleri ise düzgün kesme taşın parça parça yerleştirilmesiyle çerçeve içine alınmıştır.

Kuzey cephede yer alan, beden duvarından dışarıya taşırılan sivri kemerli taç kapının etrafı silmelerle çevrilmiş ve her iki yan yüzüne 1'er adet mihrap nişi yerleştirilmiştir (Resim 63). İç mekana girişi sağlayan kapının basık kemeri kırmızı-beyaz iki renkli taş işçiliğiyle oluşturulmuştur. Bu kapıdan revaklı avluya girildiğinde dairesel formlu 12 adet sütunun taşıdığı revakların birbirine yuvarlak kemerlerle bağlandıkları görülmektedir (Resim 64). Günümüzde pencerelerle kapatılan revaklı avlunun taşındığı sütunların bazıları beyaz bazıları yeşil mermerdendir. Kaidesiz olarak revak zeminine oturan sütunların başlıkları ise baklavalıdır. Bugün Fatih Müftülüğü'ne bağlı olan yapı Sümbül Efendi Erkek Kur'an Kursu olarak hizmet vermektedir. Bu işlev doğrultusunda düzenlenen yapının revaklara bakan cepheleri kemer üzengi hizasına, öğrenci odalarının duvarları ise bazı yerlerde pandantiflerin alt köşe noktalarına bazı yerlerde ise daha da yukarı seviyeye kadar fayanslarla kaplanmıştır. Öğrenci odaları, derslik ve yatakhanelere çevrilmiş, revaklara öğrencilerin yemek yiyebilmesi ve ders çalışabilmesi için masalar koyulmuştur. Güney cephede yer alan ve 2 kat halinde düzenlenen derslane mekanının alt katı kütüphane, üst katı ise mescit-derslane olarak kullanılmaktadır (Resim 65, 66). Derslane mekanında mihrap ya da ocak nişi bulunmamaktadır.

Süsleme Özellikleri: Yapının içinde ya da dışında çok fazla süsleme ögesi bulunmamaktadır. Revaklı avluya girişi sağlayan kapının basık kemerinde kırmızı-beyaz iki renkli taş işçiliği görülmektedir. Alt kat pencerelerinin sivri kemerleri ise taş ve tuğla sıraları ile oluşturularak pencerelere hareket kazandırılmak istenmiştir. Derslane mekanının ve öğrenci odalarının fayans döşemeleri dışında kalan bölümleri ise sarı ya da beyaz renk ile boyanmıştır.

Geçirdiği Restorasyon ve Onarımlar: İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi'nin 1845 yılında kurşunları tamir edilmiş ve 1892'de kurşunları yenilenmiş; ancak

medresede bunlar dışında 1874, 1885 ve 1894 yıllarında da çeşitli onarımlar yapılmıştır.⁷⁷

⁷⁷ Mübahat S. Kütükoğlu, **A.g.e.** , s. 294,95.

Resim 59: İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi tepeden görünüm (Medâris-i İstanbul, Cilt: 2 kitabından).

Resim 60: İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi doğu cephesinin restorasyon öncesi görünümü (Medâris-i İstanbul, Cilt: 2 kitabından).

Resim 61: İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi doğu cephesi (Medâris-i İstanbul, Cilt: 2 kitabından).

Resim 62: İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi güney cephesi (2014).

Resim 63: İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi taç kapısının onarım öncesi ve sonrası görünümü (soldaki fotoğraf İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'nden), (sağ, 2014).

Resim 64: İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi doğu cephe revakları (2014).

Resim 65: İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi derkhane mekanının alt katı (2014).

Resim 66: İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi derkhane mekanının üst katı (2014).

3.1.3.3- Atik Ali Paşa Medresesi

Yapının Adı: Atik Ali Paşa Medresesi.

Katalog No: 3.1.3.3.

İnceleme Yılı: 2014.

Plan No: 7.

Çizim No: -

Resim No: 67-77.

Banisi: Külliye'nin banisi olan Atik Ali Paşa sadrazamlığa ilk kez 1501 yılında Mesih Paşa'nın ölümünden sonra getirilmiş, 1503'te görevden alınmış; ancak 1506 yılında tekrar sadrazam olmuş ve 1511 yılında ölünceye kadar bu görevini sürdürmüştür.⁷⁸

Mimarı: Bilinmemektedir.

Müdürlükleri: Medresede görev yapan müdürlüklerden bir kaç Tâcî-Zâde Sa'dî Çelebi, Şeyhu'l-İslâm Fenârî-Zâde Muhyiddin Çelebi ve İsâ Paşa-Zâde Halil Efendi'dir.⁷⁹

Yeri: Yapı, Yeniçeriler Caddesi, Çemberlitaş semtinde yer almaktadır.

İnşa Tarihi: H. 902/ M. 1496-7.

Yapım Türü ve Malzeme Kullanımı: Yapıda inşa malzemesi olarak taş ve tuğla kullanılmıştır. Yapının kuzey cephesi hariç diğer beden duvarlarının alt katında taş ve tuğlanın birlikte kullanılmasıyla oluşturulan almaşık duvar örgüsü görülmektedir. İkinci katta da taş ve tuğlanın birlikte kullanıldığı görülmekte ancak belirli bir örgü sistemi ya da düzen görülmemektedir. Giriş kapısının da yer aldığı ve daha sonradan onarılmış olan kuzey cephe ise tamamıyla düzgün kesme taş ile kaplanmıştır.

Plan Özellikleri: İstanbul Atik Ali Paşa Külliyesi içinde yer alan medrese, plan kuruluşu olarak bağımsız; plan tipi olarak da U planlı medreseler grubunda yer almaktadır (Plan 7). Külliye'yi oluşturan diğer yapılar ise; cami, imaret, hanıka ve

⁷⁸ Havva Koç, "Ali Paşa (Atik, Hadım)", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, Cilt: 1, s. 222-223.

⁷⁹ Cahid Baltacı, *A.g.e.*, s. 158.

kervansaraydır.⁸⁰ 1980'li yıllarda medresenin bulunduğu Yeniçeriler Caddesi genişletilmiş ve bu yol genişletme sırasında medresenin ön tarafı kesilmiştir.⁸¹ Medresenin doğu ve batı cephelerinin kuzey yönünden kesilen 2'şer öğrenci odası yine aynı cephelerin kuzey yönündeki öğrenci odalarının üzerine eklenmiştir.

Genel olarak simetrik plan şemasına sahip olan medrese doğu-batı yönünde uzunlamasına dikdörtgen planlı, açık avlulu ve revaklı olup öğrenci odaları doğu, batı ve güney cephelere sıralanmıştır (Resim 67). Doğu ve batı cephelerde alt katta 3'er, üst katta 2'şer; güney cephede ise derslane mekanının sağ ve solunda 3'er tane olmak üzere toplamda 16 adet öğrenci odası bulunmaktadır. Kare planlı alt kat öğrenci odalarında pencereler, kapılar, nişler ve ocaklar kendi içerisinde belirli bir düzen göstermektedir. Avluyla bağlantısı dikdörtgen formlu 1'er kapı ile sağlanan öğrenci odalarının güneydoğu ve güneybatı köşelerdeki mekanlarında 4'er diğerlerinde ise 2'şer adet pencere bulunmaktadır.⁸² Öğrenci odalarında yer alan yarım daire formlu ocaklar güneydoğu ve güneybatı köşelerdeki odaların kuzey duvarında; diğerlerinde ise avluya bakan cephelerinde yer almaktadır. Ancak ocak yerlerinde bugün sivri kemerli nişler bulunmaktadır. Osmanlı devrinde inşa edilen medrese yapılarının çoğunluğunda kullanılan dolap nişleri bu yapıda güneydoğu ve güneybatı köşelerdeki odalarda kullanılmamış, diğer odalarda ise 2'şer adet nişe yer verilmiştir. Güney cephenin ortasında yer alan kare planlı derslane mekanının kuzey cephesinde, kapının sağ ve solunda 1'er; doğu ve batı cephelerde 1'er; güney cephede ise 2 adet pencere açıklığı yer almaktadır. Derslane mekanında ocak, dolap nişi ya da mihrap bulunmamaktadır.

Yapıda üst örtü olarak alt kattaki öğrenci odalarında, kışlık derslane mekanında ve dairesel formlu 10 adet sütun üzerinde taşınan revaklarda kubbe; üst kattaki oda ve revaklarda tonoz kullanılmıştır. Ancak yapının doğu ve batı

⁸⁰ İ. Aydın Yüksel, "Atık Ali Paşa Külliyesi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt: 1, s. 403.

⁸¹ İ. Aydın Yüksel, **A.g.m.**, s. 405.

⁸² Güneydoğu ve güneybatı odalarda yer alan pencere sayısı günümüzde 3 adettir.

cephelerinin kuzey yönünde yer alan ilk iki revak birimi ve öğrenci odasının üst örtüleri, üzerlerine revak ve oda yapılabilmesi için yıkılmış ve düz tavanla örtülmüştür. Medrese odalarının, dersane mekanının ve revakların üzerini örten kubbeler sekizgen kasnakların üzerine oturtulmuş ve kubbe geçişlerinin tümünde pandantifler kullanılmıştır. Yapının üst katlarına çıkış kuzey cephede yer alan revak birimlerinde bulunan merdivenlerden sağlanmaktadır.

Mimari Özellikleri: Yapının doğu ve batı cephelerinin dış beden duvarlarının 2 katlı olan bölümlerinde 3 katlı; tek katlı olan bölümlerinde ise 2 katlı pencere düzenlemesi görülmektedir (Resim 68). Güney cephedeki pencere düzenlemesi 2; kuzey cephedeki ise tek katlıdır (Resim 69-71). En alt katta yer alan pencereler dikdörtgen formlu, sivri kemerli ve alınlıklı; ikinci kattakiler dikdörtgen formlu, sivri kemerli, küçük boyutlu; en üst kattakiler ise dikdörtgen formlu, basık kemerli ve uzundur. Pencere kemerlerinden bazıları tuğlanın dik olarak yerleştirilmesiyle, bazıları da taş malzemenin kullanımı ile oluşturulmuştur. İkinci katta yer alan pencereler alt katta yer alanların ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Ancak dersane mekanın doğu, batı ve güney cephelerinde alt katta yer alan her pencerenin üzerinde 1'er pencere bulunmaktadır. Kuzey cephede yer alan pencereler ise üst kat oda ve revaklarına ait olan açıklıklar olup bunlar da diğer 3. kat pencereleriyle benzer form ve özelliklere sahiptir. Diğerlerinden farklı olarak pencerelerin etrafı dışa çıkıntı yapmış düzgün kesme taşlarla çevrelenmiş ve basık kemerlerin kilit taşları dışa çıkıntı yapılarak vurgulanmıştır.

Kuzey cephede yer alan giriş kapısı geç dönem Osmanlı mimarisinin özelliklerini yansıtmaktadır (Bkz. Resim 70). Yeşil renkli 2 adet mermer sütun ve mukarnaslı başlıklar üzerinde taşınan kaş kemerli kapı tomurcuklarla nihayetlenmiştir. 19. yüzyıl Osmanlı mimarisinin özelliklerini yansıtan basık kemerli kapıdan revaklı avluya girildiğinde dairesel formlu sütunların taşıdığı revakların birbirine yuvarlak kemerlerle bağlanmış oldukları görülmektedir (Resim 72-75). Günümüzde pencerelerle kapatılan revaklı avlunun taşındığı sütunların dersane mekanının önünde yer alan 2 tanesi yeşil, diğerleri ise beyaz mermerdendir.

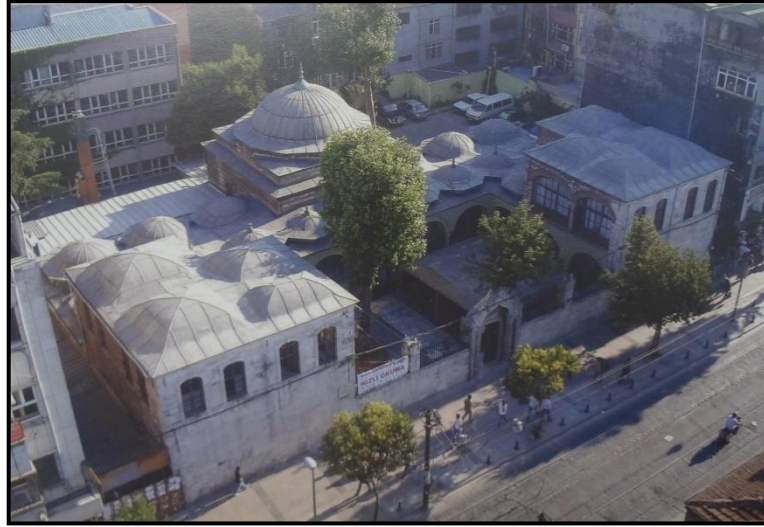
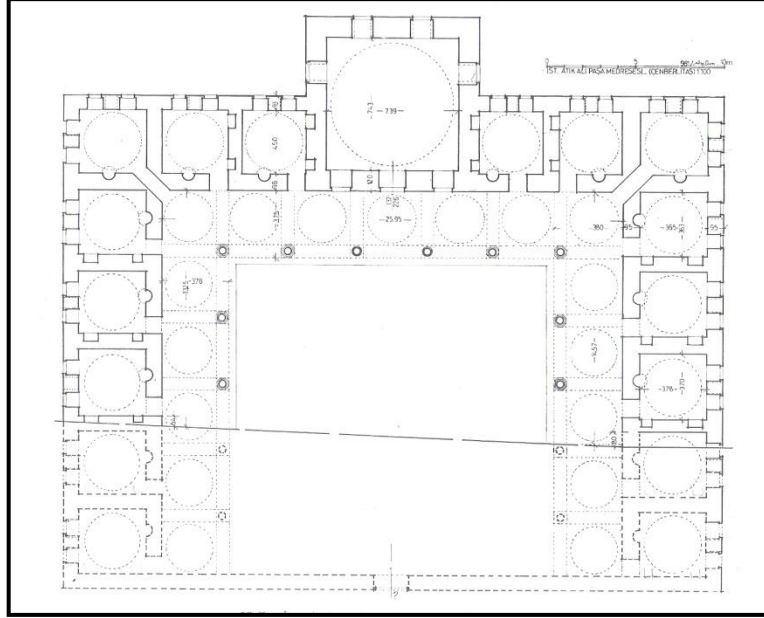
Sütun başlıklarının hepsi baklavali olup yeşil sütunlar yuvarlak, diğerleri ise çokgen formlu kaideler üzerine oturmaktadır. Üst katta, doğu ve batı cephelerde, kuzeyden ilk 2 revak birimi üzerine sonradan yerleştirilen 2'şer revak birbirine basık kemerlerle bağlanmıştır. Revak kemerlerini birbirine bağlayan ve beyaz mermerden yapılan küçük sütunların kaide ve başlıkları alt kattakilerle aynı özelliklere sahiptir. Günümüzde Birlik Vakfı'nın İstanbul merkez şubesi olarak kullanılan yapının öğrenci odaları ve dersane mekanı bu işleve uygun olarak düzenlenmiştir. Vakıf merkezinde verilen çeşitli branşlardaki kurslar için ayrılmış ve düzenlenmiş olan öğrenci odaları beyaz ve sarı olmak üzere iki renk ile boyanmıştır. Güney cephede bulunan dersane mekanına girişi sağlayan basık kemerli kapı beyaz, kilit taşı ise kırmızı mermerdir (Resim 76). İç mekana geçildiğinde kare planlı dersane mekanının üzerini örten kubbenin beden duvarlarına yerleştirilmiş 4 adet yuvarlak kemer üzerine oturtulduğu görülmektedir (Resim 77). Dersane mekanının üst katında bulunan alçı revzen pencerelerden gelen gün ışığının, iç mekanı aydınlatmaya yetecek düzeyde olduğu görülmektedir. Konferans salonu olarak düzenlenen dersane mekanının içi de medresenin diğer bölümleri gibi boyanmıştır.

Süsleme Özellikleri: Yapının kuzey cephesinde bulunan kapısı dışında içinde ya da dışında çok fazla süsleme ögesi bulunmamaktadır. Avlu revaklarının sütun başlıkları baklavali, sütun kaidelerinden bazıları ise silmelidir. Öğrenci odalarının ve dersane mekanının içi ise beyaz ve sarı renk ile boyanmıştır. Pencerelerin üzerinde tuğla malzemenin dik olarak yerleştirilmesiyle oluşturulan kemerler de yapıya hareket kazandırmıştır.

Geçirdiği Restorasyon ve Onarımlar: Çemberlitaş Atik Ali Paşa Medresesi'nin, H. 1260/ M. 1844 yılında yapılan onarımında lağımları temizlenmiş, camları tamir edilmiş ve tulumbası yenilenmiş; H. 1287/ M. 1870 yılında ise yolun genişletilmesi nedeniyle harap olan odaları ve 8 odası daha onarım görmüştür; ancak medrese bunlar dışında H. 1263/ M. 1847, H. 1275/ M. 1858-9, 1896 ve 1918 yıllarında da çeşitli onarımlar geçirmiştir.⁸³

⁸³ Mübahat S. Kütükoğlu, **A.g.e.** , s. 104,105.

Plan 7: İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi planı (Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri kitabından).

Resim 67: İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi tepeden görünüm (Medâris-i İstanbul, Cilt: 1 kitabından).

Resim 68: İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi batı cephesi (2014).

Resim 69: İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi güney cephesi (2014).

Resim 70: İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi kuzey cephesinin doğu bölümü (2014).

Resim 71: İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi kuzey cephesinin batı bölümü (2014).

Resim 72: İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi doğu cephe revakları (2014).

Resim 73: İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi güney cephe revaklarının restorasyon öncesi görünümü (Medâris-i İstanbul, Cilt: 1 kitabından).

Resim 74: İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi güney cephe revakları (2014).

Resim 75: İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi batı cephe revakları (2014).

Resim 76: İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi derslane mekanı giriş kapısı (2014).

Resim 77: İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi derslane mekanından görünüm (2014).

3.1.3.4- Sultan II. Bayezit Medresesi

Yapının Adı: Sultan II. Bayezit Medresesi.

Katalog No: 3.1.3.4.

İnceleme Yılı: 2014.

Plan No: 8.

Çizim No: 5.

Resim No: 78-87.

Banisi: Yapının banisi,1448-1512 yılları arasında yaşayan ve Osmanlı Devleti'nin sekizinci padişahı olan Sultan II. Bayezit'tir.

Mimarı: Yapının mimarı Hassa Mimarı Yusuf bin Papas olmasına rağmen külliye'nin planlayıcısı Mimar Hayreddin'tir. Ancak son dönemlerde yapılan araştırmalar külliye mimarı olarak Yakupşah bin Sultaşah'ın da olabileceğini göstermektedir. Bu belirsizliğin nedeni ise bu dönemde iki baş mimarın görülüyor olmasıdır.

Müdürrisleri: Medresede görev yapmış müdürrislerden birkaçı Şeyhu'l-İslâm Zenbilli Ali Efendi (Asıl ismi Alâeddin Ali b. Mehmed Cemalî), Şeyhu'l-İslâm İbni Kemal Efendi (Asıl adı Şemseddin Ahmed) ve Şeyhu'l-İslâm Sa'dî Efendi'dir.⁸⁴

Yeri: Yapı, Beyazıt Mahallesi, Ordu Caddesi, Bayezit semtinde yer almaktadır.

İnşa Tarihi: H. 911/ M. 1505.

Yapım Türü ve Malzeme Kullanımı: Yapının beden duvarlarında inşa malzemesi olarak sadece düzgün kesme taş; dersane mekanında taş ile tuğla birlikte ve almaşık duvar örgü sisteminde; revak kemerlerinde ise sadece tuğla kullanılmıştır.

Plan Özellikleri: İstanbul Sultan II. Bayezit Külliyesi içinde yer alan medrese, külliye içinde bulunan diğer yapıların oluşturduğu bütünlükten yaklaşık olarak 100-150 metre uzağa kuzeybatı yönüne inşa edilmiştir. Yapı, plan kuruluşu olarak bağımsız; plan tipi olarak U planlı medreseler grubuna girmektedir (Plan 8). Medrese

⁸⁴ Cahid Baltacı, **A.g.e.** , s. 165-167.

dışında külliye içerisinde cami, türbe, imaret, sıbyan mektebi, tabhane, hamam ve kervansaray bulunmaktadır.⁸⁵

Simetrik bir plan şemasına sahip olan medrese doğu-batı yönünde uzunlamasına dikdörtgen planlı, açık avlulu ve revaklı olup öğrenci odaları güney, kuzey ve doğu cephelere sıralanmıştır (Resim 78). Güney cephede; güneydoğudan üçüncü ve güneybatıdan beşinci sıralarda yer alan öğrenci odalarının arasında kalan ve bir yer ile bağlantısı olduğu düşünülen bu bölümün nereye geçiş sağladığı bilinmemektedir.⁸⁶ Kuzey cephedeki eyvanın ve doğu cephedeki giriş eyvanının sağ ve solunda 3'er, güney cephede ise 7 tane olmak üzere medresede toplamda 19 adet öğrenci odası bulunmaktadır. Köşelerde yer alanlar dikdörtgen, diğerleri kare planlı olan öğrenci odalarında pencereler, kapılar, ocaklar ve sadece kuzey cephede yer alan odalarda bulunan nişler genel olarak kendi içerisinde belirli bir düzen göstermektedir. Avlu ile bağlantısı dikdörtgen formlu 1'er kapı ile sağlanan öğrenci odalarının köşelerdeki mekanlarında 3'er, diğerlerinde ise 2'şer adet pencere bulunmaktadır. Yarım daire formulu ocakların tümü avluya bakan cephelerde, nişler kuzeydoğu köşedeki odanın hem batı hem de güney duvarı üzerinde, diğer odaların ise sadece batı duvarı üzerinde yer almaktadır. Batı cephenin ortasında yer alan ve kareye yakın dikdörtgen bir plana sahip olan dersane mekanının güney ve kuzey cephelerinde 2'şer, batı cephesinde 3; doğu cephesinde ise giriş kapısının sağ ve solunda 1'er adet pencere; kuzey ve güney cephelerde 1'er adet niş bulunmaktadır. Medresenin batı duvarına bitişik olarak yapılan dersane mekanında mihrap ya da ocak nişi görülmemektedir. Yapıda üst örtü olarak dersane mekanında, öğrenci odalarında, giriş eyvanında ve revaklı avluda kubbe kullanılmıştır (Çizim 5). Medrese odalarının ve dersane mekanının üzerini örten kubbeler çokgen kasnakların üzerine oturtulmuş, giriş eyvanında mukarnaslar, diğerlerinde ise pandantifler tercih edilmiştir. Açık avlu ortasında bulunan ve yuvarlak formulu 6 adet

⁸⁵ Anonim, **Medaris-i İstanbul**, Cilt: 1, (Danışman Zekeriya Kurşun), s. 221.

⁸⁶ Mübahat S. Kütükoğlu, 152 cm. genişliğindeki bu geçidin bağlantılı olduğu yerin bilinmediğini söylemektedir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Mübahat S. Kütükoğlu, **A.g.e.** , s. 85.

sütun üzerinde taşınan piramidal üst örtünün altındaki şadırvan sekizgen bir plana sahiptir.

Mimari Özellikleri: Yapının güney, kuzey, batı ve doğu dış beden duvarlarında 2 katlı pencere düzenlemesi görülmekte olup alt katta dikdörtgen formlu, demir şebekeli, sivri kemerli ve alınlıklı; üst katta sivri kemerli alçı revzen pencereler bulunmaktadır (Resim 79-82). Üst katta yer alan alçı revzenler her bir öğrenci odasında, alttaki iki pencerenin ortasına 1'er tane gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Güneydoğu ve güneybatı köşelerde bulunan odaların alçı revzen penceresi güney, kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerdekilerin ise kuzey beden duvarlarında yer almaktadır. Dershane mekanının güney, batı, kuzey ve doğu cephelerinin üst katlarında görülen 3'er adet alçı revzenden ortadakiler diğerlerinden biraz daha yukarıda bulunmaktadır.

Günümüzde Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi olarak kullanılan yapının doğu cephesinde bulunan ve düzgün kesme taşla inşa edilen taç kapısı, yapının beden duvarlarından yüksek tutulmuştur (Resim 83). Doğu cepheden hafifçe çıkıntı yapan ve yüzeyi kademelendirilen sivri kemerli kapının üzeri tomurcuklarla nihayatlendirilmiştir. Birkaç basamak yardımıyla giriş eyvanına geçildiğinde eyvanın iki yanında sivri kemerli derin nişlerin yer aldığı ve üst örtüde kubbenin kullanıldığı görülmektedir. Yapının iç mekanına girişi sağlayan ve yüzeyi silmelerle kademelendirilen basık kemerli kapı tacında bitkisel motiflerden oluşan süsleme kompozisyonları bulunmaktadır (Resim 84). Her iki kapı kemeri kırmızı-beyaz iki renkli taş işçiliğiyle yapılmıştır. Pencerelerle kapatılan ve 22 adet ayak üzerine oturan revak birimleri birbirlerine sivri kemerlerle bağlanmıştır (Resim 85). Batı cephede bulunan dershane mekanı, öğrenci odalarından ayrıdır. Ancak burada dershane mekanı beden cephesinden dışarıda değil içeride yer almaktadır. Kareye yakın dikdörtgen bir plan şemasına sahip olan dershane mekanının önünde 4 adet beyaz mermer sütun ile 3 bölüme ayrılan ve üzeri ahşap bir tavanla örtülen saçak bulunmaktadır (Resim 87). Doğu cephede yer alan ve kitabe yeri boş bırakılan basık kemerli kapının yüzeyinde silmeler görülmektedir. Restorasyon yapılacağı için

medresenin öğrenci odaları ile dersane mekanına girilmesine ve revaklarda gerekli fotoğrafların çekimine izin verilmemiştir. Avlu ortasında yer alan sekizgen planlı şadırvanın havuzu beyaz mermerden olup sade bir eserdir. Kûlah şeklindeki üst örtüyü taşıyan 6 adet beyaz mermer sütunun başlıkları baklavalıdır.

Süsleme Özellikleri: Yapının taç kapısı ve giriş eyvanı dışında herhangi bir süsleme öğesine rastlanılmamıştır. Tomurcuklarla nihayetlendirilen taç kapı ile palmet, rumi ve hatayi motiflerinden oluşturulan süsleme kompozisyonlarının görüldüğü giriş kapısı bulunmaktadır. Revak kemerleri ile dersane mekanının pencere kemerleri tuğlanın dik olarak yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bunlar dışında yapının kapı kemerlerinde görülen kırmızı-beyaz iki renkli taş işçiliği süsleme öğesi olarak değerlendirilebilir.

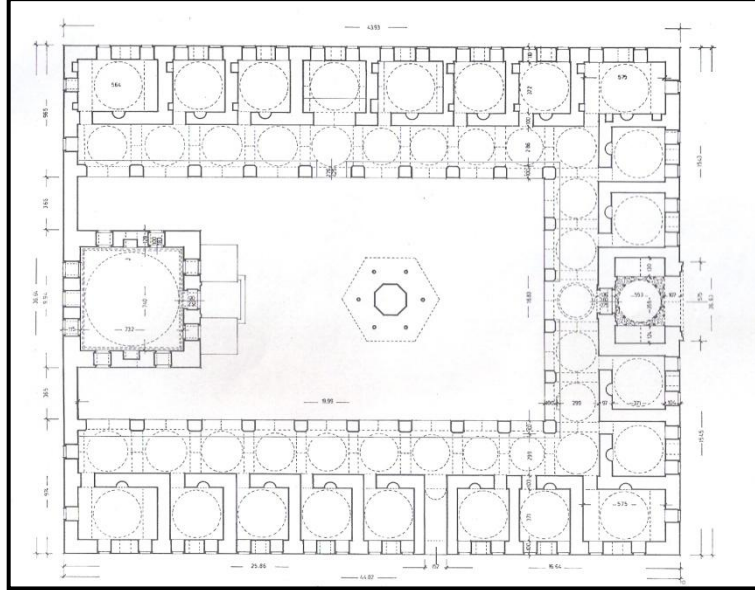
Geçirdiği Restorasyon ve Onarımlar: İnşa tarihinden günümüze kadar geçen süre içerisinde gerek insanoğlunun bilinçli ya da bilinçsiz olarak çevresine vermiş olduğu tahribatlar gerekse doğal afetler sonucunda yapıda küçük ya da büyük ölçekli birçok onarım yapılmıştır. “Bayezid Medresesi, yapıldıktan kısa bir süre sonra “küçük kıyamet” denilen 1509’daki zelzelede hemen tamamen yıkılarak enkaz haline gelmişse de derhal tamir olunmuştur. 26 Haziran 1645’de Darbhane yakınındaki bir başcı dükkanından çıkan yangında Bayezid medresesi de zarar görmüş olmalıdır. XVIII. yy.da 1772’de geçirdiği bir tamir de tesbit edilebilmektedir. Medrese XIX. yy.da da bazı tamirler geçirmiştir. Bunlardan biri Sultan II. Mahmud saltanatında 1837’de gerçekleştirilmiş olup su yolları tamir edilmiştir. Tesbit edebildiğimiz ikinci tamir de su yolları ile ilgilidir.”⁸⁷ 1843 yılında kurşunları yenilenmiş ve 1845’de küçük bir onarım geçirmiştir.⁸⁸ 1846’da tamir geçirmiş, cam ve çerçeveleri yenilenmiş, 1889 yılında kurşunlar değiştirilmiş ve 1902 yılında da dersane bölümü onarım geçirmiştir.⁸⁹

⁸⁷ Mübahat S. Kütükoğlu, **A.g.e.** , s. 86.

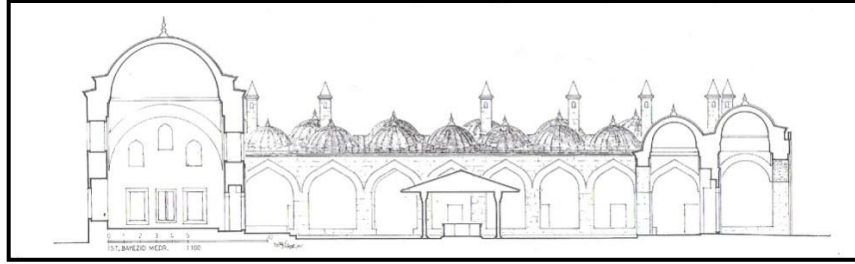
⁸⁸ Mübahat S. Kütükoğlu, **A.g.e.** , s. 86, 87.

⁸⁹ Mübahat S. Kütükoğlu, **A.g.e.** , s. 87.

Plan 8: İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi planı (Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri kitabından).

Çizim 5: İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi kesidi (Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri kitabından).

Resim 78: İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi tepeden görünüm (Medâris-i İstanbul, Cilt: 1 kitabından).

Resim 79: İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi doğu cephesi (2014).

Resim 80: İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi güney cephesi (2014).

Resim 81: İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi batı cephesi (2014).

Resim 82: İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi kuzey cephesi (2014).

Resim 83: İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi taç kapısı (2014).

Resim 84: İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi taç kapısında bulunan kalem işi süslemeler (2014).

Resim 85: İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi güney cephe revakları (2014).

Resim 86: İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi derhane mekanı (2014).

Resim 87: İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi derslane mekanı giriş kapısı (2014).

3.2- Günümüze Ulaşamayan Mimari Eserler

Sultan II. Bayezit döneminde, Amasya, Edirne ve İstanbul'da inşa edilen yapılar katalog bölümündekilerle sınırlı değildir. Zaman içerisinde yapıların gerek doğa olayları gerekse insanlar tarafından maruz kaldığı olumsuz koşullar nedeniyle bu eserlerden pek çoğu günümüze ulaşamamıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda 15 adet olduğu tespit edilen bu yapıların 3'ü Amasya'da; 2'si Edirne'de ve 10 tanesi de İstanbul'da bulunmaktaydı. Araştırılan kaynaklarda yapılarla ilgili bilgi neredeyse yok denecek kadar az olduğu için yapılar, elde edilen bilgiler doğrultusunda anlatılmaya çalışılmıştır.

Amasya'da yer alan ancak günümüze ulaşamayan yapılar Dizdariye Medresesi, Mehmet Paşa Medresesi ve Kadı Medresesi'dir. Bunlardan Dizdariye Medresesi, kale dizdarı Kara Ahmet Ağa tarafından, H. 890 / M. 1485 yılında, Şemseddin Şadgeldi Paşa Camii yakınlarında inşa ettirilmiştir.⁹⁰ Mimari özellikleri hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan Mehmed Paşa Medresesi, Mehmed Paşa tarafından muhtemelen cami ile aynı tarihte H. 891 /M. 1486 yılında inşa edilmiş ve H. 944 / M. 1537-38'den önce yirmili, H. 1095 / M. 1682-3'de de altmışlı medreseler arasında yer almıştır.⁹¹ Fethiye Mahallesi'nde yer alan Kadı Medresesi ise, Anadolu Kazaskerlerinden Molla Beylikzâde Molla Vildan Çelebi tarafından beden duvarları kâgir, iç odaları ve iç hacimleri ahşap olarak H. 900 / M. 1494 yılında inşa ettirilmiş kırklı medreselerdendir.⁹²

Edirne'de II. Bayezit döneminde inşa edilmiş ancak günümüze ulaşamamış yapılar arasında Atik Ali Paşa Medresesi ve Yakup Paşa Medresesi bulunmaktadır. Bu iki yapıdan biri olan Atik Ali Paşa Medresesi'nin varlığı H. 910 / M. 1504-5

⁹⁰ İ. Aydın Yüksel, **A.g.e.**, s. 45.

⁹¹ İ. Aydın Yüksel, **A.g.e.**, s. 43.

⁹² İ. Aydın Yüksel, **A.g.e.**, s. 45.

yılına ait in'am kaydından öğrenilmiş ancak yapının mimari ya da genel özellikleri hakkında başka bir bilgi elde edilememiştir.⁹³ II. Bayezit döneminin devlet adamlarından olan Yakup Paşa'nın, H. 895 / M. 1489 yılına ait vakfîyesinden var olduğu öğrenilen Yakup Paşa Medresesi'nin yeri ya da mimari özellikleri hakkında bilgi edinilememiştir.⁹⁴

Söz konusu dönemde İstanbul'da inşa edilen yapılar ise Ayasofya Medresesi, Başçı İbrahim Medresesi, Cafer Çelebi Medresesi, Canbaziye (Canbaz Mustafa Bey) Medresesi, Candarlı İbrahim Paşa Medresesi, Hacı Hasanzade Medresesi, Kirmasti Medresesi, Kürkçübaşı Medresesi, Mehmet Paşa Medresesi ve Şeyh Vefa Medresesi'dir.

Ayasofya Medresesi, iki katlı bir yapı olup her iki kat da farklı dönemlerde ve farklı kişiler tarafından inşa ettirilmiştir. Medresenin ilk katı, Fatih Sultan Mehmet tarafından, muhtemelen Süleymaniye Kütüphanesi ile aynı tarihte, 1466 yılında yaptırılmıştır (Plan 9).⁹⁵ Fatih Sultan Mehmet'in kendi adına yaptırdığı külliye içinde bulunan medreselerin inşasına kadar en yüksek seviyede bulunan Ayasofya Medresesi hücrelerinin üzerine, II. Bayezit tarafından ikinci bir kat daha inşa ettirilmiştir.⁹⁶ Sultan Abdülmecid döneminde, 1846-49 yılları arasında, İsviçreli Mimar Gaspare Fossati tarafından onarılan medrese, temelden itibaren yeniden yapılmış olmalıdır; çünkü medreseye ait fotoğraflarda yapının, XIX. yüzyıl binalarında görülen Batı üslup özelliklerini yansıttığı görülmüştür.⁹⁷

Ayasofya Medresesi'nin C. Gurlitt tarafından yayımlanan planına göre medrese, önde 50, arkada 47, derinliği 35 ve iç avlusu 14x23 metre olup, iki kollu

⁹³ İ. Aydın Yüksel, **A.g.e.**, Cilt: 5, s. 103.

⁹⁴ İ. Aydın Yüksel, **A.g.e.**, s. 132.

⁹⁵ Fatih Güldal, "Ayasofya Medresesi", **İstanbul'un 100 Kaybolan Eseri**, s.122, 123.

⁹⁶ Cahid Baltacı, **A.g.e.**, s. 474, 475.

⁹⁷ Semavi Eyice, "Ayasofya Medresesi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 4, s. 214.

merdiveni, büyük tarafta bir katta 17'şerden 34, küçük avlu üzerinde ise 12 odası ile büyük avlu ortasında ilk binadan kalma tonozlu mahzeni olan bir yapıdır.⁹⁸

Ayasofya Camii'nin etrafında 1873 yılında yapılan düzenleme sırasında medrese tamamen yıkılmıştır.⁹⁹ 1330 H. / 1915 M. yılında yapılan Ders Vekâleti Medrese ve Müderris Defteri'ndeki tespitite, medresenin alt katında 14, üst katında 18 odası, her iki katta tuvaleti, geniş bir avlu ve ortasında şadırvanı, gusülhane ve çamaşırhanesinin bulunduğu belirtilmiştir.¹⁰⁰ Ayasofya Medresesi, 1924 yılına kadar Dâru'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medreseleri olarak kullanılmış, daha sonra İstanbul Belediyesi tarafından Öksüzler Yurdu haline getirilmiş ve 1934¹⁰¹ yılında Ayasofya Camii müze olduktan sonra Arkeoloji Müze Müdürlüğü tarafından yıktırılmıştır.¹⁰²

Ayasofya Medresesi'nin mevcut fotoğraflarına bakıldığında, her iki katın avlu revaklarındaki ahşap payelerin üzerinde yayvan yay biçimli kemerlerin yer aldığı, yapı cephesinin XIX. yüzyıl binalarında görülen ve medrese mimarisi ile hiçbir alakası olmayan Tanzimat döneminin üslup özelliklerini yansıttığını, dar bodrum pencerelerinin üstünde iki sıra halinde yarım yuvarlak kemerli büyük pencerelerin bulunduğu görülmektedir (Resim 88, 89).¹⁰³

1840-41 yılında fevkani odalarının sakıflarının kurşunları, 1845'de abdesthaneler, 1860'da medrese ile birlikte çeşme ve sebilin su yolları, 1861'de kurşunları, 1868'de kurşunları ve binanın bazı yerleri tamir edilmiş, fakat bunlar

⁹⁸ Ekrem Hakkı Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Fâtih Devri**, Cilt: 3, s. 321.

⁹⁹ Mübahat S. Kütükoğlu, **A.g.e.**, s. 44.

¹⁰⁰ Semavi Eyice, **A.g.m.**, Cilt: 4, s. 215.

¹⁰¹ Semavi Eyice ve Mübahat S. Kütükoğlu yapının 1935 yılında yıktırıldığını yazmıştır. Bkz. Semavi Eyice, **A.g.m.**, Cilt: 4, s. 214, 215; Mübahat S. Kütükoğlu, **A.g.e.**, s. 45.

¹⁰² Ahmet Gül, **Osmanlı Medreselerinde Eğitim-Öğretim ve Bunlar Arasında Dâru'l-Hadîslerin Yeri**, s. 58, 59.

¹⁰³ Semavi Eyice, **A.g.m.**, Cilt: 4, s. 215.

dışında Ayasofya Medresesi, 1596, 1837, 1902, 1909 yıllarında da çeşitli onarımlar geçirmiştir.¹⁰⁴

Sultan II. Bayezit dönemi Sekbanbaşı'larından İbrahim Ağa tarafından inşa ettirilmesi ve Kırkçeşme'de bulunması muhtemel olan Başçı İbrahim Paşa Medresesi, H. 919 / M. 1513-14 yılında yirmili, H. 990 / M. 1582'de otuzlu, H. 992 / M. 1584'de kırklı, H. 1063 / M. 1652-53'te de ellili medreseler arasında yer almaktaydı.¹⁰⁵ Taçzade nişancı Cafer Çelebi tarafından inşa ettirilen ve vakfiyede mevcut olmayan Cafer Çelebi Medresesi'nin ahşap olduğu ve H. 971 / M. 1563-4 yılından önce yirmili olduğu tespit edilmiştir.¹⁰⁶ Yeri ve mimarisi hakkında hiçbir bilgi bulunmayan Canbaziye (Canbaz Mustafa Bey) Medresesi, Mustafa Ağa tarafından inşa ettirilmiş, H. 991 / M. 1583 ve H. 1004 / M. 1595-6 yıllarında kırklı medreseler arasında yer almıştır.¹⁰⁷ İbrahim Paşa'nın banisi olduğu Candarlı İbrahim Paşa Medresesi bugün mevcut olmamakla birlikte 19. yüzyılda çizilen bir İstanbul haritasından anlaşıldığına göre yapının cephesi aşağı yukarı 24 m., uzunluğu 27 m., sağ ve soldaki hücre ile revak genişliği 6 m. olup karşı tarafın solundaki girintinin tuvalet olabileceği düşünülmekte, sağdaki çıkıntının ise ne olduğu anlaşılamamaktadır. İlk başlarda otuzlu olan medresenin H. 962 / M. 1554-5'ten önce kırklı, H. 995 / M. 1586-7'de ise ellili olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰⁸ Banisi Mehmed bin Mustafa bin Hacı Hasan olan Hacı Hasanzade Medresesi'nin nerede inşa edildiği ve mimari özelliklerinin nasıl olduğu bilinmemekte ancak önceleri otuzlu, H. 994/M. 1585'ten önce kırklı ve H. 1008 / M. 1599'da da ellili olduğu tespit edilmiştir.¹⁰⁹ II. Bayezit devri kadılarından Yusuf b. Hüseyin Kirmasti tarafından Vefa semtinde inşa ettirilen Kirmasti Medresesi, 9 hücreli olup H. 960 / M. 1552-53'ten önce yirmili, H. 990 / M. 1582'de de otuzlu medreseler

¹⁰⁴ Mübahat S. Kütükoğlu, **A.g.e.**, s. 42-44.

¹⁰⁵ Cahid Baltacı, **A.g.e.**, s. 119.

¹⁰⁶ İ. Aydın Yüksel, **A.g.e.**, s. 224.

¹⁰⁷ İ. Aydın Yüksel, **A.g.e.**, s. 225.

¹⁰⁸ İ. Aydın Yüksel, **A.g.e.**, s. 230.

¹⁰⁹ İ. Aydın Yüksel, **A.g.e.**, s. 253, 254.

arasındaydı.¹¹⁰ Kürkçübaşı Ahmed Bey tarafından inşa ettirilen ve bugün mevcut olmayan medreseden Hadikatü'l Cevami'de caminin yanında diye bahsedilmektedir.¹¹¹ Vezir Hızır Bey-Zâde Mehmed Paşa tarafından İstinye semtinde inşa ettirilen Mehmed Paşa Medresesi, Mehmed Paşa'nın Şehzade Ahmet'e lala tayin edildiği H. 889 / M. 1484 ile vefat ettiği H. 904 / M. 1498-99 yılları arasında inşa edilmiş olmalıdır.¹¹² II. Bayezit tarafından, 1481-90 yılları arasında Şeyh Muslihuddin Mustafa İbnülfefâ adına yaptırılan Şeyh Vefa Medresesi'nin sadece batı ile kuzey duvarları günümüze ulaşabilmiş, doğu cephesi tamamen ortadan kalkmıştır.¹¹³ Dershane mekanı olmayan yapının var olan kalıntılardan anlaşıldığı üzere yan yana sıralanmış eşit büyüklükteki öğrenci odaları cami önünde "U" biçiminde sıralanarak ortak bir iç avlu meydana getirilmiştir.¹¹⁴ II. Abdülhamit zamanında onarım geçiren yapının H. 983 / M. 1576 yılında ellili, H. 1003 / M. 1594 yılında ise altmışlı olduğu bilinmektedir.¹¹⁵

¹¹⁰ Cahid Baltacı, **A.g.e.** , s. 102, 103.

¹¹¹ İ. Aydın Yüksel, **A.g.e.** , s. 284.

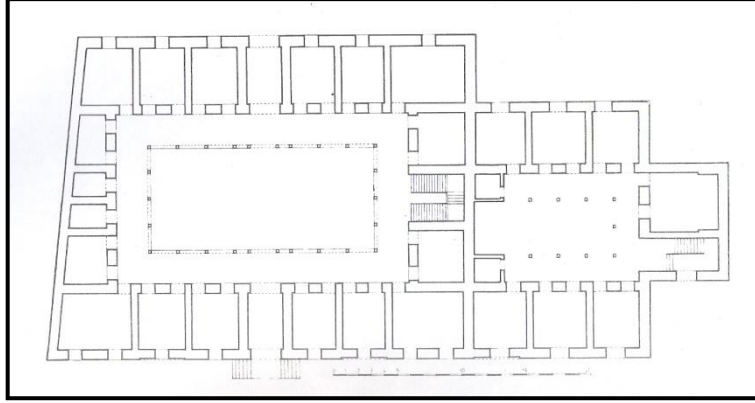
¹¹² Cahid Baltacı, **A.g.e.** , s. 574.

¹¹³ Aziz Doğanay, "Şeyh Vefa Külliyesi", **TDVİA**, s. 73.

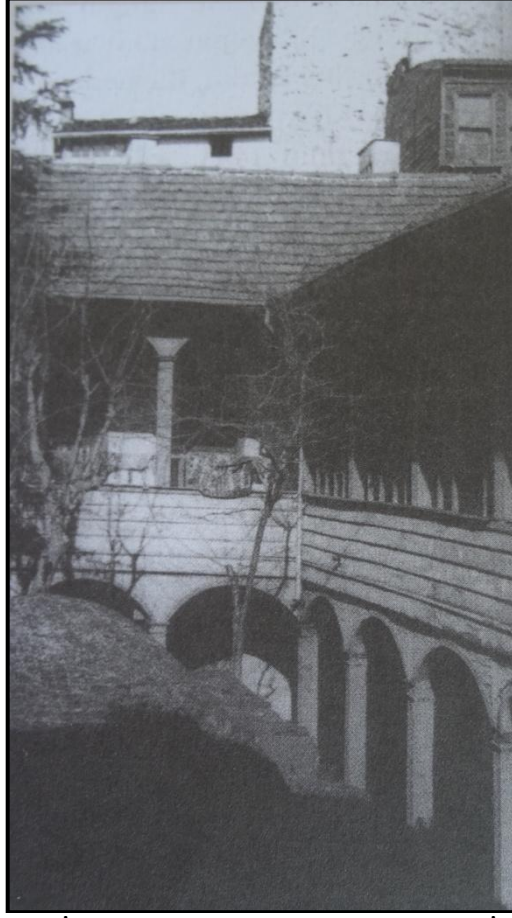
¹¹⁴ Aziz Doğanay, **A.g.m.** , s. 73.

¹¹⁵ İ. Aydın Yüksel, **A.g.e.** , s. 294.

Plan 9: İstanbul Ayasofya Medresesi planı (Osmanlı Mimarisinde Fâtih Devri kitabından).

Resim 88: İstanbul Ayasofya Medresesi (İstanbul'un 100 Kaybolan Eseri kitabından).

Resim 89: İstanbul Ayasofya Medresesi (İstanbul'un 100 Kaybolan Eseri kitabından).

4. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Bağımsız bir kurum olarak Büyük Selçuklu Devleti ile başlayan medrese mimarisi, Erken Dönem Anadolu Beylikleri, Anadolu Selçukluları ve Anadolu Beylikleri ile gelişmiş, daha sonra Osmanlı Devleti'nde yeni yorum ve uygulamalarla anıtsal boyutlarına ulaşmıştır.

4.1- Plan Kuruluşu

Osmanlı devri mimarisinde temel yapı tiplerinden birisi olarak görülen medreselerin tipolojik değerlendirmesi yapılırken yapılar ilk önce kuruluş şemasına göre 2'ye ayrılmış, daha sonra inşa edildikleri plan tiplerine göre alt başlıklarla sınıflandırılmışlardır. Osmanlı medreselerinin hem kuruluş hem de plan şeması olarak tipolojik değerlendirmesi şu şekildedir:

1. Bağımsız medreseler
 - 1.1- U planlı medreseler
 - 1.2- L planlı medreseler
 - 1.3- Dikdörtgen planlı medreseler
 - 1.3.1- Açık avlulu medreseler
 - 1.3.2- Kapalı avlulu medreseler
 - 1.4- Sekizgen planlı medreseler
2. Cami ile aynı avluyu paylaşan medreseler
 - 2.1- U planlı medreseler
 - 2.2- L planlı medreseler

Sultan II. Bayezit dönemi medrese yapılarından günümüze ulaşabilenler değerlendirildiğinde, bu dönem medreselerinin kuruluş şemaları ve plan tipleri ise şu şekildedir:

1. Bağımsız medreseler
 - 1.1- U planlı medreseler
 - 1.2- Sekizgen planlı medreseler
2. Cami ile aynı avluyu paylaşan medreseler
 - 2.1- U planlı medreseler
 - 2.2- L planlı medreseler

4.1.1- Bağımsız Medreseler

Medrese kuruluş şemalarından ilki olan bağımsız medreseler, Osmanlı mimarisinin her döneminde tercih edilmiş ve bu tipin örnekleri ülke topraklarında, büyük ya da küçük ölçeklerle sayısız defa icra edilmiştir.

4.1.1.1- U Planlı Medreseler

U plan tipi, Osmanlı mimarisinin hem erken döneminde hem de sonraki dönemlerinde görülen medrese mimarisinde en çok kullanılan plan tiplerinden birisi olmuştur. U planlı medreselerde, öğrenci odaları yapının 3 cephesine yerleştirilmiştir. Dershane mekanı, öğrenci odalarının arasında ya da öğrenci odalarından ayrı olarak iki farklı şekilde konumlandırılmıştır.

Edirne Sultan II. Bayezit, İstanbul Davut Paşa, Amasya Sultan II. Bayezit, İstanbul Koca Mustafa Paşa, İstanbul Atik Ali Paşa ve İstanbul Sultan II. Bayezit medreseleri Sultan II. Bayezit döneminde inşa edilen ve günümüze ulaşmış olan U planlı medreselerdir. Edirne Sultan II. Bayezit, İstanbul Davut Paşa, Amasya Sultan II. Bayezit, İstanbul Koca Mustafa Paşa ve İstanbul Atik Ali Paşa medreselerinde dersane mekanı öğrenci odalarının arasında bulunmaktadır. İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi'nde ise dersane mekanı, öğrenci odalarından ayrı fakat beden duvarlarından dışarıda değil içeride yer almaktadır. Sultan II. Bayezit döneminde söz konusu şehirlerde inşa edilen medrese yapılarından farklı olarak Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi dersane mekanının doğu beden duvarında, mahfil şeklinde balkon bulunmaktadır. Fatih Müderrisoğlu, burasının, yapılan dersi ya da uygulamayı seyretmek isteyen öğrenci, öğretim elemanı veya ilgili kişilere tahsis edilmiş olabileceğini; Yekta Demiralp ise medresede çalışan kütüphane görevlisinin bulunması nedeniyle burasının kitapların korunduğu mekan olabileceğini söylemektedir. Bursa'da Sultan I. Murat (1326-1389) tarafından 1369 yılında inşa ettirilen Hüdavendigâr Camii ve Medresesi'nde de buna benzer bir durum söz konusudur. Burada yapının alt katı zaviye, üst katı ise medrese olarak inşa edilmiş, üst katın orta mekana bakan bölümü balkon şeklinde düzenlenmiştir. Üst katta yer alan medrese bölümünde sadece öğrenci odaları yer almakta dersane mekanı bulunmamaktadır. Bu nedenle alt katta yapılan derslerin, öğrenciler ya da dersi izlemek isteyen diğer kişiler tarafından üst kattan da izlenip, dinlenilebilmesi istenmiş olabilir. Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi dersane mekanında da bunun gibi bir durumun söz konusu olabilir. Bu durumda Fatih Müderrisoğlu'nun düşüncesi akla daha yakın gelmektedir. Ayrıca bu mekan kütüphane olamayacak kadar da küçüktür. İ. Aydın Yüksel ise buradan asma kat olarak bahsetmekte, medresede yararlanılan kitapların ise sandıklarda muhafaza edilebileceğine değinmektedir.

İznik Süleyman Paşa Medresesi, Bursa Yıldırım Medresesi, Bursa Yeşil Medrese, Bursa Muradiye Medresesi, Afyon Gedik Ahmet Paşa Medresesi, İstanbul Haseki Hürrem Sultan Medresesi (1550) ve Üsküdar Mihrimah Sultan Medresesi (1548) U planlı diğer yapılardan bazılarıdır. İznik Süleyman Paşa, Afyon Gedik

Ahmet Paşa, İstanbul Haseki Hürrem Sultan, Üsküdar Mihrimah Sultan ve İstanbul Bayram Paşa medreselerinde derslane mekanı öğrenci odalarının arasında; Bursa Yıldırım, Bursa Yeşil, Bursa Muradiye medreselerinde ise derslane mekanı öğrenci odalarından ayrı ve beden duvarlarının dışında yer almaktadır.

4.1.1.2- Sekizgen Planlı Medreseler

Osmanlı devri medrese mimarisinde örneklerini yaygın olarak görmediğimiz bu plan tipinde inşa edilen sadece iki medrese yapısı bulunmaktadır. Bunlardan birisi çalışma dahilinde olan Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi, diğeri ise Sadrazam Rüstem Paşa'nın isteği üzerine, 1551 yılında, İstanbul'da inşa edilen Cağaloğlu Rüstem Paşa Medresesi'dir.

Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi, içte ve dışta sekizgen; Cağaloğlu Rüstem Paşa Medresesi, içte sekizgen, dışta ise kare bir plan şeması göstermektedir. Derslane mekanı, yan kanatlarıyla birlikte tabhaneli bir yapı görünümünde olan Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi'nin batı cephesinde, ortada yer alan öğrenci odasında ocak bulunmamaktadır. Yekta Demiralp'in kitabında yer alan çizimde giriş eyvanının sağındaki ve batı cephenin ortasındaki odalarda ocak görülmemekte, fakat eyvanın sağındaki hücrenin çatısında bacanın bulunduğu ve bu nedenle de burada yer alan ocağın sonradan kapatılmış olabileceği; batıdaki odanın çatısında ise baca izine rastlanmadığı yazmaktadır. Aydın Yüksel'in kitabında yer alan çizimde sadece batı cephenin ortasındaki odada ocak çizilmemiş, diğer tümünde ocak ve bacalar gösterilmiştir. Alan çalışması sırasında çekilen fotoğraflarla planlar karşılaştırıldığında giriş eyvanının sağındaki odada ocağın bulunmadığı ancak çatıda bacasının yer aldığı; batı cephede ortadaki hücrenin çatısında ise bacanın olmadığı görülmüştür. Yapılan araştırmalar ve elde edilen bilgiler göz önüne alındığında giriş eyvanının sağındaki odada aslında bir ocak olabileceği fakat daha sonradan buranın kapatılmış olabileceği düşünülebilir.

4.1.2- Cami İle Aynı Avluyu Paylaşan Medreseler

Medrese kuruluş şemalarından ikincisi olan cami ile aynı avluyu paylaşan medreseler, Osmanlı mimarisinin hem erken döneminde hem de sonraki dönemlerinde tercih edilmiş; ancak bu plan tipinin örnekleri yoğun olarak, Osmanlı mimarisinin klasik döneminde, Mimar Sinan tarafından inşa edilmiştir. Mimar Sinan hem İstanbul'da hem de İstanbul dışındaki Osmanlı topraklarında bu plan tipinin en güzel örneklerini vermiştir. Cami ile aynı avluyu paylaşan medrese yapılarının birçoğunda ayrı bir derslane mekanı inşa edilmemiştir. Öğrenciler, ibadet saatleri dışında camilerde ders görmüş, bu nedenle de ayrı bir derslane mekanına ihtiyaç duyulmamıştır.

4.1.2.1- U Planlı Medreseler

Sultan II. Bayezit döneminde söz konusu şehirlerde inşa edilen medreseler arasında, cami ile aynı avluyu paylaşan ve U plan şemasına sahip olan tek bir medrese yapısı bulunmaktadır. Bu yapı, çalışma dahilinde olan ve simetrik bir plan şeması göstermeyen Amasya Ayas Ağa Medresesi'dir. Öğrenci odaları, avlunun batı ve kuzeyinde yer almaktadır. Avlunun güneyinde bulunan ve medresenin derslane mekanı olarak düşünülen bölüm, öğrenci odalarından daha büyük olup, yuvarlak kemerli girişe sahiptir. Osmanlı mimarisindeki medrese örnekleri göz önüne alındığında bu bölümün medresenin derslane mekanı olabileceği düşünülebilir. Çünkü derslane mekanları hem diğer bölümlerden daha büyük ve yüksek tutulur hem de daha vurgulu giriş kapılarına sahip olur. Diğer taraftan caminin de derslane mekanı amacıyla kullanılmış olunabileceği düşünülebilir. Osmanlı mimarisinde gerek erken dönem yapılarından olan zaviyelerde gerekse mescit yapılarında olduğu gibi cami, ibadet saatleri dışında eğitim ve öğretim yeri olarak da kullanılmaktaydı. Bu medresede de böyle bir durum söz konusu ise diğer mekanın ne olarak kullanıldığına bir açıklık getirilememektedir. Fakat derslane mekanı olarak

kullanılabilecek bir oda söz konusu iken caminin eğitim-öğretim yeri olarak kullanılması oldukça uzak bir ihtimaldir.

Cami ile aynı avluyu paylaşan ve U plan şemasına sahip olan diğer medrese yapılarından bazıları ise Manisa Hafsa Sultan Medresesi (1522-3), Beşiktaş Sinan Paşa Medresesi (1555-56), Lüleburgaz Sokollu Medresesi (1559-60), Kadırga Sokollu Medresesi (1571) ve Topkapı Kara Ahmet Paşa Medresesi (16. yüzyıl)'dir. Bu plan tipinin en önemli örneklerinden biri olan Beşiktaş Sinan Paşa Medresesi, Mimar Sinan tarafından inşa edilmiştir. Beşiktaş Sinan Paşa Medresesi'nde yer alan öğrenci odaları avlunun batı, kuzey ve doğusuna yerleştirilmiştir. Klasik dönem menzil külliyelerinden biri olan Lüleburgaz Sokollu Külliyesi, Mimar Sinan tarafından inşa edilmiştir. Külliye'nin bir birimi olan medrese yapısı, avluyu batı, kuzey ve doğu cephelerden dolanmaktadır. Beşiktaş Sinan Paşa ve Lüleburgaz Sokollu medreselerinde ayrı bir dersane mekanı yer almazken Topkapı Kara Ahmet Paşa Medresesi'nin kuzey cephesinin ortasında, öğrenci odalarının arasında dersane mekanı yer almaktadır.

4.1.2.2- L Planlı Medreseler

Cami ile aynı avluyu paylaşan L planlı medreseler de U planlı medreseler gibi Sultan II. Bayezit döneminde örneklerine sıkça rastlanılan yapı gruplarından biri değildir. Sultan II. Bayezit döneminde inşa edilip günümüze ulaşabilen tek L planlı yapı, Hereke (Düzce) Köyü Medresesi'dir. Cami ile aynı avluyu paylaşan medresede öğrenci odaları kuzey ve doğu cephelere yerleştirilmiştir.

Üsküdar Şemsi Paşa Medresesi'nde öğrenci odaları kuzey ve doğu cephelere yerleştirilmiştir. Medresenin doğu cephesinin ortasında, öğrenci odalarının arasında ayrı bir dersane mekanı yer almaktadır.

4.2- Mimari Özellikleri

4.2.1- Cephe Düzeni

Mimari yapıların üst örtüsünün taşınması ve iç mekanın aydınlatılması gibi problemler hem Erken Dönem Anadolu Beylikleri ve Anadolu Selçukluları hem de Osmanlı Devleti mimarisinde uzun yıllar aşılammıştır. Erken dönemlerde üst örtüsünün taşınabilmesi için yapıların beden duvarları kalın inşa edilmiş, pencere açıklıkları ise mazgal pencere olarak ve en az sayıya indirgenerek kullanılmıştır. Ancak bu durum zamanla, yeni yapıların inşasıyla kazanılan deneyim, teknik, beceri ve teknik zeka ile en aza indirgenmiştir.

Sultan II. Bayezit döneminde Amasya, Edirne ve İstanbul'da inşa edilen medrese yapılarının bazılarının dış beden duvarlarında kendi içlerinde simetrik bir pencere düzenlemesi görülmektedir. Medreselerin dış beden duvarlarında yer alan pencere açıklıkları 2 katlı ve 1'den fazla sıralı olup, alt kattakiler dikdörtgen formlu, alınlıklı ve demir şebekeli; üst kattakiler sivri ya da yuvarlak kemerli alçı revzenlerdir. Öğrenci odalarının avluya bakan cephelerinde bulunan pencereler de dış beden duvarlarının alt kattaki pencereleriyle benzer özellikler göstermektedir.

Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi'nin güney, doğu ve batı dış beden duvarlarında 2 katlı pencere düzenlemesi görülmekte olup alt katta dikdörtgen formlu, demir şebekeli; üst katta ise sivri kemerli alçı revzen pencereler yer almaktadır. Dershane mekanının doğu ve batı duvarlarının üst katında 2'şer, güney duvarında ise 3 adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Kuzey cepheyi oluşturan avlu duvarında, giriş kapısının sağında, solunda ve her iki revak duvarında 2'şer tane olmak üzere toplamda 8 adet dikdörtgen formlu, demir şebekeli pencere açıklığı görülmektedir.

Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi'nin, kuzey, doğu, güneydoğu, güneybatı ve batı cephelerinde 2 katlı 3 sıralı; kuzeybatı cephesinde 2 katlı 2 sıralı; kuzeydoğu cephesinde alt katta 3, üst katta 2 sıralı; derslane mekanının güney cephesinde 2 katlı 2 sıralı, doğu ve batı cephelerinde 2 katlı tek sıralı; derslane mekanının yan bölümlerinde ise alt katta 1'er pencere açıklığı yer almaktadır. Derslane mekanının batı yan bölümünün üst katında yer alan sivri kemerden bu yan bölümlerde de 2 katlı pencere düzenlemesinin olduğu anlaşılmaktadır. Yapının dikdörtgen formlu, demir şebekeli ve sivri kemerli alt kat pencerelerinde, derslane mekanının batı ve batıdaki yan mekanının da güney cephesindeki pencereler hariç alınlık bulunmamaktadır. Üst kat pencereleri ise sivri kemerli alçı revzenlerdir.

Amasya Ayas Ağa Medresesi'nin, kuzey dış beden duvarında tek katlı, 2 sıralı mazgal pencere düzenlemesi görölmektedir. Medresenin batı cephesinde yer alan öğrenci odalarında pencere görölmemekte, ancak güney cephede yer alan ve derslane mekanı olarak düşünölmekte olan odada 2 katlı, tek sıralı pencere düzenlemesi görölmektedir. Alt katta yer alan pencere dikdörtgen formlu, demir şebekeli; üst katta yer alan pencere ise yuvarlak kemerli alçı revzendir. Bunlar dışında öğrenci odalarının avluya bakan cephesinde de dikdörtgen formlu, demir şebekeli pencereler bulunmaktadır.

Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi'nin, kuzey ve güney beden duvarlarında 2 katlı 7 sıralı; batı cephesinde yer alan derslane mekanının sağ ve solunda 2 katlı 3'er sıralı; derslane mekanının kuzey ve güney cephelerinde 2 katlı tek sıralı, batı cephesinde ise 2 katlı 2 sıralı pencere düzenlemesi görölmektedir. Medresenin doğu cephesinde alt katta 6; üst katta 3 adet pencere açıklığı yer almaktadır. Alt katta yer alan dikdörtgen formlu, demir şebekeli pencerelerin etrafı silme ve bordürlerle çevrili olup sivri kemerli ve alınlıklıdır. Üst katta bulunan pencereler ise klasik sivri kemerli alçı revzenlerdir.

İstanbul Davut Paşa Medresesi'nin, kuzey, güney ve doğu dış beden duvarlarında 2 katlı pencere düzenlemesi görülmektedir. Alt katta yer alan pencereler dikdörtgen formlu, sivri kemerli ve alınlıklı; üst kattakiler ise dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemerlidir. Dershane mekanının doğu cephesinin üst katında 2; kuzey ve güney cephelerinde ise 1'er adet pencere açıklığı yer almaktadır. Batı cephede girişin sağ ve solunda tek katlı, dikdörtgen formlu, sivri kemerli ve alınlıklı 2'şer adet pencere görülmektedir. Ancak kuzeybatı köşede yer alan öğrenci hücrelerinin batı cephesinde yer alan pencere ile bu cephede toplamda 5 adet pencere açıklığı bulunmaktadır.

İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi'nin, doğu ve batı cephelerinde 2 katlı 6 sıralı; güney cephesinde 2 katlı 8 sıralı pencere düzenlemesi görülmektedir. Medresenin kuzeydoğu köşesinde yer alan odanın alt kat penceresi kapıya çevrilmiş, yanındaki odanın ise örülerek kapatılmış ve bir nevi niş haline getirilmiştir. Yapının alt katındaki pencereler dikdörtgen formlu, sivri kemerli ve alınlıklı; üst katındakiler ise yuvarlak kemerli alçı revzenlerdir.

İstanbul Atık Ali Paşa Medresesi'nin, doğu ve batı cephelerinin dış beden duvarlarının 2 katlı olan bölümlerinde 3 katlı; tek katlı olan bölümlerinde ise 2 katlı pencere düzenlemesi görülmektedir. Yapının güney cephesindeki pencere düzenlemesi 2; kuzey cephesindeki tek katlıdır. Medresenin en alt katında yer alan pencereler dikdörtgen formlu, sivri kemerli ve alınlıklı; ikinci katındakiler dikdörtgen formlu, sivri kemerli; en üst katındakiler ise dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir. Kuzey cephede yer alan pencereler, üçüncü kat oda ve revaklarına ait açıklıklar olup, diğer 3. kat pencereleri ile benzer form ve özelliklere sahiptir.

İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi'nin, güney, kuzey, batı ve doğu dış beden duvarlarında 2 katlı pencere düzenlemesi görülmektedir. Medresenin alt katında dikdörtgen formlu, demir şebekeli, sivri kemerli ve alınlıklı; üst katında ise

sivri kemerli alçı revzen pencereler bulunmaktadır. Üst katta yer alan alçı revzenlerin her biri, alttaki iki pencerenin ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Dershane mekanının güney, batı, kuzey ve doğu cephelerinin üst katlarında görülen 3'er adet alçı revzen pencereden ortadakiler, yanlardakilerden biraz daha yukarıda bulunmaktadır.

İznik Süleyman Paşa Medresesi'nde, Amasya Sultan II. Bayezit, Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa, Edirne Sultan II. Bayezit, İstanbul Davut Paşa, İstanbul Koca Mustafa Paşa, İstanbul Atik Ali Paşa ve İstanbul Sultan II. Bayezit medreselerindeki gibi 2 katlı ve 1'den fazla sıralı pencere düzenlemesi bulunmaktadır. İznik Süleyman Paşa Medresesi'nin alt kat pencereleri dikdörtgen formlu, demir şebekeli; üst kat pencereleri ise alçı revzen göz pencerelerdir. Çalışma dahilinde olan ve yukarıda sözü edilen yapıların üst katlarında yer alan pencereler ise İznik Süleyman Paşa Medresesi'nden farklı olarak alçı revzendir. Bursa Yıldırım Medresesi'nin dış beden duvarlarında Amasya Ayas Ağa Medresesi'nde olduğu gibi tek katlı pencere düzenlemesi görülmektedir. Ancak Amasya Ayas Ağa Medresesi'nde görülen pencereler mazgal pencere olup buradakiler dikdörtgen formlu ve basık kemerlidir. Üsküdar Şemsi Paşa Medresesi'nin (H. 957-61 / M. 1550-54) beden duvarlarında, 2 katlı ve 1'den fazla sıralı pencere düzenlemesi yer almaktadır. Bunlardan alt kattakiler basık kemerli ve dikdörtgen formlu; üst kattakiler ise İznik Süleyman Paşa Medresesi'ndekiler gibi alçı revzen göz pencerelerdir.

4.2.2- Üst Örtü

Osmanlı medrese mimarisinde üst örtü elemanı olarak çok çeşitli düzenlemelere yer verilmiş; ancak öğrenci odalarında, revaklarda ve dershane mekanında ağırlıklı olarak kubbe tercih edilmiştir. Sultan II. Bayezit döneminde inşa edilen medreselerde genellikle dershane mekanı önündeki revak biriminin ve giriş

eyvanın üst örtüsünün, yapının diğer bölümlerinden farklı bir örtüye sahip olduğu görülmektedir. Bu dönem yapılarında; kubbe, beşik tonoz, yuvarlak tonoz, çapraz tonoz, aynalı tonoz, mukarnas dolgulu kubbe ve 8 dilimli kubbeler kullanılmıştır.

Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi'nde üst örtü olarak öğrenci odalarında, kışlık dersane mekanında ve dersane önündeki revak biriminde kubbe; revaklarda ise çapraz tonoz kullanılmıştır. Amasya Kağı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi'nin öğrenci odalarında, kışlık dersane mekanında kubbe; banyo olarak kullanılan bölümde ve giriş eyvanında tonoz; revaklarda çapraz tonoz; dersane mekanın önünde yer alan revak bölümünde ise üst örtü olarak mukarnas dolgular kullanılmıştır. Amasya Ayas Ağa Medresesi, dışarıdan kiremit kaplı kırma bir çatı ile örtülmüş ancak medresenin içinde üst örtü olarak öğrenci odalarında beşik tonoz; revaklarda ise aynalı tonoz kullanılmıştır.

Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi'nde üst örtü olarak öğrenci odalarında, kışlık dersane mekanında ve revaklarda kubbe; doğu cephede bulunan giriş önündeki kubbenin iki yanında ise tekne tonozu kullanılmıştır.

İstanbul Davut Paşa Medresesi'nde, öğrenci odalarının, kışlık dersane mekanının ve revakların üzerini örtmek için kubbeler kullanılmıştır. İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi'nin dersane mekanının üst örtüsünde köşeli bir tavan, batı cephede güneyden ilk 4 odada tonoz, revaklı avluda ve geride kalan diğer tüm öğrenci odalarında kubbe kullanılmıştır. İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi'nde üst örtü olarak alt kattaki öğrenci odalarında, kışlık dersane mekanında ve revaklarda kubbe kullanılmıştır. Ancak yapının doğu ve batı cephelerinin kuzey yönünde yer alan ilk iki revak birimi ve öğrenci odasının üst örtüleri, üzerlerine revak ve oda yapılabilmesi için yıkılmış ve düz bir tavan ile örtülmüştür. İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi'nin üst örtü sisteminde dersane mekanında, öğrenci odalarında, giriş eyvanında ve revaklı avluda sadece kubbe kullanılmıştır.

İznik Süleyman Paşa, Afyon Gedik Ahmet Paşa, İnegöl İshak Paşa, Gebze Çoban Mustafa Paşa (1523-24), Üsküdar Mihrimah Sultan, Haseki Hürrem Sultan, Topkapı Kara Ahmet Paşa, Kadırga Sokollu medreselerinin dersane mekanlarında ve revaklarında üst örtü olarak kubbe kullanılmıştır. Amasya Sultan II. Bayezit, Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa, Edirne Sultan II. Bayezit, İstanbul Davut Paşa, İstanbul Atik Ali Paşa ve İstanbul Sultan II. Bayezit medreselerinde de aynı durum söz konusudur.

İznik Süleyman Paşa, Bursa Yeşil, Bursa Muradiye, Afyon Gedik Ahmet Paşa, Üsküdar Mihrimah Sultan, Haseki Hürrem Sultan ve Üsküdar Atik Valide (H. 991 / M. 1583) medreselerinin revaklarının üzeri, İstanbul Davut Paşa, İstanbul Koca Mustafa Paşa ve İstanbul Sultan II. Bayezit medreselerinde olduğu gibi kubbelerle örtülmüştür. İnegöl İshak Paşa Medresesi'nin revaklarında ise Amasya Ayas Ağa Medresesi'nde olduğu gibi aynalı tonoz kullanılmıştır.

4.3- Yapı Malzemesi ve Teknik

Sultan II. Bayezit dönemi medreselerinde inşa malzemesi olarak düzgün kesme taş, kaba yonu taş, tuğla ve nadir olarak da moloz taş kullanılmıştır. Medreselerde inşa tekniği olarak birkaç sıra tuğla ve bir sıra taşın dizilmesiyle oluşturulan almaşık duvar örgüsü ile taşın etrafına tuğlaların dizilmesiyle oluşturulan kasetleme tekniğinin kullanıldığı da görülmektedir.

Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi'nin beden duvarlarında inşa malzemesi olarak sadece düzgün kesme taş; Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi'nde açık avlu ortasında yer alan çiçek formu havuzda, revaklı avluda ve taç kapıda düzgün kesme taş, banyo olarak kullanılan bölümde moloz ve kaba yonu taş, yapının beden duvarlarında ise kaba yonu taş ile tuğla birlikte ve almaşık duvar örgü

tekniklerinde kullanılmıştır. Amasya Ayas Ağa Medresesi'nde, yapının beden duvarlarında moloz taş, kemerlerde tuğla malzeme kullanılmıştır.

Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi'nde olduğu gibi Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi'nin beden duvarlarında da inşa malzemesi olarak sadece düzgün kesme taş kullanılmıştır.

İstanbul Davut Paşa Medresesi'nin ana beden duvarlarında inşa malzemesi olarak kaba yonu taş kullanılmış; dersane mekanının doğu cephesinde taş ve tuğla birlikte kullanılarak almaşık duvar örgüsü oluşturulmuştur. Medresenin kubbelerinde, kubbe geçiş öğelerinde ve revak kemerlerinde ise tuğla kullanılmıştır. İstanbul Koca Mustafa Paşa Medresesi'nde, kaba yonu taş kullanılmış, ancak kuzey cephenin ve avlu revaklarının dış yüzü düzgün kesme taş ile kaplanmıştır. İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi'nde taş ve tuğla kullanılmıştır. Yapının kuzey cephesi hariç diğer beden duvarlarının alt katında taş ve tuğlanın birlikte kullanılmasıyla oluşturulan almaşık duvar örgüsü görülmektedir. İkinci katta da taş ve tuğlanın birlikte kullanıldığı görülmekte ancak belirli bir örgü sistemi ya da düzen görülmemektedir. Giriş kapısının da yer aldığı ve daha sonradan onarılmış olan kuzey cephe ise tamamıyla düzgün kesme taş ile kaplanmıştır. İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi'nin beden duvarlarında sadece düzgün kesme taş; dersane mekanında taş ile tuğla birlikte ve almaşık duvar örgü sisteminde; revak kemerlerinde ise sadece tuğla kullanılmıştır.

Sultan II. Bayezit döneminde inşa edilen medreselerin beden duvarlarında kullanılan malzeme ile aynı malzeme ve tekniklerin kullanıldığı diğer yapılar arasında İznik Süleyman Paşa, Bursa Yıldırım, Gümüş Hacı Halil Paşa, Bursa Yeşil, Merzifon Çelebi Sultan Mehmet, Bursa Muradiye, Üsküdar Mihrimah Sultan, Kadirga Sokollu, Üsküdar Şemsi Paşa ve Üsküdar Atik Valide medreseleri bulunmaktadır. İznik Süleyman Paşa Medresesi'nde moloz taş; Bursa Yıldırım,

Gümüş Hacı Halil Paşa, Bursa Yeşil, Merzifon Çelebi Sultan Mehmet, Bursa Muradiye, Üsküdar Şemsi Paşa medreselerinde taş ve tuğla; Üsküdar Mihrimah Sultan, Kadırga Sokollu ve Üsküdar Atik Valide medreselerinde ise düzgün kesme taş kullanılmıştır.

Bursa Yıldırım, Bursa Muradiye, Bursa Yeşil, Gümüş Hacı Halil Paşa, Merzifon Çelebi Sultan Mehmet ve Üsküdar Şemsi Paşa medreselerinde inşa tekniği olarak taş ve tuğlaların birlikte kullanılmasıyla oluşturulan almaşık duvar örgü sistemi kullanılmıştır.

4.4- Süsleme Özellikleri

Sultan II. Bayezit döneminde inşa edilen medrese yapılarında süsleme öğelerine çok fazla yer verilmediği görülmekle birlikte kalem işi bezemeler, çeşitli formlara sahip yerli ve devşirme sütun başlıkları, taş üzerine kabartma olarak yapılan geometrik, bitkisel ve yazı motifleri, kırmızı-beyaz iki renkli taş işçiliğiyle oluşturulan formlar, taş ve tuğlanın birlikte kullanılmasıyla meydana gelen farklı duvar örgü sistemleri süsleme öğesi olarak sayılabilir. Kalem işi süslemelerde beyaz zemin üzerine daha çok kırmızı ve mavinin tonları uygulanmış, sütun başlıklarının yerli olanlarında mukarnas ve baklavaya, devşirme olanlarında ise figürlere yer verilmiştir. Beden duvarlarında taş ve tuğlanın gerek almaşık düzende gerekse kasetleme sisteminde kullanılmasıyla oluşturulan örgü şemaları da birer süsleme öğesi olarak düşünülebilir. Kırmızı ve beyaz renkli taş işçiliği ise kemerlerde ve taç kapılarda görülmektedir. Bunların yanı sıra tuğla malzemeyle beden duvarlarında oluşturulmuş süsleme öğeleri de bulunmaktadır.

Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi dersane mekanının önündeki kubbeli revak biriminin merkezinde beyaz zemin üzerine kırmızı ve yeşilin tonları ile

yapılmış kalem işi şemse motifi görülmektedir. Dershane mekanına girişi sağlayan kapının basık kemeri kırmızı-beyaz iki renkli taş işçiliği ile oluşturulmuştur. İç mekana girildiğinde ise kubbe merkezinin, kubbe eteğinin ve kasnağının, kubbeye geçiş ögesi olan pandantiflerin ve alçı revzen pencerelerin etrafı kalem işi süslemelerle bezenmiştir. Beyaz zemin üzerine mavi ve kırmızının tonlarıyla oluşturulan süsleme kompozisyonlarında rumi ve palmet gibi bitkisel motifler, geometrik süslemelerle bir arada kullanılmış ve merkeze şemse motifi yerleştirilmiştir. Amasya Kapı Ağası Hüseyin Ağa Medresesi'nin dershane mekanında yer alan çiniler 20. yüzyıla aittir. Çünkü araştırma sırasında edinilen kaynaklardan yapının orijinalinde böyle bir uygulamanın söz konusu olmadığı ve bunların büyük ihtimalle 1994 yılından sonra yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Dershane mekanının batı ve batıdaki yan mekanının da güney cephesindeki alt kat pencere alınlıklarında tuğlanın değişik formlarda dizilmesiyle çeşitli süslemeler yapılmıştır. Kirpi saçaklar ve kemer alınlıklarına tuğlanın dik yerleştirilmesi de süsleme ögesi olarak değerlendirilebilir. Yekta Demiralap, yapının onarım öncesinde çekilen fotoğraflarında kubbe eteğinde malakâri tekniği ile yapılmış palmetlerden oluşan bir süsleme şeridinin bulunduğunu söylemektedir. Amasya Ayas Ağa Medresesi'nde herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır.

Edirne Sultan II. Bayezit Medresesi'nin revaklı avlu kemerlerinde ve doğu cephede bulunan giriş kapısının basık kemerinde kırmızı-beyaz iki renkli taş işçiliği görülmektedir. Avlu revaklarının sütun başlıkları baklavali ve mukarnaslı, sütun kaidelerinden bazıları ise silmelidir.

İstanbul Davut Paşa Medresesi'nin revaklı avlusunun sütun başlıklarında kuş figürleri, geometrik ve bitkisel motifler kullanılmıştır. Medresenin pencere ve kapı açıklıklarının üzerinde, tuğla malzemenin dik olarak yerleştirilmesiyle oluşturulan kemerler yapıya hareket kazandırmıştır. İstanbul Koca Mustafa Medresesi'nde revaklı avluya girişi sağlayan kapının basık kemeri kırmızı-beyaz iki renkli taş işçiliğiyle; alt kat pencerelerinin sivri kemerleri ise taş ve tuğla sıraları ile

oluşturulmuştur. İstanbul Atik Ali Paşa Medresesi'nin avlu revaklarının sütun başlıkları baklavalı, sütun kaidelerinden bazıları ise silmelidir. Pencere kemerleri, tuğla malzemenin dik olarak yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. İstanbul Sultan II. Bayezit Medresesi'nin tomurcuklarla nihayetlendirilen taç kapısı ile palmet, rumi ve hatayi motiflerinden oluşturulmuş süsleme kompozisyonlarının görüldüğü giriş kapısı bulunmaktadır. Revak kemerleri ve dersane mekanının pencere kemerleri tuğlanın dik olarak yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Medresenin kapı kemerlerinde kırmızı-beyaz iki renkli taş işçiliği görülmektedir.

Osmanlı Devleti'nin başkentlerinden ikisi olan Edirne ve İstanbul illeri ile Sultan II. Bayezit'in şehzadelikliğini yaptığı kent olması bakımından oldukça önemli sayılan Amasya kenti, Osmanlı Devleti'nin hükümdarlığı süresince oldukça yoğun imar faaliyetlerine sahne olmuştur. Sultan II. Bayezit tarafından, bu üç kente üç büyük külliye yapısı; saray ileri gelenleri, dönemin vezirleri ve halktan zengin kişilerce de sayısız külliye kompleksi ve külliyeden bağımsız olan mimari yapılar inşa ettirilmiştir. Sultan II. Bayezit döneminde, söz konusu şehirlerde, cami ile ortak bir avluyu paylaşarak ya da bağımsız olarak inşa edilen medrese yapılarının pek çoğu doğal afetler veya kişilerin yapılara verdiği zararlar sonucunda günümüze ulaşamamıştır. Günümüze ulaşan medrese yapıları ise çeşitli onarım ve restorasyonlar sonucunda ayakta kalmıştır. Günümüzde farklı fonksiyonlarla hala kullanılmakta olan yapılara uygulanan çoğu restorasyon ve onarım, yapıların işlevselliği doğrultusunda yapılmış, pek çoğunun ise orijinaline uygun olarak yapılmadığı anlaşılmıştır. İstanbul'da yer alan birkaç medrese yapısı oldukça harap bir halde olup neredeyse çöp yuvası haline getirilmiştir. Onarılmayı bekleyen bu ve bunun gibi yapılar hem mimari hem de kültürel tarihimizin önemli birer örneğidir. Dünya mimarlık tarihinde önemli bir yere sahip olan Türk mimarisi, ülke toprakları içinde de gerekli önemi görmeli, yapılar yok olmaya bırakılmamalıdır.

5- KAYNAKLAR

- Abdi-zâde Hüseyin Hüsameddin, **Amasya Tarihi**, Cilt: 1, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, (Basım yeri yok.), 1986.
- ACUN, Hakkı, “*Erken Devir Osmanlı Mimarisi*”, **Osmanlı-Kültür ve Sanat**, Cilt: 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s.137-148.
- AHUNBAY, Zeynep, “*Osmanlı Medreseleri*”, **Osmanlı-Kültür ve Sanat**, Cilt: 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 301-307.
- AKAKUŞ, Recep, **İstanbul’da Sultan II. Bâyezîd Cami ve Külliyesi**, Şenyıldız Yay. San. Tic. Ltd. Şti, İstanbul, 2011.
- ANONİM, **Türkiye’de Vakıf Abideler ve Eski Eserler**, Cilt: 1, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1983.
- ANONİM, “*II. Bayezid (1481-1512)*”, **Osmanlı-Hanedan**, Cilt: 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 73-76.
- ANONİM, **İstanbul Depremleri**, (Haz. Mehmet GENÇ - Mehmet MAZAK), İGDAŞ Kültürel Yayınları, (Basım yeri yok.), 2000.
- ANONİM, **Amasya Kültür Envanteri**, (Yayınevi yok.), Amasya, 2007.
- ANONİM, “*Davud Paşa (Koca)*”, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, Cilt: 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 372.
- ANONİM, **Medaris-i İstanbul**, Cilt: 1-2, (Danışman Zekeriya KURŞUN), İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Basın Yayın Müdürlüğü, (Basım yeri yok.), 2008.
- ANONİM, **Tıp Medresesi (Medresetü’l-Etubbâ)**, (Haz. Beyhan KARAMANLIOĞLU), Trakya Üniversitesi Yayınları, (Yayın yeri yok.), 2008.
- ANONİM, **Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri**, Cilt: 1, (Yayınevi yok.), Edirne, 2013.
- ARIK, Oluş, “*Osmanlı Mimarisinin Gelişimine Genel Bakış*”, **Osmanlı-Kültür ve Sanat**, Cilt: 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 102-114.
- ASLANAPA, Oktay, **Edirne’de Osmanlı Devri Abideleri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1949.

- ASLANAPA, Oktay, “*Edirne’de Türk Mimarisinin Gelişmesi*”, **Edirne, Edirne’nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s. 223-232.
- _____, **Osmanlı Devri Mimarisi**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2004.
- _____, **Anadolu’da İlk Türk Mimarisi Başlangıç ve Gelişmesi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 2007.
- _____, **Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011.
- Ayvansarâyî Hüseyîn Efendi, **Hadikatü’l Cevami**, (Haz. A. NeziH GALİTEKİN), İşaret Yayınları, İstanbul, 2001.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, **Fatih Devri Mimarisi**, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1953.
- _____, “*Davud Paşa Camii Medresesi, Türbesi ve Mektebi*”, **İA.**, Cilt: 8, Koçu Yayınları, İstanbul, 1966, s. 4291-4296.
- _____ - İ.Aydın YÜKSEL, **İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi**, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1976.
- _____, **Osmanlı Mimarisinde Fâtih Devri**, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 1989.
- BALTACI, Cahid, **XV. - XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri: Teşkilat, Tarih**, İrfan Matbaası, İstanbul, 1976.
- _____, “*İstanbul Medreseleri Hakkında Notlar*”, **XI. Türk Tarih Kongresi Bildirileri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, , Ankara, 1994, s. 2815-17.
- BALTACI, Cahid, **XV. - XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri**, Cilt: 1, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005.
- BİLGE, Mustafa, **İlk Osmanlı Medreseleri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1984.
- BİLKAN, Ali Fuat, “*Amasya’nın Osmanlı Dönemi Kültür Hayatında Yeri ve Önemi*”, **I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (13-15 Haziran 2007) 2. Kitap**, Amasya, (Basım yılı yok.), s. 611-620.
- BOYAR, Ali Sami, **Ayasofya ve Tarihi**, Maarif Matbaası, İstanbul, 1943.

- BOZKURT, Nebi, “*Medrese*”, **TDVİA.** , Cilt: 28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Ankara, 2003, s. 323-327.
- ÇELEBİ, İlyas, “*Osmanlı Medreselerinin Kuruluşu, Yükseliş ve Çöküş Nedenleri*”, **Osmanlı-Toplum**, Cilt: 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 168-175.
- DEMİRALP, Yekta, **Erken Dönem Osmanlı Medreseleri**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999.
- DOĞANAY, Aziz, “*Şeyh Vefa Külliyesi*”, **TDVİA.** , Cilt: 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul, 2010, s. 72-74.
- ERTUĞRUL, Özkan, **Edirne’nin Kültür Tarihinde Özel Bir Albüm**, Troya Yayınları, İstanbul, 1995.
- EŞ, Mecid, “*Fatih Devri İlim Hayatına Kısa Bir Bakış*”, **Fatih, Fatih ve İstanbul**, MTTB Basın-Yayın Müdürlüğü Neşriyatı, (Yayın yeri yok.), 1974, s. 46-54.
- EYİCE, Semavi, “*Atik Ali Paşa Camii*”, **TDVİA.** , Cilt: 4, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi, İstanbul, 1991, s. 65-67.
- _____, “*Ayasofya Medresesi*”, **TDVİA.** , Cilt: 4, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi, İstanbul, 1991, s. 214-215.
- _____, “*Beyazıt II Camii ve Külliyesi*”, **TDVİA.** , Cilt: 6, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi, İstanbul, 1992, s. 40-42.
- _____, “*Beyazıt II Camii ve Külliyesi*”, **TDVİA.** , Cilt: 6, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi, İstanbul, 1992, s. 42-45.
- _____ “*Beyazıt II Camii ve Külliyesi*”, **TDVİA.** , Cilt: 6, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi, İstanbul, 1992, s. 45-49.
- _____, “*Ayasofya Medresesi*”, **DBİA.** , Cilt: 1, Ana Basım A.Ş., İstanbul, 1993, s. 460-461.
- _____, - M. Baha TANMAN, “*Koca Mustafa Paşa Külliyesi*”, **DBİA.** , Cilt: 5, Ana Basım A.Ş. , İstanbul, 1994, s. 30-34.
- _____, “*Davud Paşa Külliyesi*”, **TDVİA.** , Cilt: 9, Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş., İstanbul, 1994, s. 42-44.

- _____, “*Koca Mustafa Paşa Camii ve Külliyesi*”, **TDVİA.** , Cilt: 26, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Ankara, 2002, s. 133-136.
- GABRIEL, Albert, **Monuments Turcs d’Anatolie**, Cilt: 2, Paris, 1934.
- GURLITT, Cornelius, **Edirne’deki Yapılar**, (Haz. Mustafa ÖZER), Yöre Dergisi Yöresel Kitaplar Dizisi-1, Edirne, 2006.
- GÜL, Ahmet, **Osmanlı Medreselerinde Eğitim-Öğretim ve Bunlar Arasında Dâru’l-Hadîslerin Yeri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.
- GÜLDAL, Fatih, **İstanbul’un 100 Kaybolan Eseri**, İstanbul Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, (Basım yeri yok.), 2009.
- GÜLTEKİN, Sami, **Camileri, Evliaları ve Gezi Mekanlarıyla Edirne**, Kuşak Matbaası, (Yayın yeri yok.), 2008.
- GÜNDOĞDU, Hamza, “*Ayasofya*”, **Fetih, Fatih ve İstanbul**, MTTB Basın-Yayın Müdürlüğü Neşriyatı, (Yayın yeri yok.), 1974, s. 77-83.
- HASOL, Doğan, **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, YEM Yayın, İstanbul, 2012.
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin, **Osmanlı Medrese Geleneğinin Doğuşu**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, (Belleten, LXVI, Aralık 2002, Sayı 247’den Ayrıbasım), Ankara, 2003.
- İZGİ, Cevat, **Osmanlı Medreselerinde İlim 1**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- KANBUR, Aysun - Engin KANBUR, “*Medreselerde Eğitim, Yönetim ve Organizasyon Faaliyetleri: Amasya Medreseleri Açısından Bir Değerlendirme*”, **I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (13-15 Haziran 2007) 2. Kitap**, (Yayın evi yok.), Amasya, (Yayın yılı yok.), s.1267-1292.
- KARADAĞ, Füsün, **Davud Paşa Medresesi Örneğinde 15. Yy. İstanbul Medreseleri Koruma Sorunları ve Önerileri**, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.
- KARAKAYA, Ebru, “*Mehmed Paşa Külliyesi*”, **TDVİA.** , Cilt: 28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Ankara, 2003, s. 511-512.
- KAZANCIGİL, Ratip, **Edirne Sultan 2. Bayezit Külliyesi**, Bizim Ülke Derneği Yayınları, İstanbul, 1988.

- _____, **Edirne İmaretları**, Edirne Valiliği Yayınları, İstanbul, 1999.
- KAZICI, Ziya, “*Osmanlı Eğitim ve Öğretim Sisteminde Genel Medreseler*”, **Osmanlı-Toplum**, Cilt: 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 161-7.
- KOÇ, Havva, “*Ali Paşa (Atik, Hadım)*”, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, Cilt: 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 222-223.
- KUBAN, Doğan, **Osmanlı Mimarisi**, YEM Yayın, İstanbul, 2007.
- _____, **Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Ana Hatları**, Yapı Kredi Yayınları, 2009.
- _____, **İstanbul Bir Kent Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.
- KURAN, Aptullah, **Anadolu Medreseleri**, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1969.
- _____, “*Osmanlı Külliyyelerinde Yerleşme Düzeni-Bir Tipoloji Denemesi*”, **Prof. Doğan Kuban’a Armağan**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 39-44.
- _____, **Selçuklular’dan Cumhuriyet’e Türkiye’de Mimarlık**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S. , **XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
- MÜDERRİSOĞLU, Fatih, “*Edirne II. Bayezit Külliyesi*”, **Vakıflar Dergisi**, Sayı: 22, 1991, s. 151-198.
- OSMAN, Rıfat, **Edirne Rehnüması (Edirne Şehir Kılavuzu)**, (Yayınlayan Ratip KAZANCIGİL), Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, Edirne, 1994.
- ÖNEY, Gönül, **Beylikler Devri Sanatı XIV. – XV. Yüzyıl**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.
- ÖTÜKEN, Yıldız, “*Orhan Gazi Devrinden Kanuni Sultan Süleyman Devrinin Sonuna Kadar Osmanlı Medreseleri*”, **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi** (Albert Louis Gabriel Özel Sayısı), Sayı: 9, Erzurum, 1978, s. 337-371.

- ÖZ, Tahsin, **İstanbul Camileri**, Cilt:1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1962.
- ÖZER, Mustafa, “*Edirne’de Osmanlı Dönemi Kültür Mirası*”, **2. Uluslararası Mimar Sinan Sempozyumu 13-14 Nisan 2006, Mekanın Ruhu Edirne**, (Yayın evi, yeri ve yılı yok.), s. 159-178.
- ÖZKAN, Selma, **Edirne’deki Tarihi Eserlerin Dış Mekanlarında Seramik Malzemenin Kullanımı**, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, Edirne, 1995.
- ÖZTÜRK, Erol, “*Amasya’da Cadde, Sokak ve Mahalle Adlarına Medrese Kültürünün Etkileri*”, **I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (13-15 Haziran 2007) 2. Kitap**, Amasya, (Basım yılı yok.), s. 797-810.
- SAKAOĞLU, Necdet, “*Bayezid II*”, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, Cilt: 1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 299-302.
- SARIKAYA, Yaşar, **Medreseler ve Modernleşme**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- SAYILI, Aydın, **Ortaçağ İslam Dünyasında Yüksek Öğretim Medrese**, (Çev. Recep DURAN), Öncü Basımevi, Ankara, 2011.
- SÖZEN, Metin, **Anadolu Medreseleri: Selçuklu ve Beylikler Devri**, Cilt: 1, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, İstanbul, 1970.
- ŞAHİN, İsmet, “*Madrasah of Hagia Sophia And Its Historical Problems/Ayasofya Medresesi Tarihsel Sorunları*”, **6th International Sinan Symposium 29-30 April 2010**, Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, (Yayın yeri yok.), 2010, s. 51-58.
- ŞEHİSUVAROĞLU, Bedi N. , “*Edirne II. Bayezid Darüşşifası*”, **Edirne (Edirne’nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s. 257-264.
- TALAS, İ. Hakkı-Sıtkı DİNÇ, **İstanbul: Kısaca Tarihi, Coğrafyası, Suları, Semtleri ve Anıtları ile**, Suhulet Basımevi, İstanbul, 1948.
- TANMAN, Baha, “*Ayas Ağa Külliyesi*”, **TDVİA. , Cilt: 4**, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi, İstanbul, 1991, s. 201-202.

- TAYŞI, M. Serhan, “*Fatih Devri Osmanlı Kütüphaneleri ve Kütüphanecilik Anlayışı*”, **Fatih, Fatih ve İstanbul**, MTTB Basın-Yayın Müdürlüğü Neşriyatı, (Yayın yeri yok.), 1974, s. 84-95.
- TURAN, Şerafettin, “*Bayezid II*”, **TDVİA.** , Cilt: 5, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları İşletmesi, İstanbul, 1992, s. 234-238.
- TUZCU, Ali, **Seyahatnamelerde Amasya**, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya, 2013.
- UNAN, Fahri, “*Osmanlılarda Medrese Eğitimi*”, **Osmanlı-Toplum**, Cilt: 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 149-160.
- ULUÇAM, Abdüsselâm, “*Klasik Dönem Osmanlı Mimarisi*”, **Osmanlı-Kültür ve Sanat**, Cilt: 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 163-183.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998.
- ÜLGEN, Ali Saim, **İstanbul ve Eski Eserleri**, Milli Mecmua Matbaası, İstanbul, 1933.
- ÜLGEN, Aygün, “*Mimarlık*”, **Fatih ve Dönemi/Mehmed II And His Period**, Özlem Matbaacılık, İstanbul, 2004, s. 386-412.
- ÜLGEN, Hikmet, **İstanbul Camileri**, Kitapçılık Ticaret Ltd. Şirketi Yayınları, İstanbul, 1966.
- ÜLKE, Recep, **İstanbul Anıtları**, Yeni Matbaa, İstanbul, 1957.
- ÜNVER, Süheyl, **İstanbul Fethinden Sonra İlim ve Sanat** (Fethin 511 inci Yıldönümü Konferansları’ndan ayrı baskı), Baha Matbaası, İstanbul, 1964, s. 16-28.
- YETKİN, Suut Kemal, **Türk Mimarisi**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1970.
- YILMAZ, Mehmet, “*Mustafa Paşa (Koca)*”, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, Cilt: 2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 311.
- YÜKSEL, İ. Aydın, **Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri**, Cilt: 5, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1983.
- _____, “*Atik Ali Paşa Külliyesi*”, **DBİA.** , Cilt: 1, Ana Basım A.Ş., İstanbul, 1993, s. 403-406.

- ZENGİN, Zeki Salih, **II. Meşrutiyette Medreseler ve Din Eğitimi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.

İnternet Kaynakları:

- <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/31177,pelinbozcupdf.pdf?0>.
- <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/727/9212.pdf>.
- <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c24/c240215.pdf>.
- <http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/amasya/gezilecekyer/kapi-agasi-buyuk-aga-medreses>.
- www.mustafacambaz.com.

6- ÖZGEÇMİŞ

1987 yılında Kandıra'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Kandıra'da tamamladı. 2006 yılında girdiği Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü'nü 2010 yılında iyi bir ortalama ile tamamladı. Lisans bitirme çalışması olarak *Rüstem Paşa'nın İstanbul'da Yaptırdığı Eserler* isimli çalışmayı hazırladı. 2012 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Doç. Dr. Mustafa ÖZER başkanlığındaki Edirne Yeni Saray Kazısı'na 2009, 2010 ve 2011 yıllarında katıldı.